

Kada reči postanu dela

2016. | IZVEŠTAJ O
ODRŽIVOM RAZVOJU

Izveštaj o održivom razvoju kompanije Hemofarm A.D. priprema se petu godinu zaredom prema svetskim smernicama Global Reporting Initiative (GRI). Ove godine izveštaj je pripremljen u skladu sa smernicama GRI G4, uz predstavljanje 87 indikatora.

Procenu usaglašenosti izveštaja za 2016. godinu sa navedenim smernicama, kao i tačnost navedenih informacija, verifikovala je nezavisna revizorska kuća KPMG d.o.o. Beograd.

Izveštaj o održivom razvoju kompanija Hemofarm A.D. objavljuje godišnje i prethodni je izdat za 2015. godinu.

Sva pitanja, sugestije i dijalog na temu održivog razvoja moguće je adresirati putem mejla svakodobro@hemofarm.com

ad. i čak više od budžetom planiranih količina. Proizvodni pogoni: Višac – čiste falme, Pogon Stalinskih proizvoda i Pogon antibiotika

SADRŽAJ

Uvodna reč generalnog direktora.....	06
Kada reči postanu dela.....	08
Zainteresovane strane i naše najvažnije teme u 2016.	10

NAŠA KOMPANIJA

- PROFIL KOMPANIJE I PRISTUP POSLOVANJU.....	16
- FINANSIJSKI POKAZATELJI I POSLOVNI REZULTATI U 2016.....	20
- PROIZVODNJA KOJA OBARA REKORDE	23
- OPERATIVNA IZVRSNOST KAO STALNA TEŽNJA KA BOLJEM	29

ZAJEDNO NA PUTU ZDRAVLJA

- BOLJE ZDRAVLJE ZA KVALITETNIJI ŽIVOT.....	34
Zdravlje je put kojim krećemo zajedno.....	35
Mislmo danas za zdravije sutra.....	45
- KVALITET KAO POLAZNA OSNOVA I NAJVAŽNIJI CILJ	48
Kvalitetne sirovine za kvalitetne lekove.....	49
Upravljanje kvalitetom - najveća garancija za dobre proizvode	52
- REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RAZVOJA	57
- BEZBEDNOST PROIZVODA I REKLAMACIJE	58

NAŠA PODRŠKA DRUŠTVU

- HEMOFARM FONDACIJA.....	64
---------------------------	----

NAŠ TIM

- NAŠ TIM JE NAŠ USPEH.....	70
- ZAJEDNO RAZVIJAMO KORPORATIVNU KULTURU I MOTIVIŠEMO JEDNI DRUGE.....	72
- NAŠ TIM JE ZDRAV I BEZBEDAN	77
- SAMO JEDNAKE ŠANSE DAJU ONO NAJBOLJE OD NAS	81

NAŠA PLANETA I OKRUŽENJE

- PLANETU SMO SAMO POZAJMILI OD NAŠIH PREDAKA I DUGUJEMO JE POTOMSTVU	84
- UPRAVLJANJE VODOM	86
- POTROŠNJA ENERGIJE	88
- EMISIJE GASOVA	90
- UPRAVLJANJE OTPADOM.....	93
- KOMPARATIVNA ANALIZA UPOTREBE RESURSA I ODRŽIVI RAZVOJ U 2016.....	96

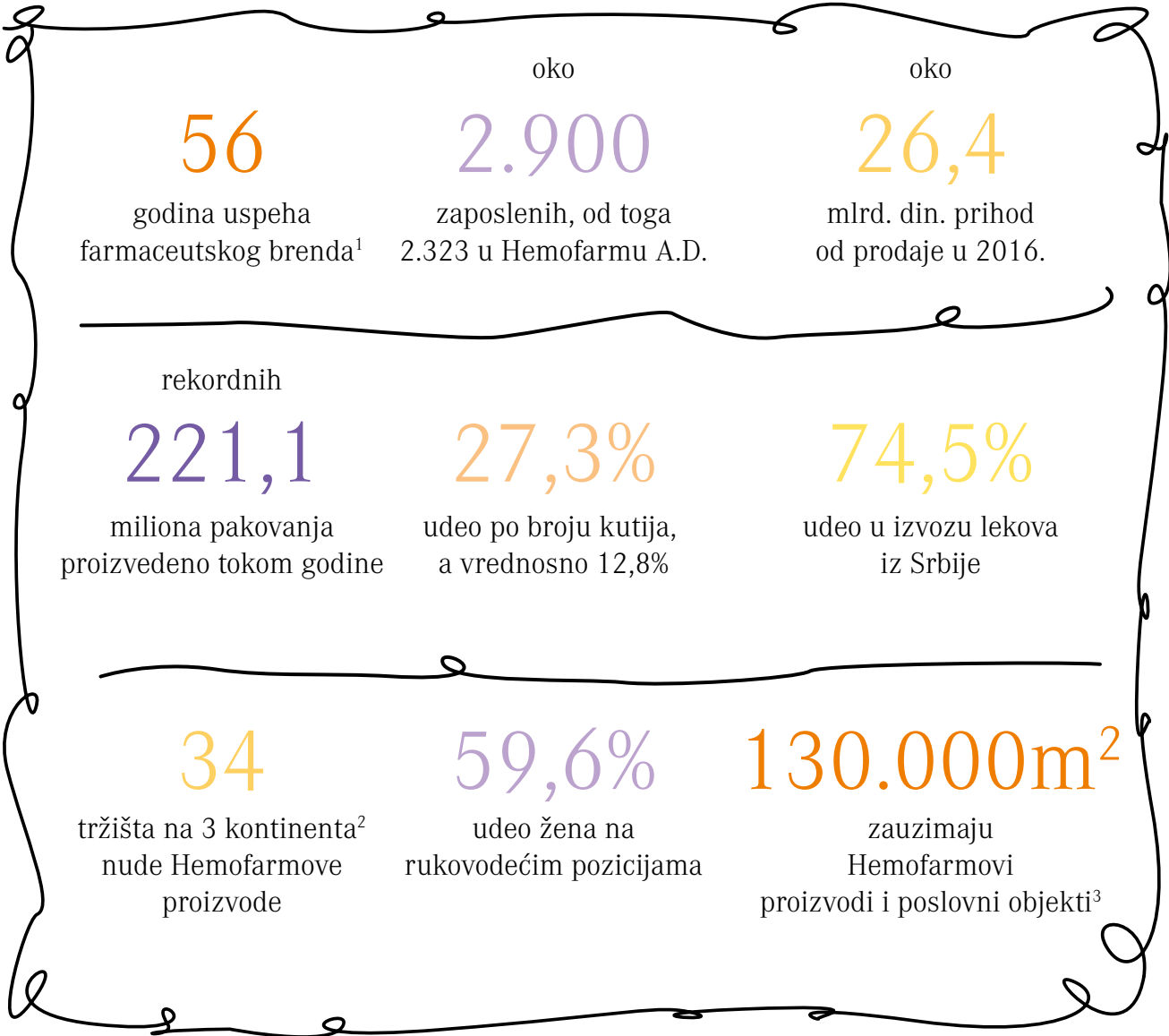
NAŠA ODGOVORNOST

NAŠA ODGOVORNOST I VREDNOSTI U KOJE VERUJEMO	98
--	----

O IZVEŠTAJU I PRINCIPIMA IZVEŠTAVANJA

- PRINCIPI IZVEŠTAVANJA	104
- GRI INDEKS	107
- MIŠLJENJE NEZAVISNOG REVIZORA.....	114

HEMOFARM U 2016.

¹ Hemofarm je osnovan 01. juna 1960. u Vršcu, gde i danas ima sedište; od 2006. član nemačke STADA Grupe;
² Jugoistočna Evropa, EU, Bliski Istok, Severna Afrika i ZND;
³ Centralni fabrički kompleks u Vršcu, fabrike u Dubovcu, Šapcu i Banovcima (Srbija), Banjaluci (BiH) i Podgorici (Crna Gora), predstavništva u Beogradu, Nišu, Novom Sadu i Kragujevcu, zavisna društva u Makedoniji, BiH, Crnoj Gori, Rumuniji, predstavništvo u Alžiru i laboratorija u Temišvaru (Rumunija).

KAD REČI POSTANU DELA

Stručna javnost upoznata je sa činjenicom da su „Milenijumske ciljeve“ Ujedinjenih nacija nedavno zamenili „Ciljevi održivog razvoja“. Ti globalni ciljevi održivog razvoja, tačnije njih 17, najavljeni su kao istorijska šansa da se unapredi život svih ljudi na planeti, kao i da se odnos ljudi prema okolini podigne na viši nivo. Kada ovu stručnu terminologiju prevedete na život, jasno je da istorije nema bez pojedinca i da svako od nas, svojim malim i običnim delima, svakog dana, doprinosi održivom razvoju planete. Mi, deca Hemofarma, nas oko 3.000 zaposlenih, svesni smo posledica ličnog delovanja i trudimo se da damo doprinos da naša planeta bude bolje mesto za život! I da nastavi svoje milenijumsko trajanje!

Prethodna godina bila je u profesionalnom smislu i bogata i izazovna. Međutim, kako je prostor za obraćanje ograničen, ovom prilikom osvrnula bih se samo na nekoliko aktivnosti, koje daju logičan odgovor zašto smo ovaj novi izveštaj nazvali upravo „Kada reči postanu dela“.

Počecu nečim što ne predstavlja primarnu delatnost Kompanije, ali jeste njeno ljudsko lice. Ono što je svakako obeležilo prošlu godinu, ali i ceo istorijat naše Hemofarm Fondacije, jeste kampanja koja je definitivno promenila svest srpske javnosti – „Najvažniji poziv u životu“! Pružajući podršku Ministarstvu zdravlja, i vrlo brzo po uključenju u akciju, naš trud je rezultirao proglašenjem 6. juna za Nacionalni dan donora, koji ćemo od te 2016. obeležavati svake godine. Dok su trajale pripreme novog i savremenog zakona, po meri pacijenata, mi smo Srbijom pronosili glas o značaju doniranja organa, boreći se za život svakog pojedinca. Nije bilo trenutka u ovoj kampanji kada nismo vodili i ličnu borbu, onu koju vodite saosećajući sa ljudima koji čekaju svoj najvažniji poziv – poziv života, koji uliva nadu da je za njih pronađen adekvatan donor. Svaka nova potpisana donorska kartica donela nam je i lični osećaj zadovoljstva da je potencijalno spaseno osam života. Zato ćemo nastaviti ovu našu misiju, a sledeći zadatak jeste da srpski parlament u što kraćem roku, još ove godine ako je moguće, usvoji novi zakon o transplantaciji i doniranju organa.

Na drugoj strani, rezimirajući ključne podatke koji su prezentovani u ovom izveštaju, primetan je porast broja reklamacija na farmaceutske proizvode. Ova činjenica u prvi mah deluje kao neprijatno iznenađenje. Međutim, pozadina je sasvim drugačija i krajnje konstruktivna – naime, nije smanjen kvalitet farmaceutskih proizvoda, već je drastično porasla svest javnosti i pacijenata da imaju pravo da upute reklamaciju ili pošalju upit na sve ono što im nije jasno, što im smeta ili što ih dodatno zanima. Možemo se ponositi što smo edukovali naše pacijente i naučili ih da se bore za sebe, baš kao što se mi borimo za svakog od njih.

Ovo je trenutak i da se osvrnemo na nedavni panel o održivom razvoju, koji je zajedno sa Hemofarmom organizovala Srpska asocijacija menadžera. Ovom prilikom okupili smo privredne lidere zemlje i regiona sa ciljem da zajedničkom akcijom ukažemo upravo na važnost održivog razvoja i aktivnog ulaganja u razvoj ljudi i podsticanje inovacija, jer samo to vodi napretku kompanija, ali i čitavog društva.

Naš budući rad predstavljaće nastavak započetog – cilj nam je da svojim delima, korporativnim i ličnim, budemo uzor i model za kvalitetniji život i bolje zdravlje. Baš zato smo i dali ovaj naslov našem izveštaju, jer naše reči su definitivno postale dela!

Ono što nam predstoji u 2017. jeste prebacivanje fokusa sa izveštavanja o održivom razvoju na upravljanje. Taj proces ćemo započeti detaljnom dubinskom analizom svih naših poslovnih operacija, sa ciljem da definišemo i postavimo Hemofarmove principe održivog razvoja. A ta iskustva, kao i sve što smo do sada prevalili na putu održivog razvoja, nastavice da delimo sa svima kojima to može biti korisno – jer „planetu nismo nasledili, već smo je samo pozajmili od svojih predaka i dugujemo je svojim potomcima...“

Sledeće godine podnećemo novi izveštaj i nadamo se još boljim rezultatima, jer borba za svakog pojedinca, svakog čoveka i svakog pacijenta, jeste borba u kojoj Hemofarm već decenijama pobeđuje.

Sanda Savić
direktorka korporativnih
poslova i komunikacija

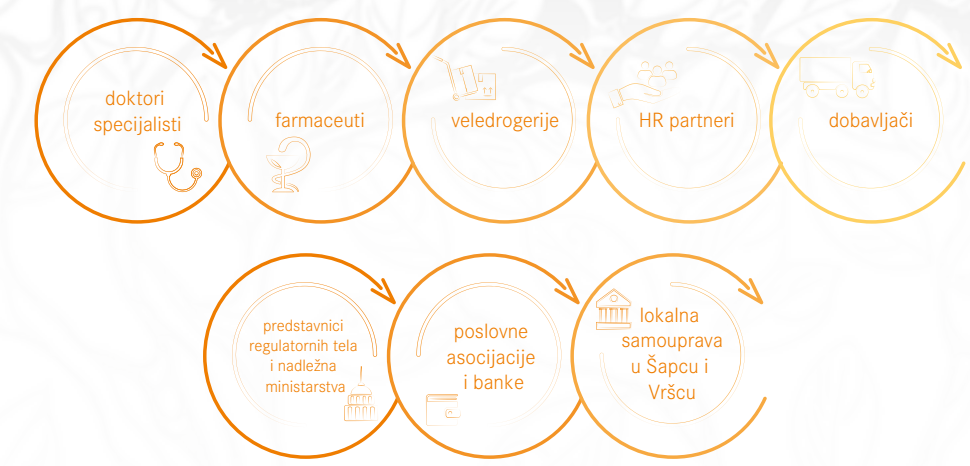

ZAINTERESOVANE STRANE I NAŠE NAJVAŽNIJE TEME U 2016.

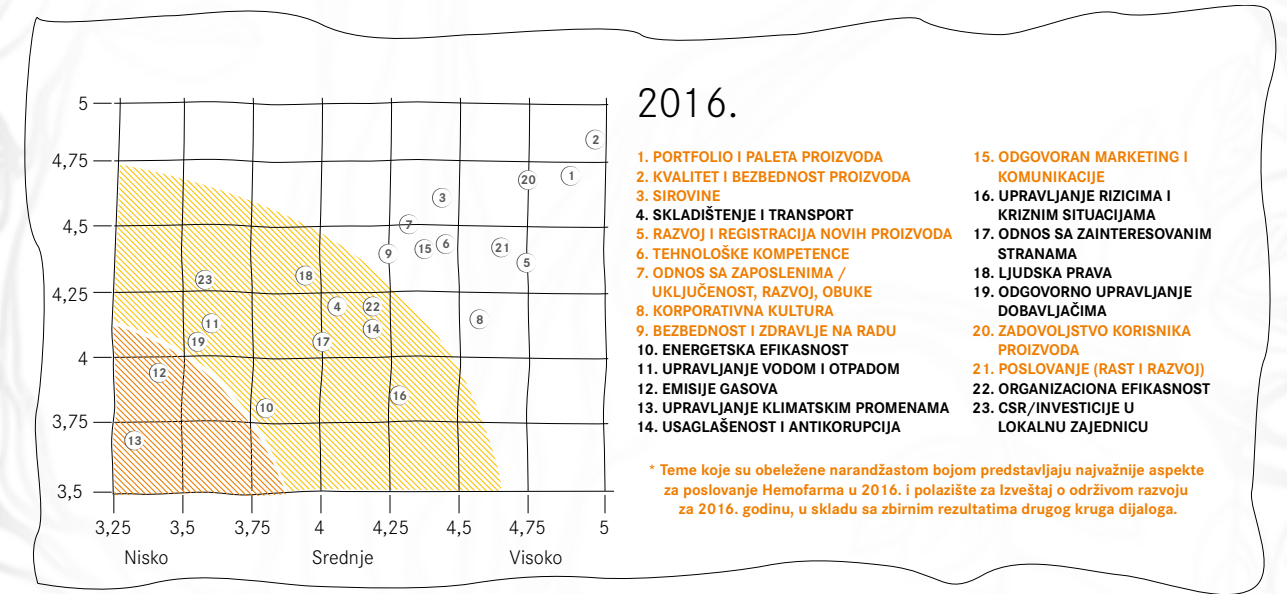
U duhu fer i transparentnog poslovnog partnera, odgovornog poslodavca i jednog od stabilnih oslonaca društva i lokalnih zajednica u kojima posluje, Hemofarm podstiče dijalog na svim nivoima. Kompanija, menadžment i zaposleni veruju da je obostrano uvažavanje ključ za uspešnu saradnju i napredak, te su uvek spremni da čuju mišljenje sagovornika, ali i da podele svoje stavove, znanja i iskustva. Dijalog sa zainteresovanim stranama, kao deo GRI (G4) standarda po kome Hemofarm izveštava o svom održivom razvoju još od 2012. bio je samo logičan nastavak onoga što kompanija i radi već dugi niz godina. Tokom 2016. organizovan je drugi krug dijaloga sa ključnim stakeholderima, prema segmentaciji

Hemofarmovog senior menadžment tima, a teme koje su im ponuđene ostale su iste kao u prvom krugu. Tako je ostvaren kontinuitet i konzistentnost ispitivanja njihovog viđenja poslovanja Hemofarma. Pored toga, stakeholderi su pozvani da ocene dosadašnju saradnju sa kompanijom, kako bi se identifikovale potencijalne oblasti za unapređenja, a Hemofarm sagledao svoje poslovanje i iz njihovog ugla. Dijalog je ponovo vodio nezavisni konsultant, čime je postignuta maksimizacija objektivnosti, a svaka konstruktivna kritika više je nego dobrodošla. Ukupno 23 teme, u okviru 6 ključnih oblasti, ponuđene su stakeholderima da ih rangiraju

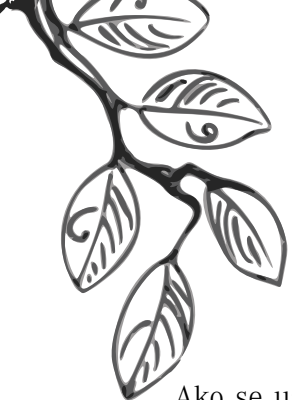
s obzirom na važnost i uticaj na poslovanje Hemofarma:

Od predloženih oko 150 učesnika, odazvalo se njih nešto više od 76%. Nakon upoređivanja zbirnih rezultata rangiranja tema od strane svih obuhvaćenih stakeholdera, dobijena je druga po redu Hemofarmova matrica materijalnosti, koja je ukazala na to koje su teme prepoznate kao najvažnije za kompaniju:

Kvalitet i bezbednost proizvoda, portfolio i paleta proizvoda, zadovoljstvo korisnika proizvoda i sirovine predstavljaju i nakon drugog kruga dijaloga teme koje su po stakeholderima najvažnije za poslovanje Hemofarma. Sa jedne strane, dobijeni rezultati i redosled rangiranih tema ne iznenađuju s obzirom na specifičnosti farmaceutske industrije, dok sa druge, pozitivan pomak beleži CSR što potvrđuje da su aktivnosti Hemofarma i Hemofarm Fondacije između dva perioda anketiranja stakeholdera podigle nivo svesti o kampanjama poput „Najvažnijeg poziva“ (promocija doniranja organa) i sl. Emisije gasova i Upravljanje klimatskim promenama su i dalje teme čiji značaj nije prepoznat u dovoljnoj meri, što ostaje izazov za intenzivniji razvoj svesti javnosti o njihovoj suštinskoj važnosti. Upravo zato Hemofarm oseća odgovornost da svojim izveštajem o održivom razvoju obuhvati i ove teme i predstavi ih na pravi način. Iz prvog i drugog kruga dijaloga sa ključnim stakeholderima, menadžment i zaposleni Hemofarma saznali su i naučili mnogo toga, a kompanija će nastaviti da sagledava i uvažava mišljenja zainteresovanih strana. Treći krug dijaloga planiran je za drugu polovinu 2017. godine, kada se očekuju još detaljnije i konkretnije povratne informacije, koje će potvrditi put razvoja nove korporativne kulture u kompaniji i njenog uticaja na eksterne javnosti sa jednim zajedničkim ciljem – da Hemofarm bude još bolji u svojoj primarnoj, ali i pratećim delatnostima.

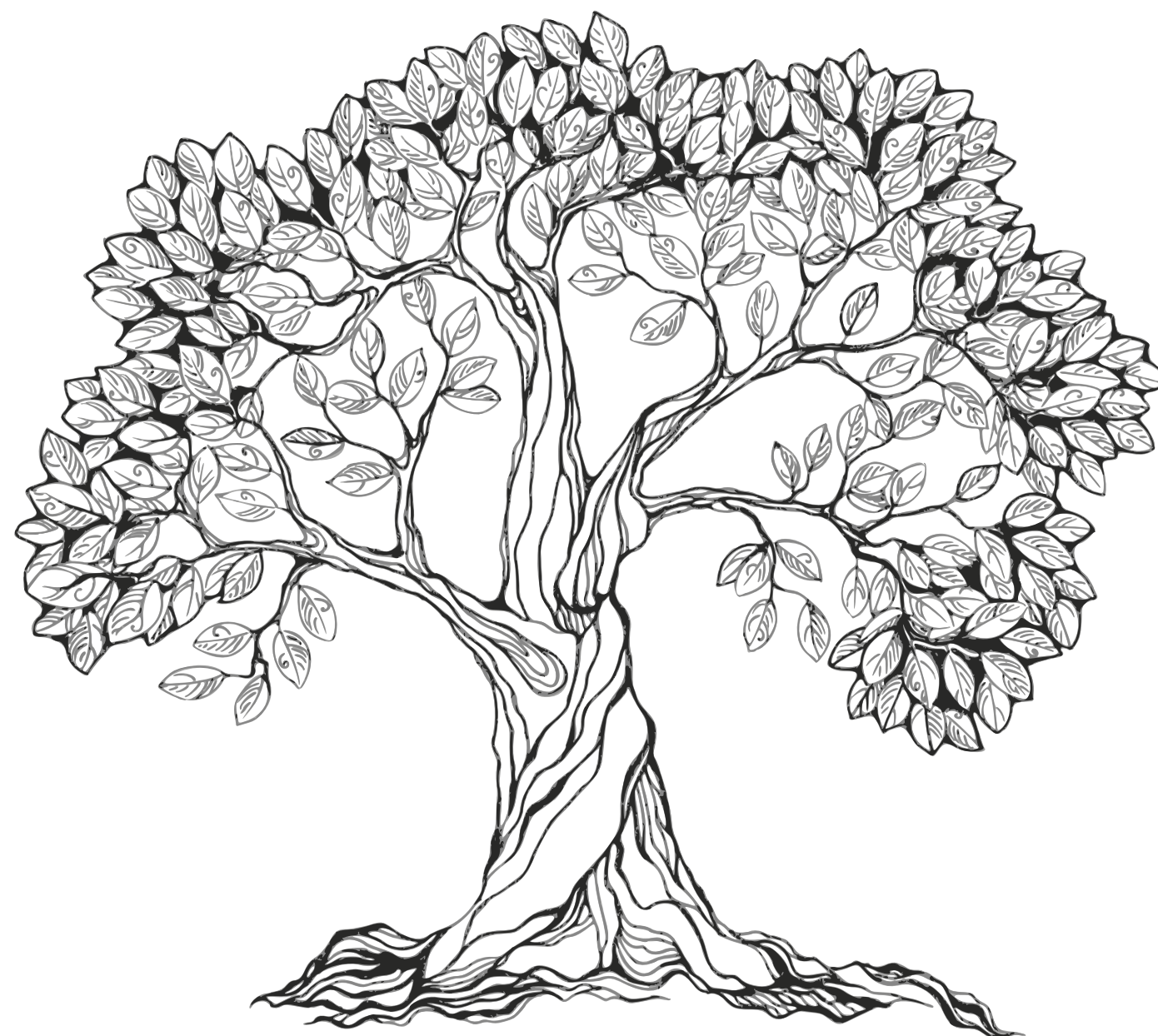

Ako se uzme u obzir da su upravo zaposleni jedan od ključnih stejkholdera kompanije, odmah je jasno koliko je za Hemofarm važna interna komunikacija. Pored oglasnih tabli i korporativne mejling liste, za koju je ustanovljena nova i jedinstvena adresa (interne.komunikacije@hemofarm.com), tokom 2016. godine znatno je unapređen korporativni Intranet, koji je postao atraktivniji i sadržajniji, čime je zauzeo mnogo važnije mesto u informisanju zaposlenih o aktuelnostima u kompaniji. Savremena estetika, intuitivnost pretrage, uz vizuelno bolje i kvalitetnije sadržaje, koji su oslobođeni svih suvišnih informacija, nedvosmisleno su doprineli porastu popularnosti ovog internog kanala komunikacije. Važnu novinu predstavlja i eNPS anketa, koja je realizovana u poslednjem kvartalu 2016, a kojom je izmereno zadovoljstvo zaposlenih, kao i njihove potrebe i očekivanja, čime su mapirane oblasti za unapređenja i potvrđeno da se i u internim komunikacijama sve više teži ka digitalnim rešenjima. Ova anketa će biti jedna od stalnih aktivnosti, kojom će se meriti razvoj kako korporativne kulture, tako i same kompanije. Eksterne komunikacije su poseban izazov za Hemofarm, zato što je delatnost kompanije uslovljena zakonskim restrikcijama u distribuciji farmaceutskih informacija o lekovima, posebno ka krajnjim korisnicima i pacijentima (uglavnom za Rx proizvode). Eksterne javnosti sa kojima Hemofarm komunicira su poslovni partneri, predstavnici stručne javnosti, vladin i regulatorni sektor, lokalne zajednice, opšta javnost,⁴ predstavnici medija, itd. Tokom 2016. Hemofarm je nastavio sa razvojem svojih digitalnih kanala komunikacije i društvenih mreža,⁵ putem kojih nastoji da razvija svest javnosti o značaju prevencije i unapređenju zdravlja.

Sve zainteresovane strane mogu da se obrate Hemofarmu putem kontakata istaknutih na sajtu ili putem mejla svakodobro@hemofarm.com, a kompanija će se potruditi da na svaki upit odgovori što kvalitetnijom i bržom povratnom informacijom.

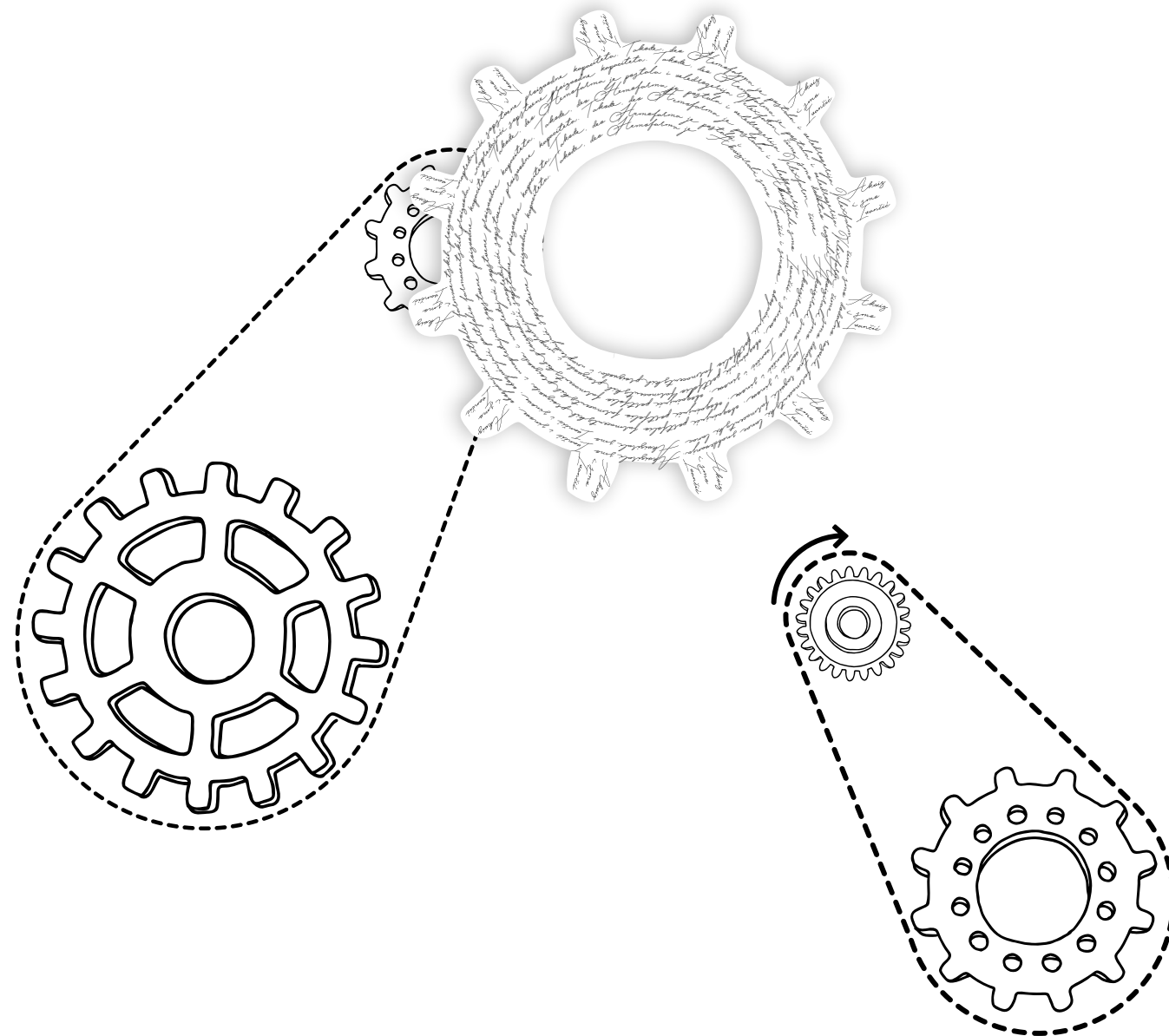
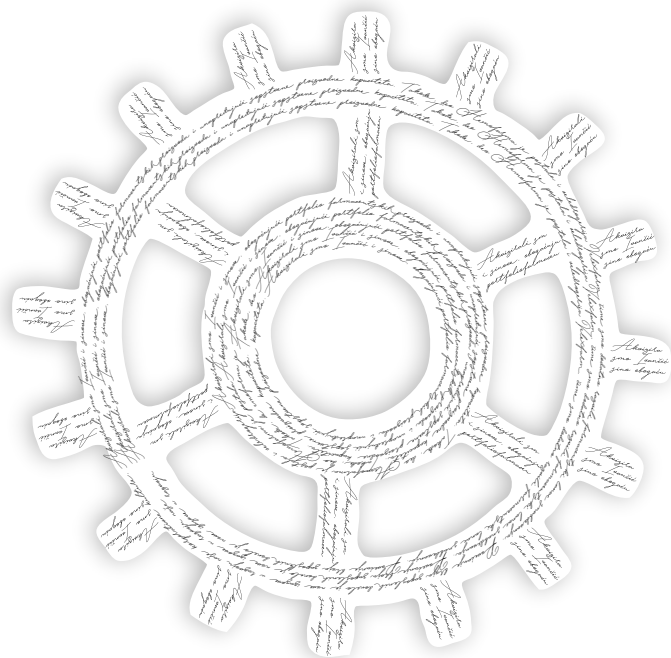
Lanac snabdevanja farmaceutskog tržišta predstavlja jedan od najvažnijih činilaca stabilnosti u prometu lekova, a Hemofarm svoju delatnost obavlja u saradnji sa brojnim poslovnim partnerima, poput dobavljača, veletrgovlja i stručne javnosti (lekari i farmaceuti). Zato je suštinski važno da redovno, na godišnjem nivou, ispituje njihovo zadovoljstvo saradnjom, razmatrajući šta je to dobro, a šta podložno poboljšanju ili inovacijama. To je najbolji način da kompanija unapredi svoje resurse i poslovanje, ali i odnos sa poslovnim partnerima, a u cilju stalnog unapređenja zadovoljstva krajnjih korisnika i pacijenata. Hemofarm je u sklopu drugog kruga dijaloga sa ključnim stejkholderima, pored poziva da rangiraju teme od značaja za poslovanje, pozvao zainteresovane strane da ocene ukupnu dosadašnju saradnju i Hemofarmove resurse, proizvode i usluge. Ovaj proces je vodio nezavisni konsultant, koji je obezbedio neutralnost u ocenjivanju i davanju preporuka za unapređenja. Tokom 2016. kompanija je posebnu pažnju posvetila zadovoljstvu veletrgovlja, stručne javnosti i dobavljača. Pored manjih administrativno-operativnih izazova i tehničkih poteškoća u svakodnevnoj saradnji, Hemofarm je odlično ocenjen i potvrđena je njegova uloga stabilnog partnera domaćeg zdravstvenog sistema, sa čime su saglasni i predstavnici regulatornih tela i lokalne zajednice. Zadovoljstvo saradnjom je istakla i stručna javnost, koja je pohvalila nastojanje Hemofarma da učini

dostupnim sve aktuelne informacije, trendove i saznanja iz oblasti medicine i farmacije, ali i spremnost stručnih saradnika na konsultacije kada god je to potrebno. Partneri sa kojima saraduje sektor Ljudskih resursa još jednom su skrenuli pažnju na razloge zbog kojih je Hemofarm već tradicionalno jedan od najpoželjnijih poslodavaca, dok su dobavljači istakli koliko im je važno što je Hemofarm solventan i stabilan partner, koji poštuje rokove i ugovorene uslove, uz preporuku da se još više fokusira na dugoročnije planiranje zaliha sirovina i opreme za proizvodnju. Sve sugestije predstavnici kompanije su primili sa punom pažnjom i one će biti detaljno razmotrene i maksimalno uvažene.

Vrednosti koje nas motivišu
u zvernu što radimo su
bržnost, kvalitet, dostupnost
i poverenje.

Naša kompanija

Takom god. u svim Hemofarmovim fabrikama proizvedeno je ukupna milijardi jedinica proizvoda, odnosa više u odnosu na prethodnu god. i čak više od budžetom planiranih količina. Proizvodni pogoni: Vizov - čvrste forme, Pagan Sterilnih proizvoda i Pagan antibiotika

PROFIL KOMPANIJE I PRISTUP POSLOVANJU

Hemofarm je i u 2016. zadržao leadersku poziciju kao najuspešniji farmaceutske proizvođač u Srbiji i regionu, čiji je najvažniji zadatak briga o zdravlju ljudi kroz proizvodnju i plasman kvalitetnih, efikasnih, bezbednih i dostupnih generičkih farmaceutske proizvoda. U odnosu na prethodni ciklus izveštavanja (Izveštaj o održivom razvoju kompanije za 2015.), najveću promenu u strukturi Hemofarma A.D. predstavlja akvizicija kompanije Ivančić i sinovi d.o.o. tj. preuzimanje njenog proizvodnog programa i brendova. Integracija zaposlenih i svih resursa realizovana je uspešno, bez narušavanja poslovanja i uz puno uvažavanje svih prava zaposlenih i poslovnih partnera.

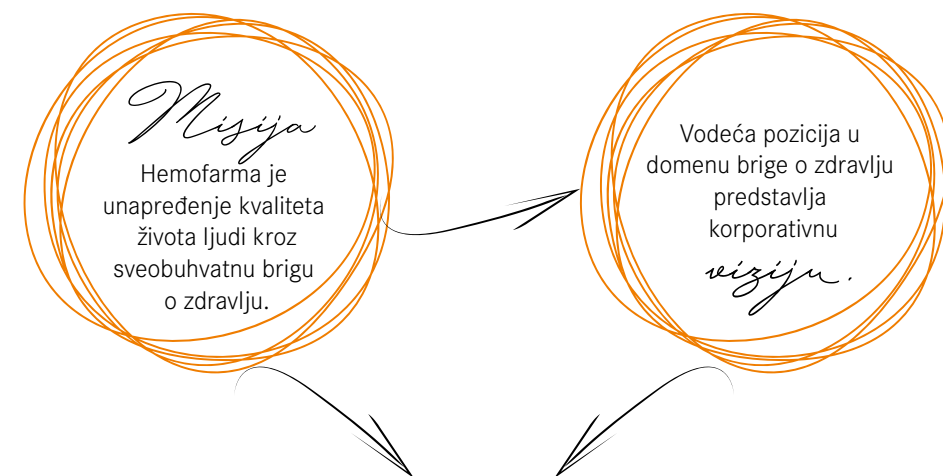
Savremeni način života, sa svim svojim potrebama i specifičnostima, sa jedne strane, kao i kompleksno tržište, sa krajnje varijabilnim ekonomskim uslovima, uz sve složeniju regulativu, sa druge strane, konstantno postavljaju nove izazove pred sve privredne činioce, a posebno farmaceutske proizvođače. Zato menadžment Hemofarma proaktivno prati tržišne trendove, nastojeći da na najbolji način uskladi poslovne izazove sa sadašnjim i budućim potrebama pacijenata, zdravstvenog sistema i društva uopšte. Na tom putu kompanija je fokusirana na sopstveni strateški razvoj, kroz srednjoročno i dugoročno planiranje, optimizaciju portfolija koja ne ugrožava farmaceutske tržište Srbije, kao i sagledavanje svih budućih pravaca razvoja farmacije kao branše. Takođe, Hemofarm polaže veliku pažnju na sopstvenu organizacionu izvrsnost i na to kako uvek biti bolji, zbog čega ne iznenađuje činjenica da se poseban značaj daje stalnom unapređenju već znatno osvežene korporativne kulture. U težnji da unapredi zdravlje ljudi i kvalitet života, Hemofarm stalno unapređuje svoje proizvodne procese, čime omogućava kreiranje boljih i dostupnijih lekova, a kontinuirana istraživanja i inovacije R&D-a pružaju šansu novim terapijskim primenama generičkih farmaceutske proizvoda.

Po svojoj strukturi Hemofarm A.D. je akcionarsko društvo, kojim rukovodi Skupština akcionara, kao najviši organ upravljanja, i generalni direktor, kojeg ona bira. Pored generalnog direktora, g. Ronalda Seeligera, najviši menadžment i rukovodstvo kompanije čine članovi senior menadžment tima (SMT).

U nastojanju da se i funkcionalno unapredi struktura top menadžmenta i usaglasi sa organizacionom strukturom STADA-e, SMT je proširen u skladu sa oblastima odgovornosti i umesto dosadašnja 3 člana, dobio je novi saziv:

1. Saša Ostojić, senior direktor marketinga za Rx,
2. Jovana Antić, senior direktorka marketinga za CHC/OTC,
3. Olivera Beuković, senior direktorka strateškog marketinga,
4. Aleksandar Veselinović, senior direktor upravljanja operacijama,
5. Dejan Ivanović, senior direktor proizvodnje,
6. Nikola Turkan, senior direktor finansija,
7. Sanda Savić, senior direktorka korporativnih poslova,
8. Sanja Ristić, senior direktorka interne revizije,
9. Žarko Lelovac, senior direktor razvoja poslovanja,
10. Natalija Popović, senior direktorka za strategiju i održivi razvoj,
11. Vanja Salai, senior direktorka ljudskih resursa,
12. Jelena Rankov, direktorka kontrole kvaliteta, i
13. Nenad Ružić, direktor obezbeđenja kvaliteta.

Oko 20% članova SMT-a predstavljaju stručnjaci koji su poreklom iz lokalne zajednice.

Celokupni pristup poslovanju u Hemofarmu baziran je na četiri ključne vrednosti:

brižnost, kvalitet, dostupnost i poverenje

koje su objedinjene u korporativnom sloganu „Svako dobro”. Korporativne ključne vrednosti će se u budućnosti razvijati i menjati, u skladu sa unapređenjem korporativne kulture.

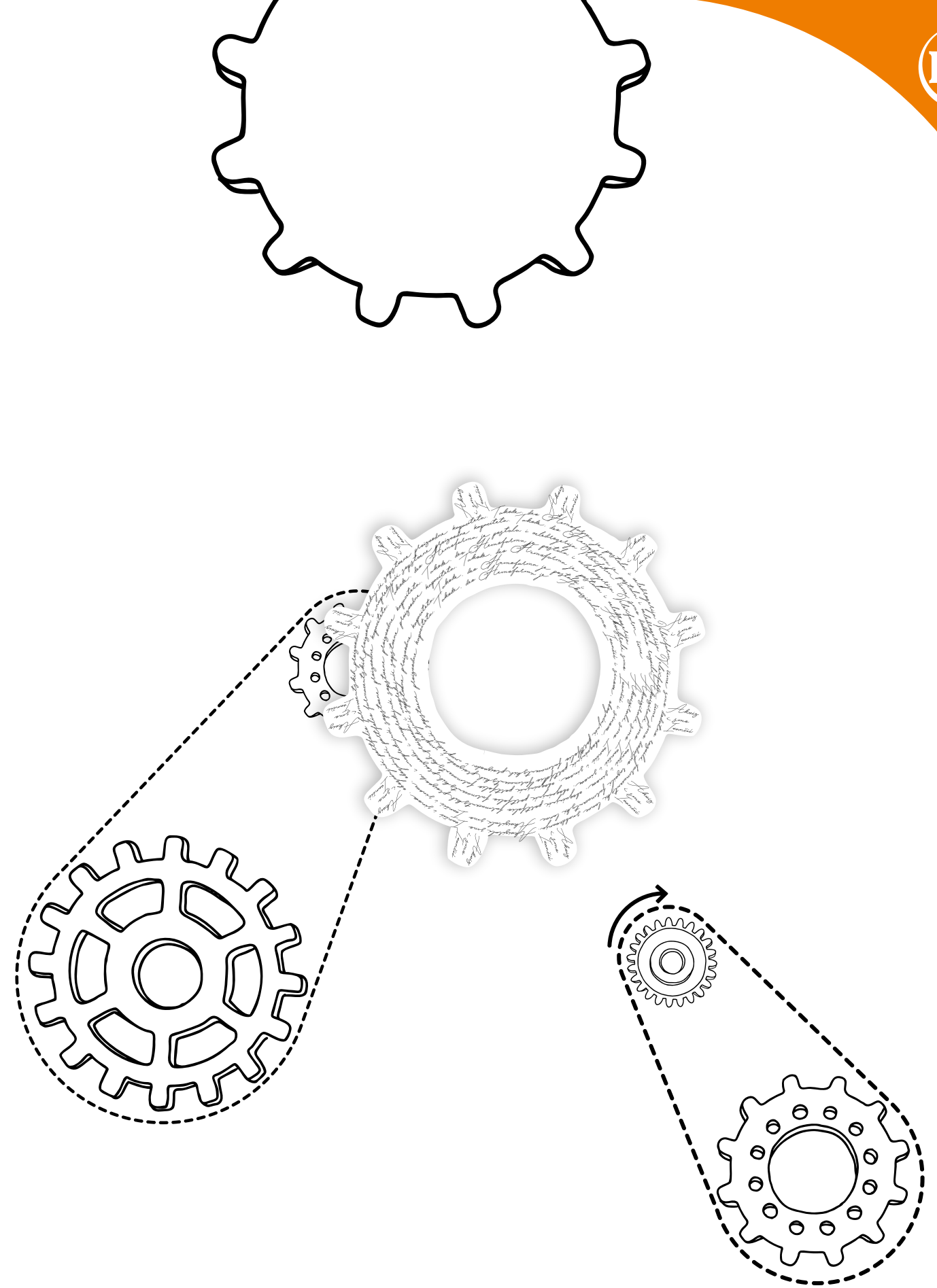
Jedan od ključnih pristupa poslovanju, sa kojim je usaglašena i Hemofarmova poslovna strategija, jesu upravo principi održivog razvoja, koji su utkani u sve segmente poslovnih operacija kompanije. Savremen i bogat portfolio kvalitetnih, efikasnih i dostupnih farmaceutske proizvoda, uz komercijalni rast, organizacionu izvrsnost i odgovornost, predstavlja osnovu korporativne strategije, koja obezbeđuje komparativnu prednost i leadersku poziciju Hemofarmu. Održivi razvoj pruža najbolje mogućnosti za usaglašavanje ovih strateških aspekata sa ekonomskim, ekološkim i društvenim faktorima sveobuhvatnog razvoja. U skladu sa svojom misijom i vizijom, Hemofarm prebacuje fokus sa lečenja na prevenciju, nastojeći da unapredi kvalitet života i zdravlja ljudi.

Upravo zato optimizovan i izbalansiran portfolio omogućava Hemofarmu da bude stabilan oslonac zdravstvenom sistemu, u interesu što adekvatnijeg zadovoljenja potreba pacijenata i korisnika proizvoda.

Hemofarm svoje poslovanje bazira i na 15 principa korporativnog upravljanja na svim nivoima kompanije, poput zabrane korupcije, pranja novca, separacije interesa, zlostavljanja i diskriminacije, političkog i insajderskog delovanja. Ovi principi su definisani po uzoru na principe Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj. Oni uređuju i održavanje finansijskog integriteta, saradnju sa pripadnicima stručnih krugova i nadležnih državnih institucija, poštovanje zaštite konkurencije, međusobno uvažavanje, toleranciju, održanje nivoa kvaliteta proizvoda, zaštitu životne sredine, zdravlje i bezbednost zaposlenih, itd.⁶ Pored toga, važan sistem vrednosti u koji kompanija, menadžment i zaposleni veruju predstavljen je u vodećem kodeksu poslovno-društvene usaglašenosti – BSCI⁷ (Business Social Compliance Initiative). Ovaj kodeks za Hemofarm predstavlja jedan od putokaza za poboljšanje uslova rada zaposlenih i poslovnog okruženja u celini, promovisanjem društveno odgovornog poslovanja i poštovanja ljudskih prava, te ga kompanija sa velikim zadovoljstvom delegira i na poslovne partnere.⁸ Pored poštovanja zakonskih i administrativnih okvira, Hemofarm prihvata i primenjuje i zahtevne međunarodne standarde, što potvrđuje velikim brojem sertifikata, relevantnih za farmaceutsku branšu. Kompanija uvek nastoji da zakonski okvir bude tek polazna osnova, a da kroz svoje aktivnosti ponudi još viši stepen odgovornosti kako interno, tako i eksterno. Bezbednost i stabilnost u svakodnevnom obavljanju delatnosti za Hemofarm predstavljaju važne aspekte poslovne odgovornosti. Zato kompanija vodi računa o svim svojim proizvodnim i poslovnim objektima, bez razlike gde se oni nalaze. Jedan od najvažnijih preventivnih korporativnih resursa je – centralizovani sistem upravljanja rizicima (Risk Management) na nivou STADA Grupe. To je softver koji objedinjuje sve potencijalne, direktne i posredne rizike iz svih segmenata poslovanja.

Softver se redovno ažurira, kvartalnim preispitivanjem svih identifikovanih rizika i sprovođenjem adekvatnih preventivno-korektivnih mera. Svoju odgovornost prema društvenim zajednicama u kojima posluje, Hemofarm potvrđuje i kroz učešće u radu institucija i organizacija fokusiranih na ekonomski i socijalni razvoj. Aktivni dijalog i razmenu znanja i iskustava, Hemofarmovi stručnjaci ostvaruju kroz članstva u najznačajnijim privrednim i ekspertskim udruženjima (Privredna komora Srbije, Nemačko - srpska privredna komora, NALED, FIC, AmCham, IUSK, Evropska QP asocijacija, American Society for Quality, Project Management Institute, Farmaceutsko društvo Srbije, i dr.). Tako kompanija dobija mogućnost da prati i usvaja najnovije globalne trendove poslovanja, ali i da direktno učestvuje u projektima koji doprinose suštinskom razvoju društva, zdravstvenog sistema i privrede u Srbiji.⁹

U 2016. ekonomsko-društveni angažman Hemofarm Grupe i Hemofarm Fondacije nagrađeni su sledećim priznanjima: „TOP SERBIAN BRANDS“; nacionalno priznanje „28 april“ za bezbednost i zdravlje na radu od Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja; Superbrands Srbija za najbolji korporativni brend u kategoriji farmaceutske industrije; Jubilarna nagrada Privredne komore Srbije za 56 godina uspešnog poslovanja; glavna nagrada VIRTUS za kampanju „Najvažniji poziv u životu“ i podršku programu doniranja i transplantacije organa u Srbiji; posebno priznanje Hemomontu od Unije poslodavaca Crne Gore za društvenu odgovornost u poslovanju; kampanjom „Najvažniji poziv u životu“ zaslužena je nagrada za društveno odgovornu kompaniju godine od Srpske asocijacije menadžera... Takođe, na 23. Golden Drum festivalu u Sloveniji, najznačajnijem regionalnom festivalu kreativnosti, kampanja „Najvažniji poziv u životu“ osvojila je zlatnu, srebrnu i bronzanu nagradu od Srpske asocijacije menadžera.

FINANSIJSKI POKAZATELJI I POSLOVNI REZULTATI U 2016.

Zbog obima proizvodnje i količine isporučenih lekova, posebno ako se radi o uspešnim globalnim farmaceutskim proizvođačima, mnogi smatraju da je farmaceutska industrija jedna od najunosnijih privrednih grana. Sa druge strane, ona je strogo kontrolisana i restriktivna delatnost za koju su najčešće neophodna ogromna ulaganja isplativa samo dugoročno. Uz to, svako tržište na kom su prisutne farmaceutske kompanije ima svoje specifičnosti i izazove. Pored svega

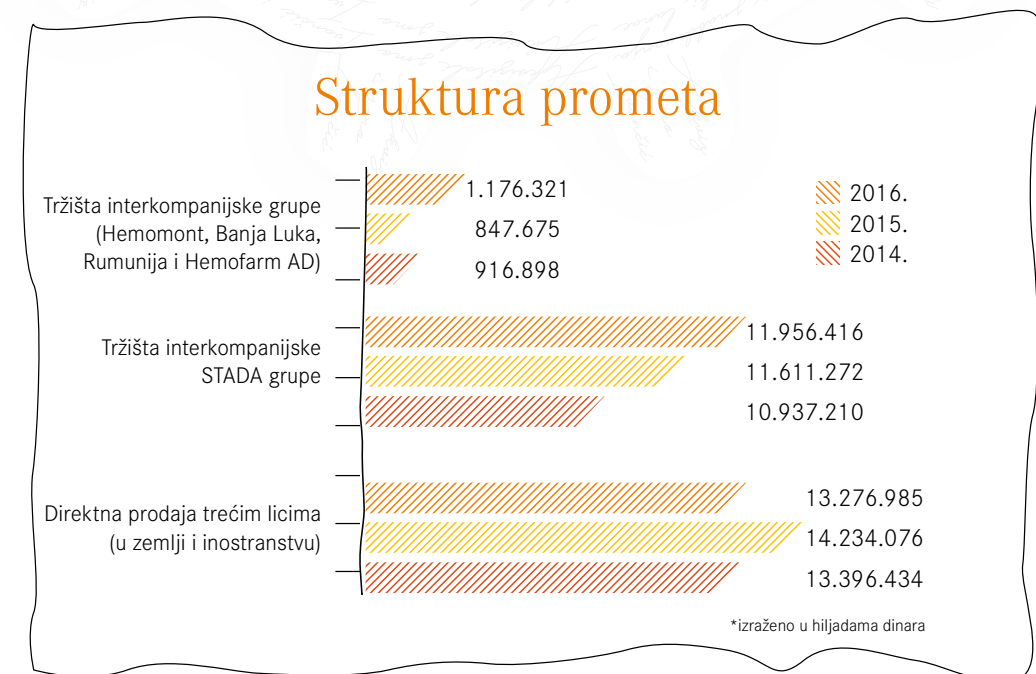
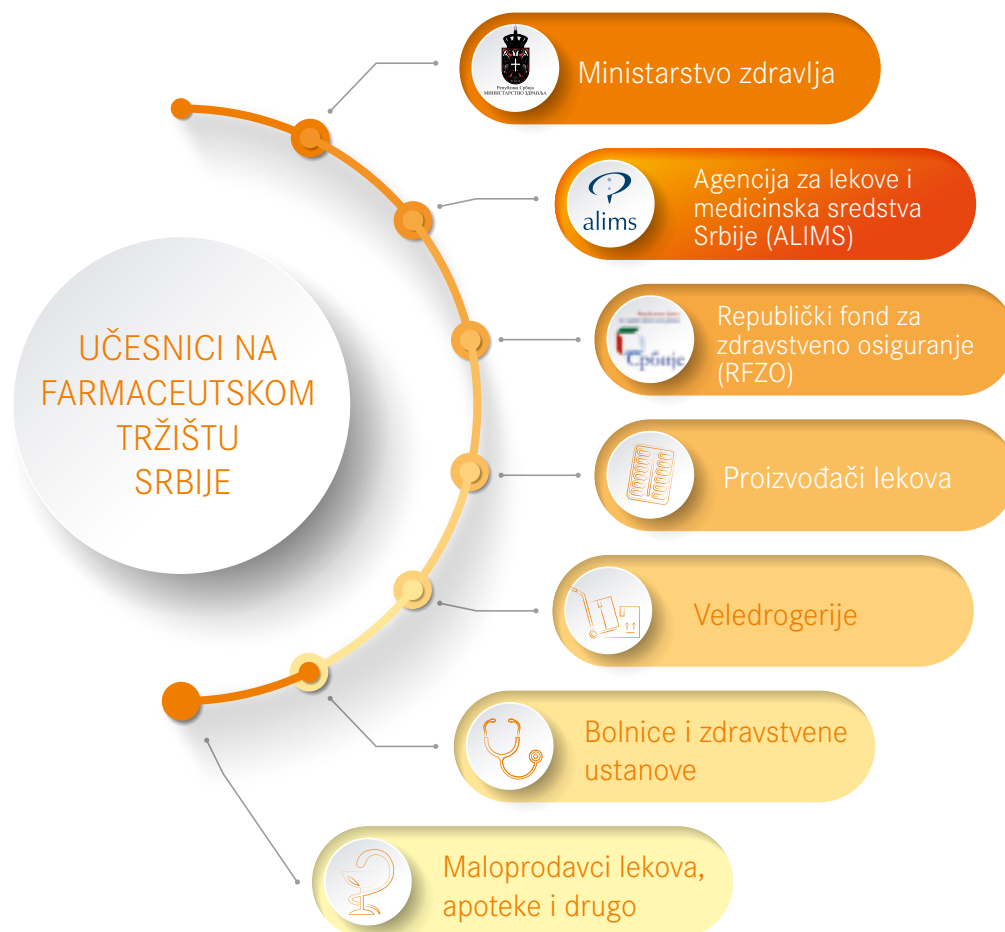
nabrojanog, važno je istaći da je razvoj farmaceutskih proizvoda, bilo originatorskih ili generičkih, dugotrajan i kompleksan proces koji takođe zahteva velika ulaganja, tokom kog je presudno odgovorno se postaviti prema izazovima i adekvatno brinuti o ljudskom zdravlju.

Ekonomski milje u Srbiji, koji u poslednje vreme beleži izvestan napredak i razvoj, nakon globalne ekonomske krize, još uvek

ne omogućava dovoljno prostora za veće sopstvene investicije i razvoj poslovanja, a pre svega ulaganja u proizvodnju. Zato su veoma važni međunarodna saradnja i prisustvo stranih kompanija koje su u poziciji da ulažu u lokalni razvoj za koji veruju da ima dobre perspektive. Jedna od takvih dobrih investicionih prilika je i Hemofarm, čije potencijale je prepoznala nemačka STADA Grupa i od preuzimanja kompanije 2006. pa sve do danas kontinuirano investira u razvoj vršačkog i regionalnog farmaceutskog lidera. Upravo ovakav razvoj omogućava Hemofarmu da bude stabilan partner i oslonac domaćem zdravstvenom sistemu, posebno u domenu neometane snabdevenosti farmaceutskog tržišta, što je od posebne važnosti za sve pacijente.

Tokom 2016. godine i dalje je prisutan uticaj negativnih spoljašnjih faktora na poslovanje kompanije. Uprkos ostvarivanju novog rekorda u obimu i kompleksnosti proizvodnje, Hemofarm AD beleži pad prihoda od prodaje u 2016. za 1,06% u odnosu na 2015. godinu.

u 000 rsd	31.12.2014.	31.12.2015.	31.12.2016.
prihodi od prodaje	25.250.542	26.693.023	26.409.722

U odnosu na 2015. godinu, rast se beleži na tržištima interkompanijske STADA Grupe, kao i na tržištima interkompanijske Hemofarm Grupe, dok prodaja ka trećim licima u zemlji i inostranstvu beleži pad prihoda.

Direktno generisana vrednost je manja za 0,92% u odnosu na 2015. godinu, budući da je smanjena prodaja ka trećim licima u zemlji i inostranstvu i smanjeni su ostvareni prihodi od dividende u odnosu na 2015. godinu. U skladu sa navedenim ekonomskim parametrima i distribuirana ekonomska vrednost takođe beleži pad u odnosu na 2015. godinu.

Podaci iz revidiranih izveštaja na dan 31.12.2016.

u 000 rsd	2015.	2016.
Direktno generisana vrednost	27.229.143	26.979.129
Distribuirana ekonomska vrednost	23.265.725	23.174.406
Operativni troškovi	17.447.158	17.515.391
Zarade zaposlenih i ostale nadoknade	5.036.883	5.260.294
Kamate za primljene kredite	229.085	137.707
Porezi	442.743	156.923
Investicije u zajednicu	109.856	104.091
Uvećanje ekonomske vrednosti kompanije	3.963.418	3.804.723

Kompanija u 2016. godini beleži smanjenje ekonomske vrednosti za 4% usled, pre svega, pada prihoda od prodaje u ukupno generisanoj vrednosti.

U skladu sa desetogodišnjim poreskim podsticajem, čija primena je započela još 2014. godine, Hemofarm je u 2016. ostvario uštede od 1,68 miliona evra.¹⁰ Ukupna planirana ušteda u periodu 2014-2017. godine iznosiće 5,7 miliona evra.

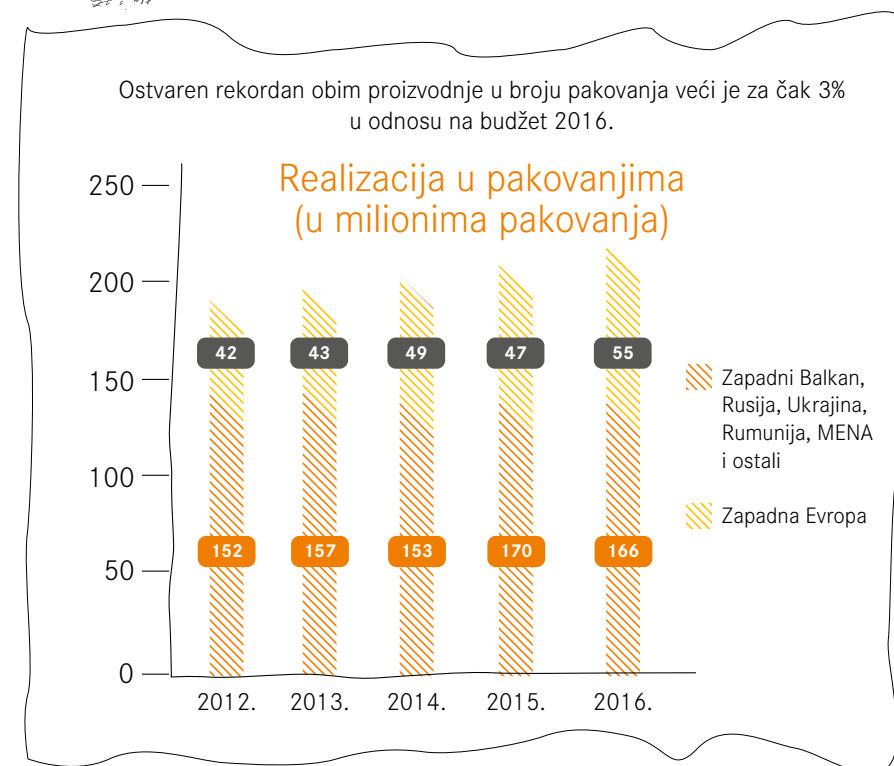
PROIZVODNJA KOJA OBARA REKORDE

Hemofarm je dokazan farmaceutske tržišni lider, koji iz godine u godinu obara sopstvene rekorde proizvodnje. Tako je bilo i u 2016. godini, kada je u svim Hemofarmovim fabrikama ukupno proizvedeno 4,37 milijardi jedinica proizvoda, odnosno 1,3% više u odnosu na prethodnu 2015. godinu. Pored činjenice da se većina proizvedenog portfolija izvozi na strana tržišta, mahom u EU, potrebno je istaći da je premašen još jedan rekord - u 2016. proizvedeno je čak 11% više od budžetom planiranih količina.

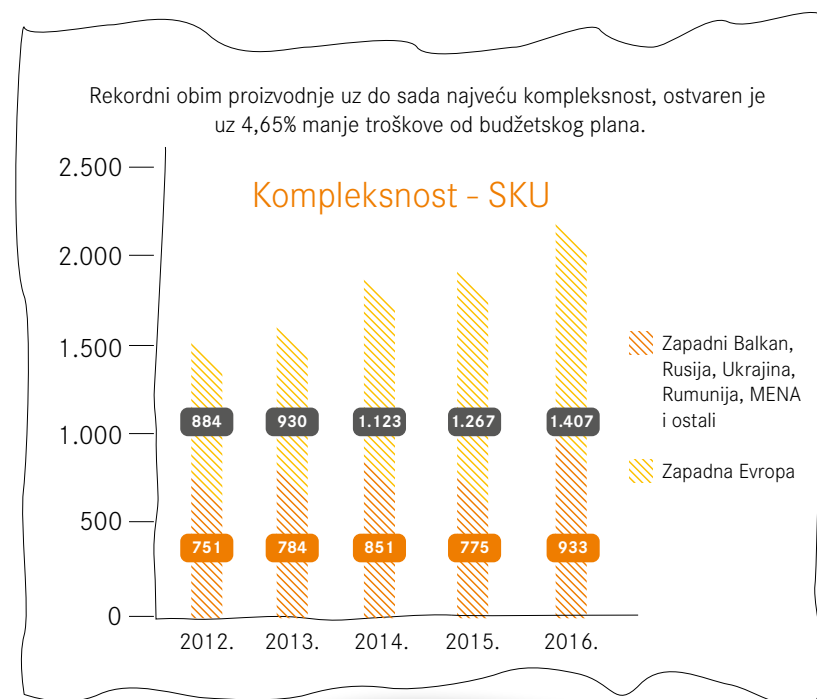
Od ukupnog broja proizvedenih jedinica, u strukturi dominiraju čvrste forme - tablete, film-tablete i kapsule (4,19 milijardi ili 95,91%), slede ampule (101,45 miliona ili 2,32%), infuzije (31,86 miliona ili 0,73%), sirupi i solucije (15,31 miliona ili 0,35%), supozitorije (14,64 miliona ili 0,33%), liofilizati (10,6 miliona ili 0,24%), masti i gelovi (5 miliona ili 0,11%).

U svim proizvodnim pogonima Hemofarma upakovano je ukupno 221,1 miliona pakovanja gotovih proizvoda različitih farmaceutskih formi, što je novi rekord u istoriji Hemofarma - 2% više u odnosu na prethodnu, takođe rekordnu godinu.

U 2016. godini beleži se i dalji rast kompleksnosti – portfolio je u 2016. dostigao 2.340 SKU (single key units), što je za čak 15 % više u odnosu na prethodnu takođe rekordnu godinu. Ovo je ujedno i postignuta najveća kompleksnost u istoriji Hemofarma.

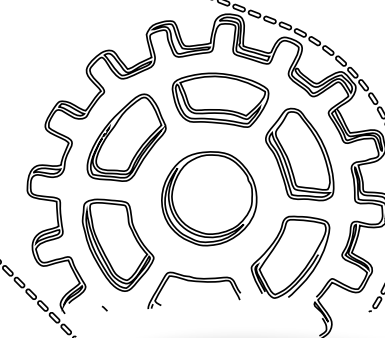
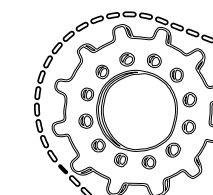
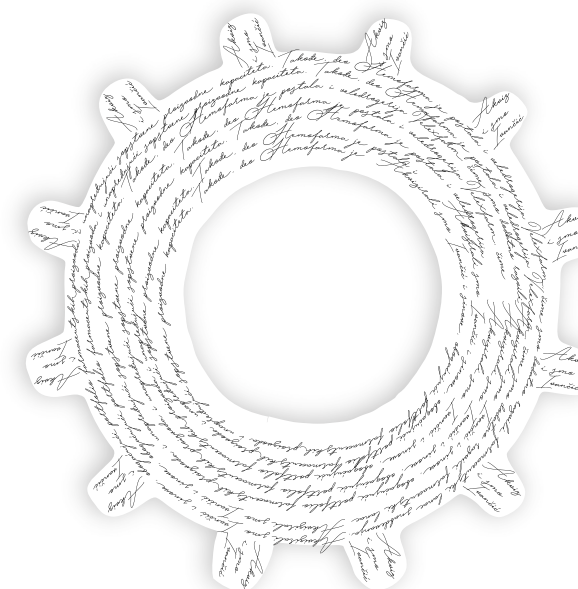

U 2016. godini kreirano je ukupno 29,540 procesnih naloga (1% više u odnosu na 2015.), izdato je 4.777 protokola za proizvodnju i pakovanje (40 % više u odnosu na 2015.). Uspešno su realizovani SNUP projekat¹¹ i proizvodnja potrebnih validacionih serija, proizvodni sajt Hemomont je dobio EU GMP certifikat. Takođe, u 2016. godini uspešno je završena integracija proizvodnog pogona Ivančić i sinovi u sistem Hemofarm Proizvodnje.

U poslednjem kvartalu 2016. uspešno je realizovana značajna izmena u organizaciji Hemofarm proizvodnje, koja je jedna od najznačajnijih i najobimnijih promena u organizaciji ovog sektora u dugogodišnjoj

istoriji kompanije. Podelom na nesterilne i sterilne farmaceutske forme, umesto dosadašnje geografske podele, proizvodni pogoni su sada grupisani po farmaceutskim formama. Na ovaj način formirani su centri izvrsnosti u okviru kojih zaposleni sličnih kompetenci mogu dalje da rade na razvoju sektora ali i svakog pojedinačnog pogona. Nova organizaciona struktura omogućava lakši, brži i efikasniji vid komunikacije kako u okviru Proizvodnje tako i prema drugim organizacionim celinama u Hemofarmu.

Konzistentnost kvaliteta proizvodnje Hemofarmovih proizvoda i pogona uz kontinuirano praćenje najnovijih regulatornih zahteva verifikovano je od strane 41 eksterne inspekcije (Ministarstvo zdravlja Republike Srbije, EU i po prvi put Ruske nacionalne agencije) tokom 2016. godine.

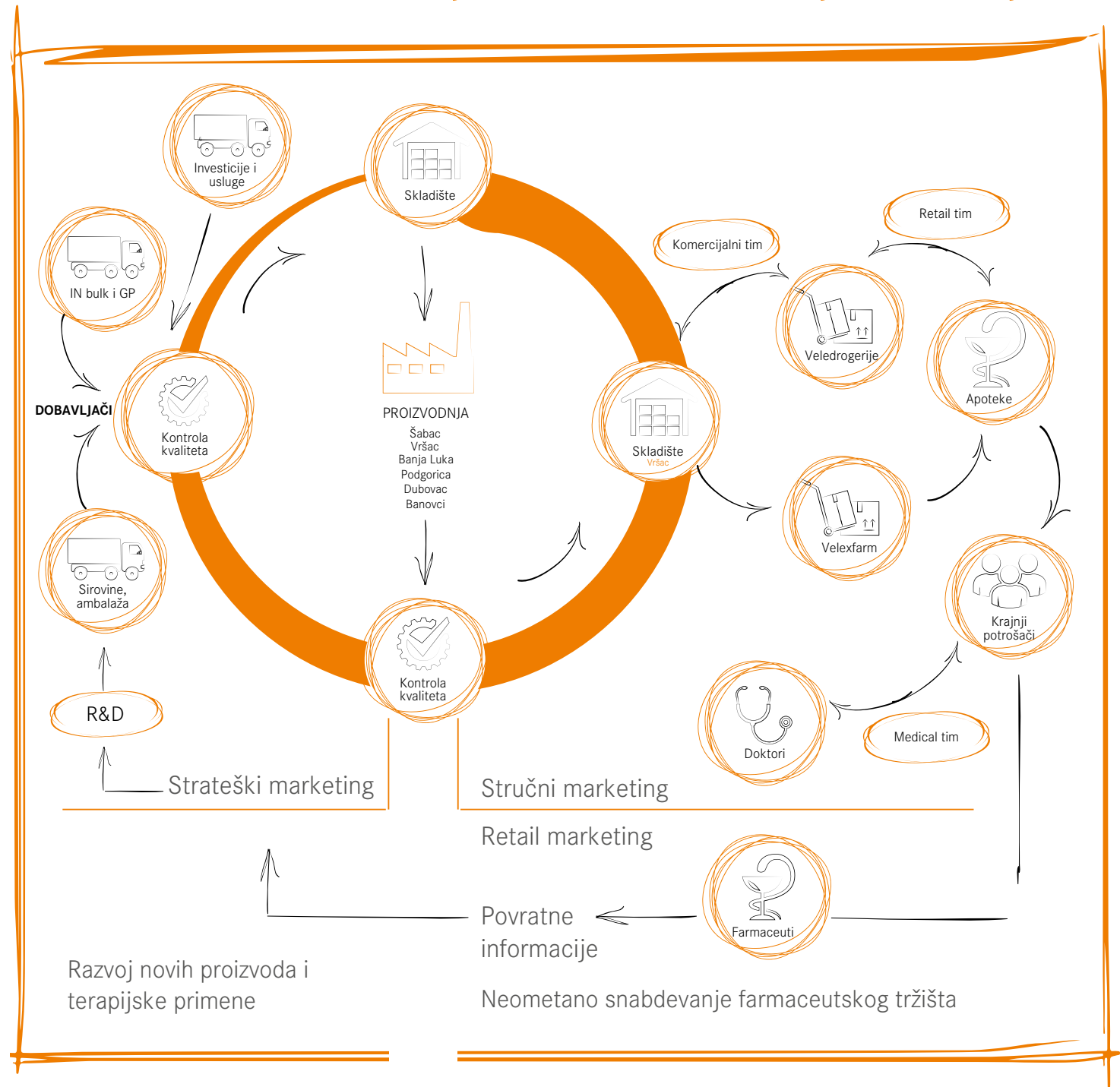
Nabavka kvalitetnih farmaceutskih sirovina je samo preduslov za stvaranje dobrih farmaceutskih proizvoda. Proizvodnja, sa svim pratećim funkcijama u kompaniji, omogućava lansiranje savremenog i bogatog portfolija po svetskim standardima i u skladu sa potrebama pacijenata. Pored toga, postoje još neke važne funkcije u lancu farmaceutske proizvodnje, kao što su skladištenje i transport.¹² Ove funkcije unutar kompanije omogućavaju dolazak sirovina do proizvodnje i njihov adekvatan tretman, u skladu sa strogim regulativama, kao i distribuciju gotovih proizvoda po završetku proizvodnje, a sve do krajnjih korisnika – pacijenata. U oblasti skladištenja i transporta, Hemofarm nastoji da implementira najmoderniju skladišnu opremu u zavisnosti od uslova skladištenja i kapaciteta, prema svim

zakonskim i GMP i GDP regulativama. Takođe, kompanija kontinuirano primenjuje sve preventivno-korektivne mere, kao i maksimalnu zaštitu na radu i zaštitu životne sredine.

Tokom 2016. godine, proizvodni pogon Ivančić i sinovi u Banovcima, postaje deo Hemofarm grupe. Pored integracije proizvodni kapaciteta, dolazi i do povećavanja skladišnih kapaciteta Hemofarma.

U skladu sa konstantnim porastom GMP zahteva, Hemofarm nastoji da adekvatno odgovori na strožije standarde¹³ o čemu najbolje svedoči i uspešno realizovan projekat adaptacije skladišta pakovnog materijala u Šapcu.

Lanac snabdevanja u farmaceutskoj industriji

U 2016. je završena je i druga faza izgradnje novog visokoregalnog skladišta mobile racking sistema u pogonu u Podgorici, pri čemu su skladišni kapaciteti povećani za 1.512 paletnih mesta, čime je dobijeno skladište sa ukupnim kapacitetom od 2.688 paletnih mesta. Jedan deo tog skladišta zatvoren je metalnim kavezom, za skladištenje neusaglašenih materijala za povraćaj dobavljaču, čime su ispunjeni svi GMP¹⁴ standardi uslovi skladištenja, uz povećanje bezbednosnog nivoa skladištenja.

Tokom 2016. godine, shodno najvišem nivou sistema bezbednosti i limitirane dostupnosti, nije zabeležen nijedan slučaj neovlašćenog raspolaganja bilo kojom vrstom materijala, a posebno ne narkotika.

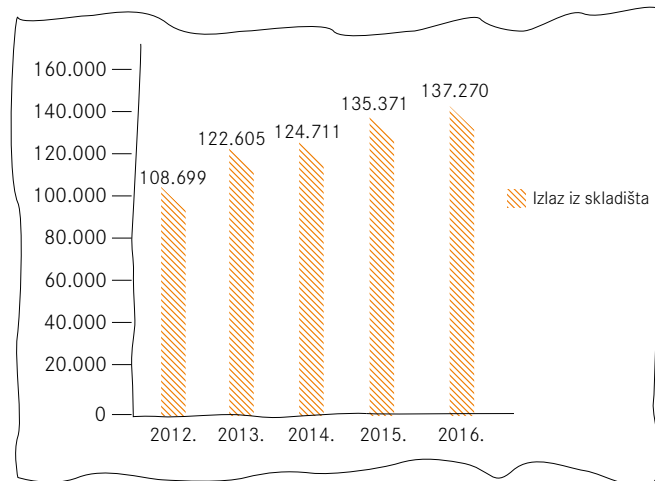

¹² Hemofarmov lanac snabdevanja u okviru farmaceutskog tržišta, prikazan je na strani 27. ¹³ U opsegu relativne vlažnosti vazduha od 35-65%, za skladištenje materijala koji zahtevaju navedene uslove. ¹⁴ GMP zahtev je da se čuvaju odvojeno od ostalih materijala.

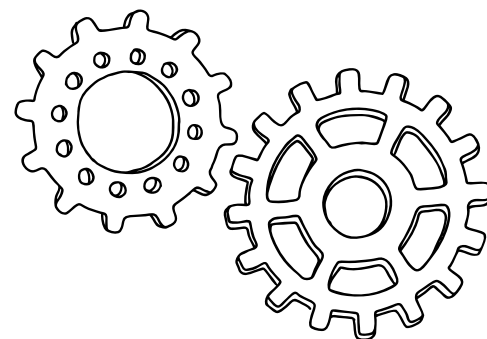
Tokom 2016. jedna od prostorija u skladištu zapaljivih materijala klimatizovana je u temperaturnom režimu od 15°C do 25°C, čime je ispunjen zahtev o temperaturnim uslovima skladištenja, kao i regulatorni zahtev o skladištenju zapaljivih materijala.¹⁵ Najveći izazov bila je instalacija i implementacija sistema protiveksplozivnog režima, u skladu sa zakonskom regulativom.

U cilju poboljšanja kvaliteta i efikasnosti u okviru skladišnog poslovanja značajno je obnovljena i flota vozila unutrašnjeg transporta. Gotovo kompletan unutrašnji transport zasnovan je na automatizovanim regalnim dizalicama kao i viljuškarima na elektropogon, a aspekti sigurnosti i smanjenja emisije štetnih gasova bitni su opredeljujući faktori za izbor i nabavku navedenih namenskih vozila i mašina.

U cilju kvalitetne dostave proizvoda do mreže veletrgovlja, uz poštovanje zahteva GDP-a¹⁶ Hemofarm nastavlja saradnju sa svojom mrežom postojećih prevoznika i tokom 2016. godine uvodi saradnju sa 4 nova prevoznika koji su uspešno prošli adekvatnu kvalifikaciju sektora Obezbeđenja kvaliteta. Pored toga, u 2016. je urađena i validacija transporta u zimskom i letnjem režimu, kako bi se postigli najviši standardi GDP-a u fazi transporta materijala i gotovih proizvoda.

Ukupan broj isporučenih paleta iz skladišta gotovih proizvoda, u konstantnom je porastu: S obzirom da Hemofarm izvozi veći deo svog proizvedenog portfolija, dodatna olakšanja za brz i efikasan transport predstavljaju pojednostavljene carinske procedure.¹⁷

OPERATIVNA IZVRSNOST KAO STALNA TEŽNJA KA BOLJEM

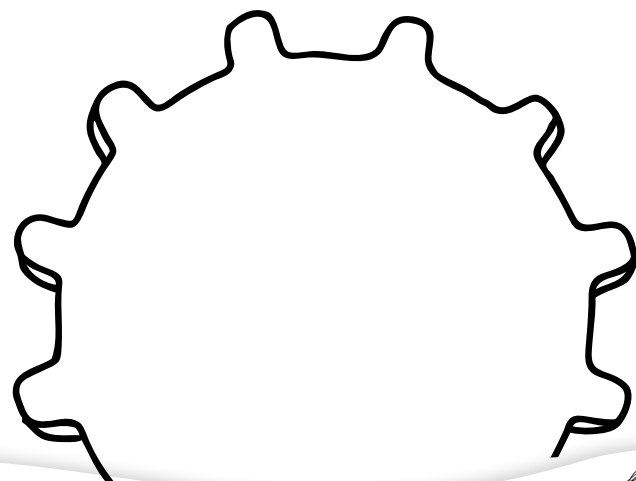
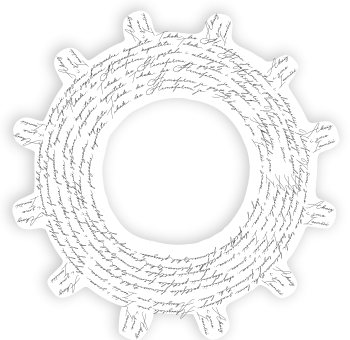
Iako su proizvodni pogoni Hemofarma već među top 20% u svetu po energetske efikasnosti,¹⁸ a proizvodnja iz godine u godinu beleži nove rekorde, tu nije kraj nastojanjima da kompanija bude još bolja. Operativna izvrsnost je važan aspekt unapređenja u kompaniji, sa posebnim fokusom na proizvodnju, a Portal za podnošenje predloga i ideja kao nova funkcionalnost implementirana u okviru PMO (Project Management Office - Kancelarija za projekte) predstavlja jedan od ključnih inkubatora inicijativa koje vode Hemofarm u pravcu višedimenzionalnog razvoja i bolje tržišne konkurentnosti. I tokom

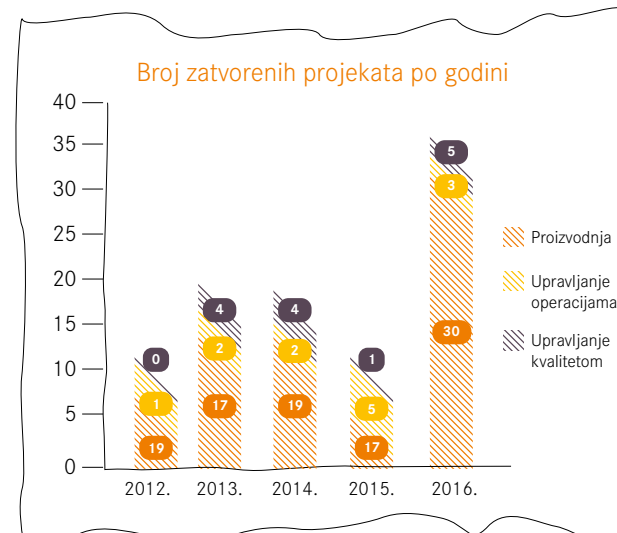
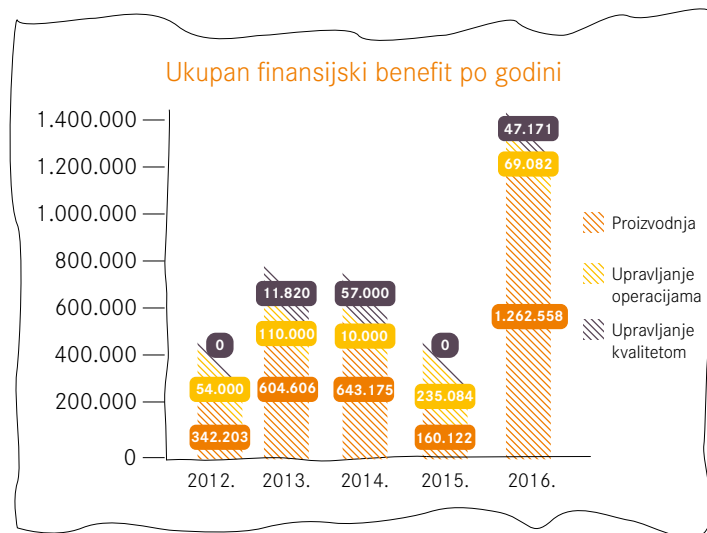
2016. godine, nastavljeno je sa razvojem programa kontinuiranog unapređenja sa ciljem ostvarenja napretka u domenu optimizacije proizvodnih procesa.

Više od 70% od ukupnog broja iniciranih unapređenja tokom 2016. potiče iz sektora Proizvodnje. Sva unapređenja orijentisana su ka boljoj raspodeli vremena za određenje aktivnosti u pojedinim fazama, boljoj organizaciji, većoj kontroli procesa, eliminisanje duplih aktivnosti, kao i pojednostavljenje procedura generalno. U toku 2016. je zatvoreno ukupno 38 projekata.

Ostvaren finansijski benefit u 2016. iznosi 1.378.811 evra, što je najveći finansijski efekat koji su projekti kontinuiranog unapređenja doneli od osnivanja programa 2012. godine!

Ostvaren finansijski benefit kroz operativnu izvrsnost i kontinuirana unapređenja u 2016. rezultat je 19 uspešno realizovanih projekata. Ovo nije jedini benefit - zahvaljujući još 19 dodatnih projekata u 2016. ostvareni su bolja raspodela vremena u pojedinim proizvodnim fazama, bolja organizacija i veća kontrola procesa, eliminisanje duplih aktivnosti, redukcija testiranja kao i pojednostavljenje procedura uopšte.

Samo neki od značajnijih rezultata implementacije inicijativa i projekata unapređenja u oblasti Hemofarm proizvodnje u tokom 2016. godine su:

1. Racionalizacija alata za pakovanje i unificiranje blistera za proizvode koji će se pakovati u Centru za pakovanje - uvođenjem blistera sa perforacijom za sva tržišta za 35 poluproizvoda, umesto kombinacije blistera sa i bez perforacije, broj potrebnih alata za pakovanje koje je trebalo kupiti je umanjen za 60 setova alata, uz uštedu od 907.250 evra;

2. Redukcija gubitaka rastvora (nakon rekonstrukcije LURGI sistema za pripremu) - ostvareno smanjenje gubitaka rastvora u sistemu za pripremu rastvora uz povećanje prinosa šarže i do 4,5%, uz godišnju uštedu od 122.000 evra;

3. Projekat nove kotlarnice kojim je poboljšana proizvodnja i distribucija tehničke pare i tople vode u Hemofarmu čime je ostvarena ušteda od 46.700 evra godišnje (što je ekvivalent uštedi od 934.000 kWh);

4. Optimizacija procedura u odeljenju za GMP dokumentaciju i definisanje optimalne konfiguracije transportnog pakovanja kojom je izvršena redukcija vremena rada saradnika, kao i smanjenje transportnih troškova, uz godišnji finansijski benefit od 43.694 evra;

5. Izolacija ventila na sistemima za distribuciju tehničke pare i kondenzata - u saradnji sa IFC (International Finance Corporation) - ogrankom Svetske banke (World Bank Group) - deo inicijative sa ciljem optimizovanja energetske gubitaka; izolacijom ventila umanjani su toplotni gubici usled zračenja na ventilima koji rade na visokoj temperaturi, uz finansijski benefit od 26.072 evra godišnje (što je ekvivalent uštedi od 521.440 kWh).

Fokusirajući se na dalji rast, odgovornost i operativnu izvrsnost, neki od narednih koraka planiranih za 2017. uključuju i sledeće projekte:

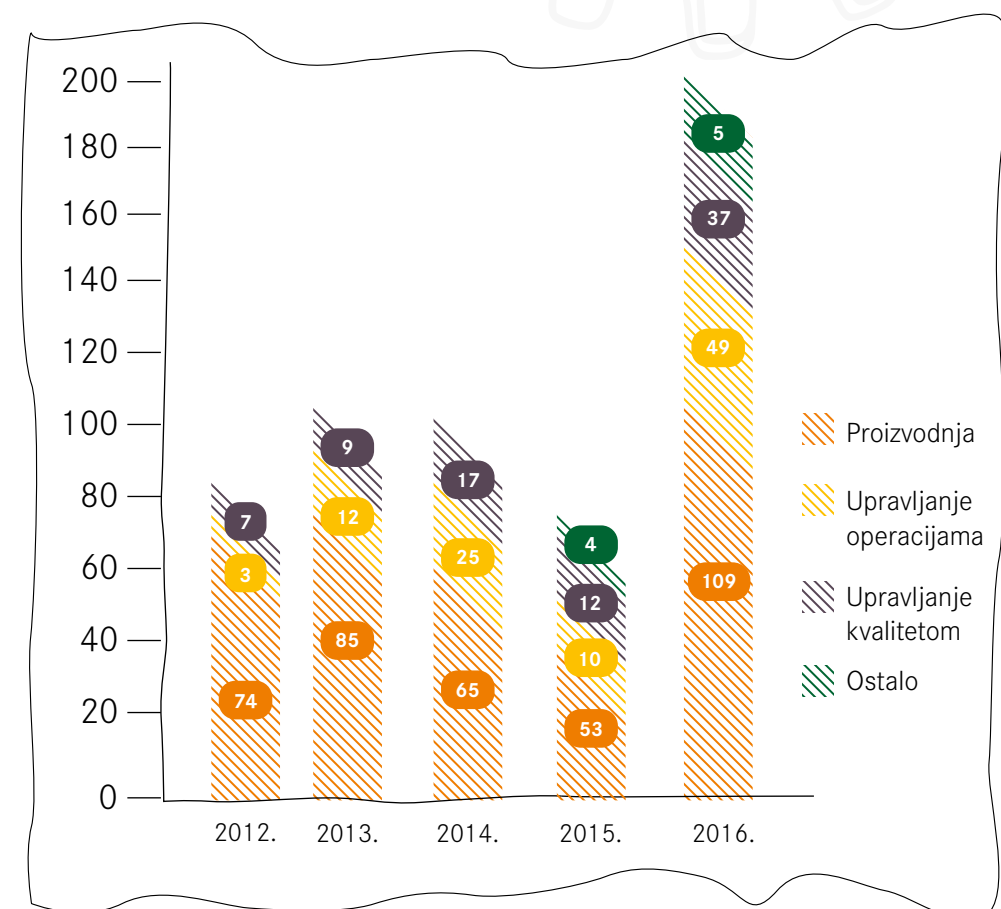
1. Nastavak programa redukcije vremena preštelavanja odnosno promene formata na linijama za mašinsko pakovanje (harmonizacija

dimenzija blistera, smanjenje broja različitih tipova etiketa, pojednostavljenje procedura označavanja, sortiranja i manipulacije sa neopasnim otpadom tokom procesa i sl.).

2. Harmonizacija pakovanja

- Blisteri - eliminisanje 8 dimenzija blistera koji trenutno postoje u Šapcu i njihova unifikacija na slične dimenzije blistera u novom Centru za pakovanje (ovim je ukupan broj potrebnih alata za pakovanje umanjen za 36 setova alata, uz očekivano smanjenje investicija za 515.000 evra);
- Bočice - harmonizacija bočica i zatvarača za različite proizvode koji će se pakovati na novoj liniji za brojanje i pakovanje tableta u bočice u Šapcu, uz racionalizaciju broja potrebnih alata za pakovanje kao i optimalan rad mašine;

U cilju stalnog unapređivanja Kompanije tokom 2016. ukupno 200 zaposlenih prošlo je i Yellow Belt obuku u okviru 17 radionica koje su održane u Vršcu, Šapcu, Banja Luci i Podgorici. Pregled broja zaposlenih koji su prošli Yellow Belt obuku po godinama je prikazan na grafiku:

Zajedno na putu zdravlja

Prevenција je
pola zdravlja!

Takom god. u svim Hemofarmovim fabrikama proizvedeno je ukupna milijardi jedinica proizvoda, odnosno više u odnosu na prethodnu god. i čak više od budžetom planiranih količina. Proizvodni pogoni: Višac - čiste forme, Pogan Sterilnih proizvoda i Pogan antibiotika

BOLJE ZDRAVLJE ZA KVALITETNIJI ŽIVOT

Prateći i analizirajući faktore rizika, zatim najčešće uzročnike smrtnosti, kao i trend u Srbiji, Hemofarm konstantno nastoji da na najadekvatniji preventivni i terapijski način odgovori potrebama stanovništva. Tako doprinosi sprečavanju nastanka zdravstvenih tegoba ili potpomaže ublažavanje simptoma narušenog zdravlja. Kompanija se zalaže za pomeranje fokusa sa lečenja na prevenciju i stvaranje zdravih životnih stilova, kao pravovremenih odgovora na sve stresniji i brži način života.¹⁹ Na taj način, kada se prevencija stavi u fokus, rasterećuje se domaći zdravstveni sistem, koji tada može da se usredsredi na manji broj onih pacijenata kojima je zaista potrebna kompleksna zdravstvena pomoć.

Hemofarmova leaderska pozicija na farmaceutskom tržištu nije samo odraz dobro optimizovanog portfolija, već i potvrda da kompanija aktivno prati potrebe pacijenata i zahteve samog tržišta, nudeći svoje proizvode u nekoliko ključnih segmenata: lekove koji se izdaju na lekarski recept (Rx), lekove koji se mogu kupiti bez lekarskog recepta (BR ili OTC – „Over the Counter“) i CHC proizvode („Consumers Healthcare“) čiji najveći deo čine sve popularniji dijetetski suplementi (dodaci ishrani).

Za Hemofarm zdravlje je čovekovo pravo i zato kompanija nudi:

- farmaceutske proizvode prepoznatljivog kvaliteta, koji su bezbedni, delotvorni i dostupni,
- pouzdane, proverene i naučno potvrđene informacije o adekvatnoj primeni farmaceutskih proizvoda, putem odgovornog marketinga, i

- kontinuiranu edukaciju doktora i farmaceuta o najnovijim medicinskim i farmaceutskim dostignućima, kao i novinama u terapijskoj primeni lekova, ali i savetovanje korisnika proizvoda.²⁰

U okviru Hemofarmovog marketinga uvažavaju se moralne i zakonske smernice odgovornog marketinga, prvenstveno zbog vrste i prirode proizvoda koje kompanija proizvodi i stavlja u promet, a čija eventualna nepravilna i nekontrolisana upotreba može biti opasna po ljudski život. Aktivnosti Sektora marketinga i prodaje regulišu domaća i međunarodna zakonska, ali i etička pravila koja regulišu prodaju i reklamiranje farmaceutskih proizvoda, kao i interna korporativna pravila STADA Grupe. Uspeh kompanije, pored kvaliteta proizvoda i širine portfolija, rezultat je i konstantnog sagledavanja i odgovaranja na potrebe pacijenata. Razmena stručnih informacija o proizvodima i najnovijim terapijskim smernicama predstavlja suštinu komunikacije Hemofarma i stručne javnosti (zdravstvenih radnika - doktora, farmaceuta), ali i opšte javnosti u misiji unapređenja zdravlja. Sa tim u vezi, još jedan važan faktor tržišnog, ali i terapijskog uspeha, predstavlja dostupnost Hemofarmovih farmaceutskih proizvoda. To je jedan od imperativa za kompaniju, jer samo ako je lek na dohvat ruke pacijentu, terapija ima smisla. Zato Hemofarm razvija jednako dobre poslovne odnose sa svim zdravstvenim i apotekarskim ustanovama,²¹ bez razlike da li su one državne ili privatne, niti gde se one nalaze, kako bi ista terapija bila na dohvat ruke svakom pacijentu.

I to nije sve – pored kvalitetnog i širokog portfolija, razmene najnovijih stručnih informacija sa zainteresovanim stranama, kao i dobre pokrivenosti kroz lance apoteka, Hemofarm sa svojim poslovnim partnerima, a pre svega veletrgovnicima, nastoji da spreči svaku eventualnu nestašicu ili deficitarnost svojih proizvoda na tržištu, čime upotpunjuje svoju podršku domaćem zdravstvu i mnogobrojnim pacijentima.

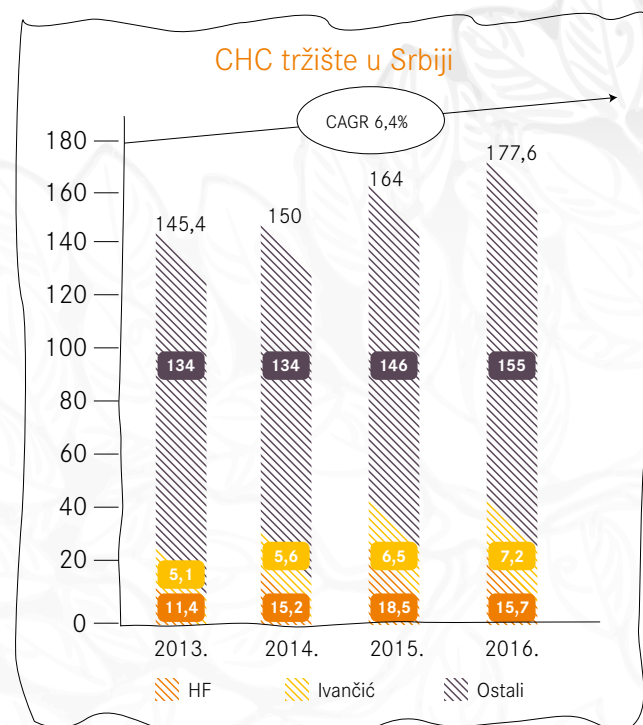
ZDRAVLJE JE PUT KOJIM KREĆEMO ZAJEDNO

Bolesti sistema krvotoka i dalje predstavljaju jedan od vodećih uzročnika smrtnosti u Srbiji, iza kojih su odmah na drugom mestu maligni tumori. Ovakva klinička slika prati i razvijenije delove sveta, potvrđujući da su hronične nezarazne bolesti²² još uvek vodeće u nacionalnoj patologiji. Prateći faktore rizika i tegobe savremenog čoveka, kao i razvoj trendova u farmaciji²³ Hemofarm je prepoznao tržišne potencijale do 2020. godine, što je već uzeo u obzir u okviru optimizacije, proširivanja i zaokruživanja svog portfolija.

U farmaceutskoj industriji, na globalnom nivou, primetan je porast potražnje i primene proizvoda koji spadaju u domen prevencije i razvoja zdravih životnih stilova tj. CHC (Consumer Healthcare) proizvoda. U periodu od 2013. do 2016. godine zabeležen je stabilan trend rasta CHC segmenta u Srbiji, koji iznosi oko 6,9%. Upravo specifičnosti samih Rx i CHC segmenata doprinele su ovom rastu, čiji su ključni pokretači – cene i uvođenje novih proizvoda na lokalno tržište. Vrednost CHC tržišta u Srbiji iznosi oko 178 miliona evra,

dok Hemofarm zauzima leadersku poziciju na tržištu sa učešćem od oko 13% i prodajom od oko 23 miliona evra. Terapeutske grupe u okviru ovog tržišta koje su i najviše doprinele rastu su grupe vitamina i minerala (rast 15%), preparata za respiratorne infekcije (rast 10%), za digestivni trakt (rast 14%), itd. Ovo su segmenti u kojima Hemofarm ima dobro pozicionirane brendove koji će u narednom periodu jačati kroz ekstenzije ovih brendova ili uvođenje novih proizvoda.

Promenjen pristup i koncept, uz atraktivne, kvalitetne i dostupne proizvode sa pristupačnim cenama, potpomogli bi Hemofarmu ne samo da dodatno učvrsti lidersku poziciju u Srbiji, već i osvajanje novih tržišta.

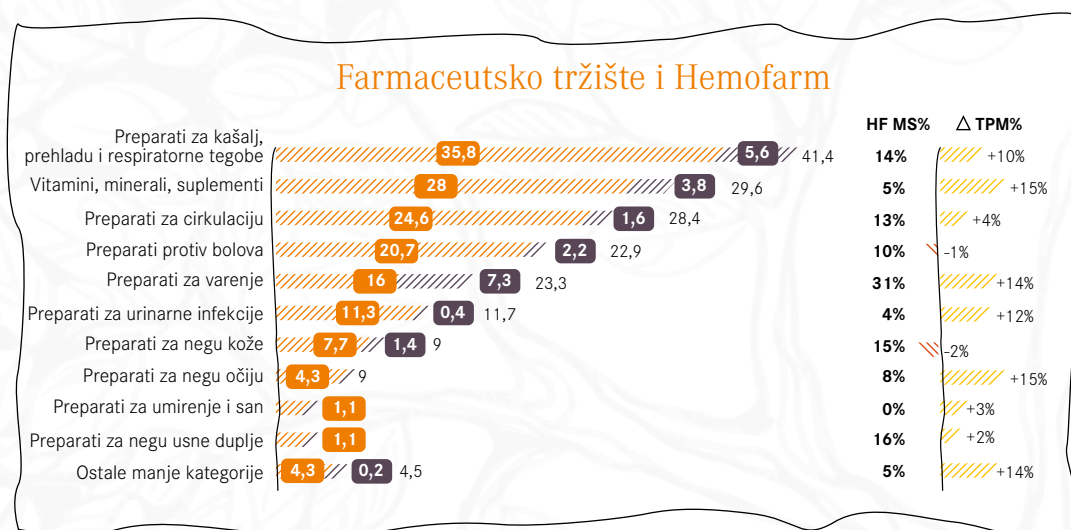
U narednom periodu prioritet kompanije biće uvođenje novih proizvoda i ekstenzija postojećih proizvoda u Hemofarmovom portfoliju. Fokus će biti na dobro poznatim i kvalitetnim proizvodima iz STADA palete, uvođenju novih proizvoda u terapijskim grupama koje imaju dobar trend rasta (vitamini i minerali, preparati za respiratorna oboljenja, digestivni trakt itd.) kao i kreiranje tržišta u segmentima koji imaju perspektivu, a potencijal još nije u potpunosti iskorišćen. Još jedan važan cilj jeste i jačanje pozicije postojećih proizvoda kroz širenje palete novijim i savremenijim oblicima koji će produžiti životni ciklus ovih proizvoda. Ovakav pristup omogućava stvaranje svih neophodnih preduslova za pravovremeno lansiranje strateški dobro odabranih i prepoznatih preparata koji obezbeđuju rast tržišnog učešća Hemofarma ili kreiranje tržišta uopšte, kao i razvoj svesti krajnjih korisnika u skladu sa savremenim trendovima.

Hemofarm je zadržao lidersku poziciju na farmaceutskom tržištu Srbije i u 2016. godini, uprkos smanjenju cena lekova koje je dovelo do blagog pada vrednosti prometa (prema IMS podacima):

10 vodećih proizvođača u Srbiji u broju pakovanja 2016.*

proizvođač	2015.	2016.	rast	ms% 2015.	ms% 2016.
HEMOFARM	82	74,9	-8,7%	30,5%	27,3%
GALENICA	26,8	29,2	9,1%	10%	10,6%
ALKALOID	16,3	16,9	3,7%	6,1%	6,2%
ACTAVIS	15,7	16,6	5,9%	5,8%	6,0%
PHARMASWISS	15,1	16,1	6,3%	5,6%	5,9%
SANOFI	8,3	9,3	13,1%	3,1%	3,4%
KRKA	7,8	9,0	15,6%	2,9%	3,3%
GLAXOSMITHKLINE	5,4	5,6	3,7%	2,0%	2,1%
MYLAN	4,8	5,0	4,5%	1,8%	1,8%
BAYER	4,5	4,4	-2,8%	1,7%	1,6%
TOP 10 PROIZVOĐAČA	186,8	187,2	0,2%	69,4%	68,1%
OSTALI	182,2	87,7	6,7%	30,6%	31,9%
TOTAL	269,0	274,8	2,2%	100%	100%

*izraženo u milionima pakovanja

Detaljnou analizou potencijala i tržišta, pored optimizacije i unapređenja portfolija, Hemofarm planira i kreativniji pristup nastupu na tržištu, kroz bolji dizajn ambalaže, nove kanale distribucije i promocije, ali i segmentiranje proizvoda po strateškim

grupama (Lifestyle, Children health, Women's health, itd.) Na taj način bi se postiglo uspostavljanje konstruktivnijih relacija i komunikacije sa krajnjim potrošačima, a isto tako omogućilo efektivnije i efikasnije pozicioniranje proizvoda.

10 vodećih proizvođača u Srbiji EUR 2016.*

proizvođač	2015.	2016.	rast	ms% 2015.	ms% 2016.
HEMOFARM	107,7	100,5	-6,7%	14,8%	12,8%
PHARMASWISS	50,7	55,7	9,8%	6,9%	7,1%
GALENIKA	38,9	43,3	11,4%	5,3%	5,5%
ACTAVIS	32,9	37,4	13,6%	4,5%	4,8%
NOVO NORDISK	31,8	35,7	12,4%	4,4%	4,6%
ROCHE	25,3	27,7	9,3%	3,5%	3,5%
ALKALOID	22,3	23,6	5,7%	3,1%	3,0%
GLAXOSMITHKLINE	22,1	23,4	5,9%	3,0%	3,0%
PFIZER	19,4	23,3	20%	2,7%	3,0%
SANOFI	20,9	22,7	8,5%	2,9%	2,9%
TOP 10 PROIZVOĐAČA	372	393,2	5,7%	51%	50,2%
OSTALI	357,9	390,1	9,0%	49%	49,8%
Grand TOTAL	729,9	783,3	7,3%	100%	100%

*izraženo u milionima EUR

Pružajući adekvatnu podršku kliničkoj slici Srbije i odgovarajući na potrebe pacijenata, Hemofarm svojim proizvodima pokriva sledeće farmakoterapijske grupe (čak 12 od ukupno 14 grupa)

- A - Alimentarni trakt i metabolizam
 - B - Krv i krvotvorni organi
 - C - Kardiovaskularni sistem
 - D - Dermatološki lekovi
 - G - Genitourinarni sistem i polni hormoni
 - H - Sistemski hormoni bez polnih hormona
- J - Sistemski antiinfektivni lekovi
 - L - Antineoplastici i imunomodulatori
 - M - Mišićno-koštani sistem
 - N - Centralni nervni sistem
 - R - Respiratorni sistem
 - S - Čulni organi

ATC - TPM i Hemofarm (u broju kutija)*

ATC 1	HEMOFARM					TOTAL				
	2015.	2016.	MS 2015.	MS 2016.	%16/15	2015.	2016.	MS 2015.	MS 2016.	%16/15
C Kardiovaskularni sistem	21,5	19,3	33,5%	30%	-10%	64	64,5	27,3%	27,1%	0,7%
N Centralni nervni sistem	18,1	16,9	37,6%	34,9%	-6,2%	48	48,6	20,4%	20,4%	1,3%
B Krv i krvotvorni organi	14,8	13,3	55%	51,1%	-9,9%	26,8	26	11,4%	10,9%	-2,9%
A Alimentarni trakt i metabolizam	8,5	8,2	30,4%	27,6%	-2,6%	27,8	29,8	11,9%	12,5%	7%
J Sistemski antiinfektivni lekovi	5,4	4,5	36,9%	33,5%	-15,7%	14,6	13,6	6,2%	5,7%	-7,3%
M Mišićno-koštani sistem	5,2	4,4	28,4%	23,4%	-14,8%	18,3	18,9	7,8%	7,9%	3,5%
R Respiratorni sistem	2,9	2,5	17,7%	15%	-11,5%	16,2	17	6,9%	7,1%	4,8%
S Čulni organi	0,9	0,9	22%	20,5%	-2,8%	4,3	4,5	1,8%	1,9%	5,6%
G G/urinarni sistem i polni hormoni	0,7	0,6	12,1%	10,7%	-8,5%	5,6	5,8	2,4%	2,4%	3,2%
D Dermatološki lekovi	0,7	0,6	13,1%	11,1%	-11,2%	5,2	5,4	2,2%	2,3%	5,2%
H Sistemski hormoni bez polnih hormona	0,2	0,2	10,7%	9,8%	1,2%	2,2	2,4	0,9%	1%	11%
L Antineoplastici i imunomodulatori	0	0	0%	0,1%	204,7%	1,3	1,3	0,6%	0,5%	-0,8%
P A/parazitni proizv. insekt. i sr. za zaš od insek.	0	0	0%	0%	0%	0,3	0,4	0,1%	0,2%	7,1%
V Ostalo	0	0	0%	0%	0%	0,1	0,1	0,1%	0%	-16,4%
GRAND TOTAL	78,7	71,7	33,5%	30,1%	-8,9%	234,8	238,2	100%	100%	1,5%

*izraženo u milionima pakovanja

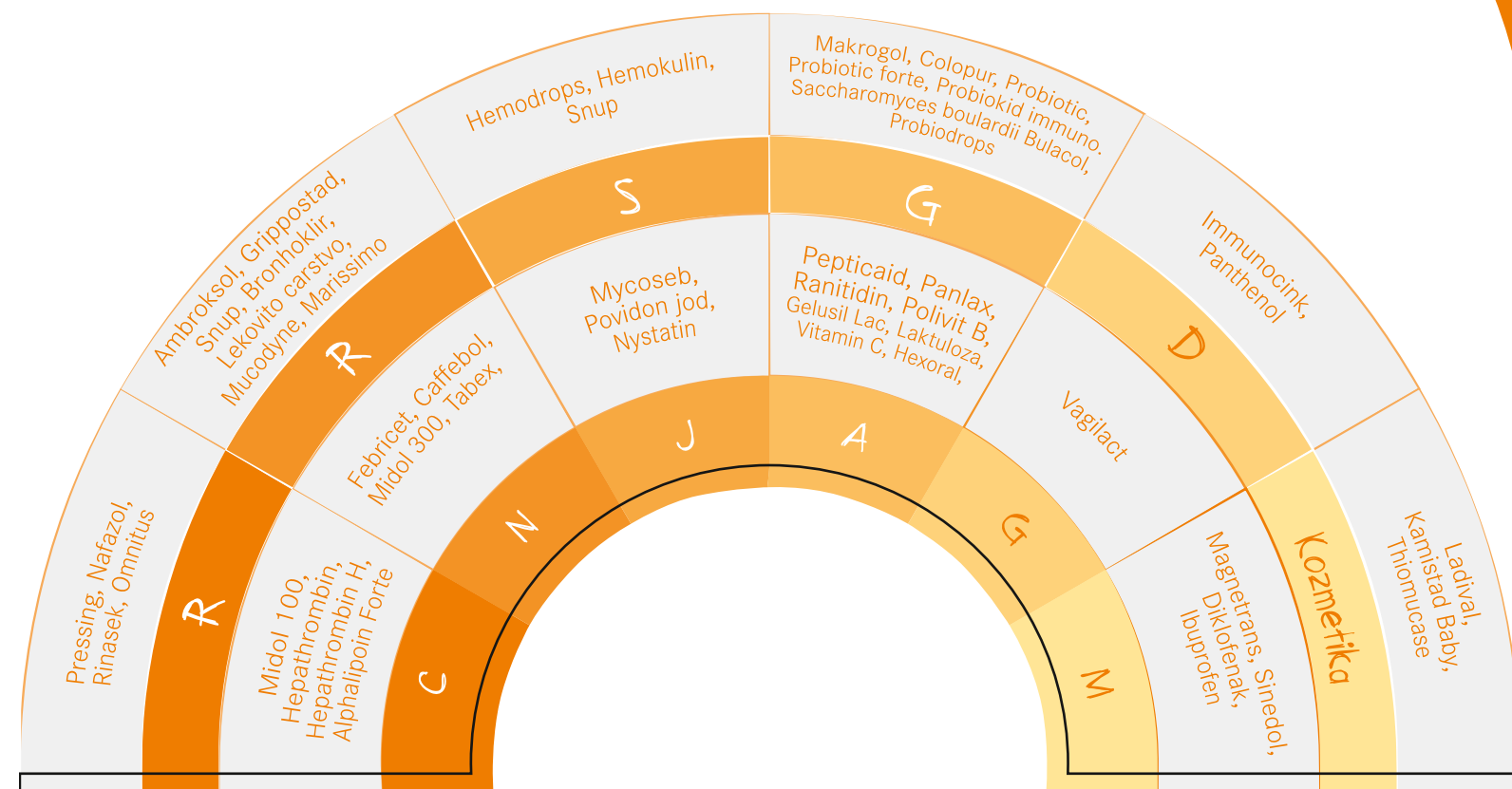
Hemofarm je u 2016. potvrdio leadersku poziciju u Rx segmentu na tržištu Srbije sa 32,5% učešća²⁴, a top 3 grupe lekova²⁵ u pogledu prometa i u 2016. bile su kardiovaskularni sistem (C), centralni nervni sistem (N) i sistemski antiinfektivni lekovi (J), prema finansijskim pokazateljima, i to:

HF segment C-N-J 2015-2016. godina

ATC 1	ATC 2	Rast u kutijama 2016. vs. 2015 %	Rast u evrima 2016. vs. 2015 %
C Kardiovaskularni sistem	C07 blokatori beta adrenergičkih receptora C10 lekovi koji modifikuju nivo masti	-9,1% -13,2%	-5,5% -4,7%
N Centralni nervni sistem	N02 analgetici N06 psihoanaleptici	23,3% -2,4%	-24,7% 0,7%
J Sistemski antiinfektivni lekovi	J02 antimikotici za sistemsku primenu J06 antibakterijski lekovi za sistemsku primenu	-16,3% 29,8%	-14% -9,5%

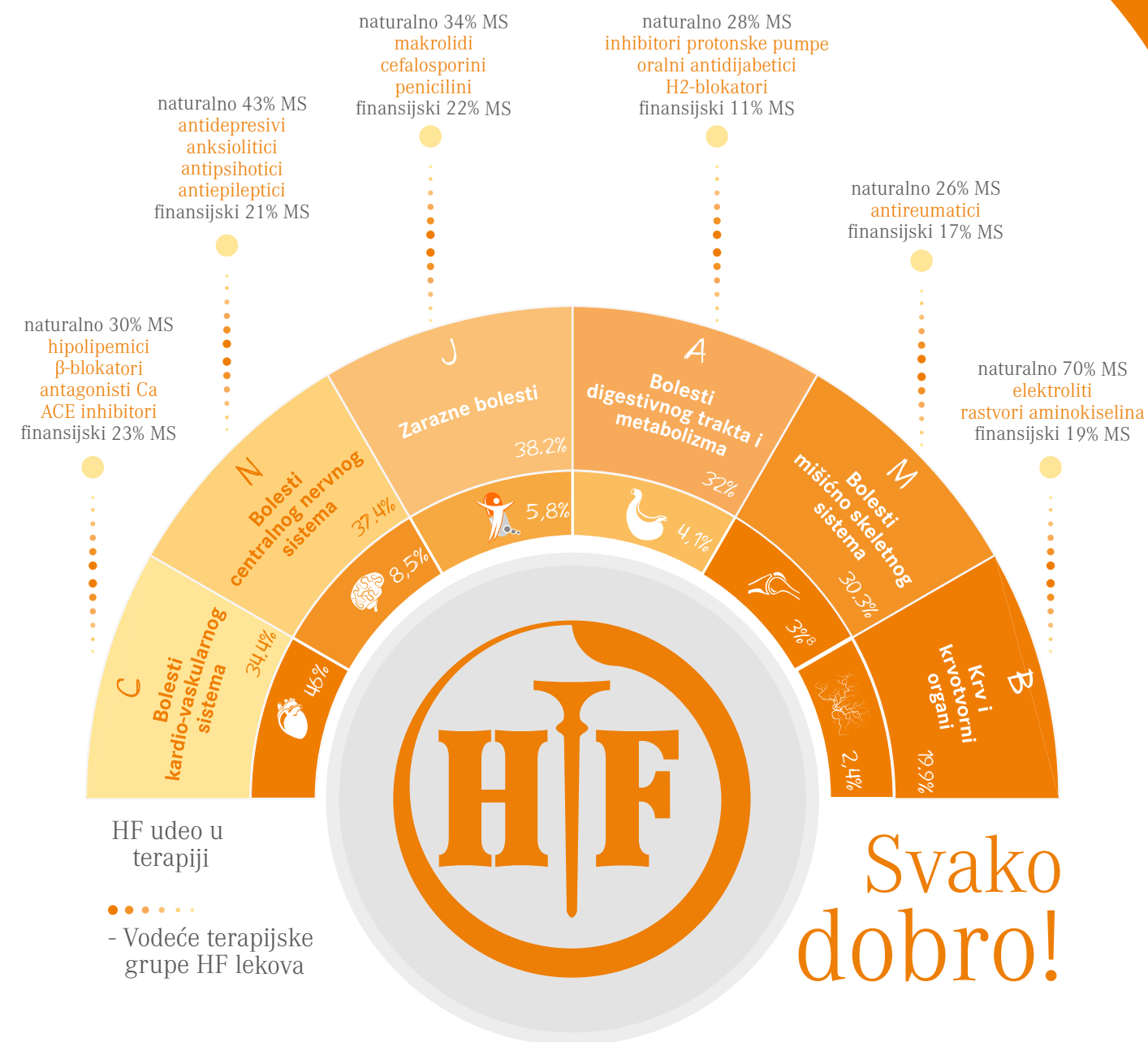

Zastupljenost Hemofarma u najvažnijim terapijskim grupama lekova bez recepta i dodataka ishrani (proširen portfolio)

Takom god. u svim Hemofarmom fabrikama proizvedeno je ukupna milijardi jedinica proizvoda, odnosno više u odnosu na prethodnu god. i čak više od budžetom planiranih količina. Proizvodni pogoni: *Višac - čista fabrika, Pogan Stabilnih proizvoda i Pogan antibiotika*

Zastupljenost Hemofarma u najvažnijim terapijskim grupama lekova koji se izdaju na recept

- A - Alimentarni trakt i metabolizam
- B - Krv i krvotvorni organi
- C - Kardiovaskularni sistem
- D - Dermatološki lekovi
- G - Genitourinarni sistem i polni hormoni
- H - Sistemski hormoni bez polnih hormona
- J - Sistemski antiinfektivni lekovi
- L - Antineoplastici i imunomodulatori
- M - Mišićno-koštani sistem
- N - Centralni nervni sistem
- R - Respiratorni sistem
- S - Čulni organi

Pored toga što je lider u terapiji vodećih bolesti savremenog čoveka, kao i širokog spektra farmakoterapijskih indikacija, Hemofarm nastoji da utiče na svest populacije da smanji ili prevenira uticaj sve prisutnijih faktora rizika. Prevencijom se očekuje unapređenje zdravlja i smanjenje potreba za terapijskom primenom lekova ili bar svođenje na realni minimum. Na taj način teži se izgradnji zdravije domaće populacije, koja živi kvalitetnije, komfornije i duže. Ipak, terapija je nekada neizbežna i upravo tada su Hemofarmovi lekovi prepoznati kao kvalitetni i od poverenja, delotvorni i dostupni. Vodeći lekovi Hemofarma, na tržištu Srbije, koji se izdaju na lekarski recept (po INN-u)²⁶ su:

Prema broju kutija		Prema prodaji u eurima	
• bromazepam	• lorazepam	• bromazepam	• metoprolol
• natrijum hlorid	• metoprolol	• natrijum hlorid	• glukoza
• metformin	• amoksisilin, klavulanska kiselina	• metformin	• ranitidin
• diklofenak	• enalapril	• diklofenak	• bisoprolol
• ranitidin	• bisoprolol	• lorazepam	• izosorbid monohidrat

Zalažući se za prevenciju, kompanija promoviše prestanak pušenja, povećanje fizičke aktivnosti, smanjenje gojaznosti i sl. U misiji prevencije, Hemofarm je značajno unapredio svoj portfolio akvizicijom proizvoda kompanije Ivančić i sinovi. Samo jedan od primera su i aktivnosti na specijalizovanom sajtu www.bezduvana.rs koji pruža pregršt korisnih informacija i podršku ljudima koji žele da se odreknu zavisnosti od cigareta i nikotina. Preparati Hemofarma koji se izdaju bez lekarskog recepta (OTC) i dalje zauzimaju lidersku poziciju na farmaceutskom tržištu Srbije, sa udelom od 20% u pakovanjima/kutijama, čemu treba dodati i dodatnih 8,8% koji pripadaju CHC proizvodima. Vrednosno tržišni udeo za OTC iznosi 15,5% a za CHC 6,7%.

Vodeći OTC/CHC, preparati Hemofarma u 2016. ²⁷			
Prema broju kutija		Prema prodaji u EUR	
• Febicet	• Rinasek	• Hepathrombin	• Ranitidin
• Midol 100	• Kombinovani prašak	• Midol 100	• Panlax
• Nafazol	• Panlax	• Pressing	• Rinasek
• Pressing	• Ranitidin	• Febicet	• Povidon jod
• Hepathrombin	• Nystatin	• Nafazol	• Kombinovani prašak

Faktori rizika, koji su sve brojniji i sve zastupljeniji, u kombinaciji sa savremenim načinom života, gde čovek ima sve manje vremena da se bavi sobom, čine ozbiljnu pretnju po zdravlje ljudi. Zato Hemofarm nastoji da, nudeći OTC/CHC proizvode i dodatke ishrani, olakša ljudima potrebu da brinu o sebi i unapređuju zdravlje, doprinoseći unapređenju kvaliteta njihovog života. Samo neki od proizvoda su: Polivit B (kompleks vitamina B za normalnu psihološku i mentalnu funkciju, bez umora i iscrpljenosti), mini palete Febicet i Grippostad (paracetamol) protiv simptoma prehlade, gripa i blagog do umerenog bola, Ladival paleta za sunčanje, Midol 100 (acetilsalicilna kiselina) smanjuje rizike od pojave infarkta i drugih kardiovaskularnih oboljenja, Hepathrombin gel i mast (heparin-natrijum) za bolju cirkulaciju, protiv otoka i bolova u nogama, zatim vitamini i minerali, poput Vitamina C (900mg), Magnetransa (375mg magnezijuma), i dr. Pored toga, neki od Hemofarmovih proizvoda koji već dugi niz godina nalaze široku primenu u svakodnevnom životu su:

- lekovi koji pacijentima omogućavaju brzu pomoć u otklanjanju simptoma prehlade i gripa: pored Grippostad-a, Febicet-a - Rinasek, Omnitus, Mucodyne...
- kod alergija: Pressing, Nafazol kapi za nos, Snup sprej za nos...
- kod gastroenteroloških (stomačnih) problema: Ranitidin, Panlax, Laktuloza, Pepticaid...
- za terapiju bola: pored Febicet-a - Caffebol, Midol 300
- protiv celulita - Thiomucase gel

MISLIMO DANAS ZA ZDRAVIJE SUTRA

U okviru korporativnih organizacionih promena, realizovanih radi unapređenja konkurentnosti i jačanja Hemofarm Grupe, a kao odgovor na sve sofisticiranije izazove branše, početkom juna 2016. pri kabinetu generalnog direktora formiran je Sektor strateškog marketinga i razvoja poslovanja. Ovaj sektor je osmišljen kao najbolja podrška Sektoru marketinga i prodaje i to kroz identifikovanje potencijala u skladu sa globalnim i lokalnim trendovima farmaceutske industrije, kao i stalno unapređenje i strategiju razvoja portfolija. Čine ga tri tima i to: tim za razvoj poslovanja, za strateški marketing i Market Access tim.

Kontinuirano istraživanje i praćenje novih terapijskih trendova i protokola na farmaceutskom tržištu omogućavaju pravovremeno obezbeđivanje validnih informacija koje su preduslov za donošenje ispravnih odluka za uvođenje novih preparata u portfolio, upravljanje rizicima i za optimizaciju palete proizvoda. Takođe, inovacije moraju biti ispraćene i koordinacijom međusektorske saradnje u cilju što efikasnijeg optimizovanja i razvoja Hemofarmove palete, uz definisanje perspektiva osnovne delatnosti, kao i poslovanja kompanije u Srbiji, ali i na svim tržištima Hemofarma.

Sektor strateškog marketinga i razvoja poslovanja tokom 2016. godine „osvežio“ je i ojačao Hemofarmovu paletu dodataka ishrani proizvodima za decu i odrasle: FerriMore®, JustSleep® i Disney® (multivitaminski preparat za decu u obliku gumenih bombona). Ovi proizvodi su unapredili pozicioniranje kompanije u tržišnom segmentu koji već nekoliko godina beleži konstantan rast.

Iniciranje novih ideja za razvoj poslovanja u domenu uvođenja novih proizvoda, širenje delatnosti osnovnog poslovanja Hemofarm Grupe, potencijalne akvizicije pojedinih proizvoda i kompanija samo su deo delokruga rada Sektora strateškog marketinga, koji sarađuje sa licencnim partnerima, ugovara uslove i prati dalje korake saradnje sa potencijalnim i postojećim stejkholderima. Važan aspekt svakodnevnog rada sektora jeste i saradnja sa R&D-om sa ciljem uvođenja proizvoda koji nastaju kao rezultat sopstvenog razvoja i korišćenja internih razvojnih kapaciteta, a na osnovu stručnog praćenja stanja patenata na tržištima Hemofarma, kao i niza drugih informacija, neophodnih za unapređenje tržišnih pozicija kompanije. Drugim rečima, Sektor strateškog marketinga i razvoja poslovanja ima zadatak da kontinuirano prati i sagledava aktuelno poslovno okruženje u kome se kompanija nalazi, te da shodno situaciji na tržištu ali i unutar Hemofarm Grupe što bolje konsoliduje

stare i pokrene nove projekte koji bi omogućili realizaciju kratkoročnih i dugoročnih ciljeva.

Pored strateških preporuka za razvoj digitalnih kanala komunikacije i saradnje sa Key Opinion Leader-ima, čije stručno i kredibilno mišljenje ima suštinsku ulogu u kreiranju i pozicioniranju portfolija, Sektor strateškog marketinga i razvoja poslovanja je zadužen i za determinisanje tržišnih performansi, monitoring razvoja novih modela zdravstvene ekonomije i integrisanje smernica na nivou STADA tržišta značajnih za Hemofarm. Ovde posebno treba istaći pojednostavljene carinske procedure, po kojima Hemofarm već više godina svoje proizvode čini dostupnijim u inostranstvu i o čemu je već bilo reči u prethodnim izveštajima o održivom razvoju kompanije. Osim što sve aktivnosti i proizvode kompanije stavlja u korak sa vremenom u kome Hemofarm posluje, ali i usklađuje sa budućim trendovima, ovaj sektor omogućava kompaniji komparativnu prednost u odnosu na konkurenciju.

Organizacione promene u Sektoru marketinga i prodaje samo su deo širih strateških aktivnosti, koje treba da omoguće Hemofarmu još bolji rast i put uspeha na srednjoročnom i dugoročnom planu. Deo toga su i nedavno pokrenuti marketinški projekti koji su bili u fokusu tokom 2016. sa ciljem podizanja vidljivosti Hemofarmovih proizvoda, ali i približavanja njihove upotrebne vrednosti i primene, prvenstveno korisnicima i pacijentima. Jedan od tih projekata je i projekat uspostavljanja Standarda pozicioniranja proizvoda na mestu prodaje (Merchandising standards), namenjen za 250 vodećih apoteka u Srbiji. Projekat je iniciran na osnovu primećenih problema

sa isticanjem OTC proizvoda u samoj apoteci: nepostojanje propisa o izlaganju ovih proizvoda, prenatrpane police, puno konkurentskih proizvoda neujednačenog kvalitet, itd. Sa druge strane, efikasno isticanje proizvoda jedan je od ključnih faktora u komunikaciji sa potrošačima na mestu prodaje i jedan je od suštinskih alata za prepoznavanje i odabir proizvoda od strane potrošača, a da budu sigurni u kvalitet odabranog brenda. Zato je sektor Marketinga odabrao sistemski pristup načinu izbora i prezentacije proizvoda kupcima, koji bi bio sproveden na mestu prodaje (POS) kroz: izlaganje proizvoda, adekvatnu cenovnu politiku, oglašavanje i edukaciju. Cilj ovog projekta, pored boljeg isticanja Hemofarmovih proizvoda, u skladu sa leaderskom pozicijom na tržištu, bio je i uspostavljanje kvalitetne saradnje sa potrošačima, ali i farmaceutima, koja će dugo trajati. Hemofarmovi predstavnici koji su redovno obilazili odabrane apoteke i radili na implementaciji pozicioniranja proizvoda u skladu sa smernicama, pokazali su se kao dobro podrška farmaceutima u olakšavanju obavljanja njihovog svakodnevnog posla, a u interesu pacijenata. Farmaceuti su pokazali znatno bolje snalaženje u bržem odabiru traženih proizvoda, a pacijenti su manje čekali na izdavanje traženih proizvoda.

Takođe, kroz projekat tajanstvenih kupaca (Mystery Shopper) Sektor marketinga i prodaje želeo je da tokom 2016. izmeri kvalitet usluge,

performansi i iskustva u kupovini prosečnog i obučenog kupca. Ključni cilj je bio provera poznavanja proizvoda od strane farmaceuta i njihovih indikacija, primene i sl, što je posebno važno za adekvatno savetovanje pacijenata i korisnika proizvoda koji tragaju za najboljim rešenjem za lakše tegobe ili naginju ka prevenciji. Pored toga, provera snabdevenosti tržišta i sprečavanje nestašice farmaceutskih proizvoda bili su u fokusu ovog projekta, koji je dao odlične rezultate i pokazao ne samo visok nivo svesti stručne javnosti o Hemofarmovom kvalitetu, već i potvrdio odličnu dostupnost proizvoda, omiljenih među korisnicima.

Ovi, kao i mnogi drugi, projekti koje Hemofarm već realizuje ili tek planira, namenjeni su zadovoljenju potreba stručne i opšte javnosti i pomoći u svakodnevnom poslovanju i/ili odabiru najbolje terapije/prevencije za pacijente. Lojalnost Hemofarmu kao brendu je najkvalitetnija reakcija tržišta na sve njegove vrednosti, što je posebno važno u farmaceutskoj industriji, u kojoj proizvodi utiču na kvalitet zdravlja i života.

KVALITET KAO POLAZNA OSNOVA I NAJVAŽNIJI CILJ

Farmaceutska proizvodnja je strogo regulisana industrijskadelatnostukojoj kvalitetpredstavlja jednu od ključnih pretpostavki. Kvalitet je nužni minimum svakog farmaceutskog proizvoda jer ima veliki, nekada i presudan, uticaj na zdravlje i život ljudi. Za Hemofarm, kvalitet je već tradicionalno prepoznatljiva prednost koja kompaniju i njene proizvode razlikuje i ističe u odnosu na konkurenciju. Zato obezbeđivanje kvaliteta u Hemofarmu počinje nabavkom najboljih sirovina za pravljenje leka, a završava se pozitivnim efektima uspešno okončane terapije. U skladu sa tim ne iznenađuje činjenica da su upravo kvalitet i delotvornost glavni razlozi

izbora i ponovnog korišćenja Hemofarmovih proizvoda od strane velikog broja i generacija zadovoljnih korisnika i pacijenata. Takođe, to su i najvažniji faktori opredeljenja doktora i farmaceuta za Hemofarmove proizvode, čime kompanija predstavlja jednog od najstabilnijih partnera domaćeg zdravstvenog sistema. U Hemofarmu se kontinuirano radi na unapređenju kvaliteta u svim segmentima poslovanja, a kompanija proaktivno prati tržište radi pravovremenog lociranja i sprečavanja pojave eventualnih kopija i falsifikovanih lekova, sa kojima se do sada, na svu sreću, nije suočavala.

KVALITETNE SIROVINE ZA KVALITETNE LEKOVE

Bez kvalitetne sirovine nema ni kvalitetnih proizvoda, posebno u farmaceutskoj industriji. Zato je u Hemofarmu posebna pažnja usmerena na izbor najboljih sirovina, koje su preduslov za dobre lekove i ostale farmaceutske proizvode. Suvišno je ponovo isticati koliko je ovaj aspekt bitan, s obzirom da se radi o paleti koja utiče na zdravlje i život ljudi. Nabavka farmaceutskih sirovina je vrlo kompleksna i izazovna, budući da je dostupnost određenih sirovina veoma limitirana (mali broj stranih dobavljača) ili zakonski veoma zahtevna (nabavka sirovina za neurološku paletu proizvoda, koja se prati i strogo kontroliše od strane nadležnih međunarodnih institucija za narkotička sredstva). Uprkos ovakvim izazovima, Hemofarm nastoji da u toku postupka nabavke, dajući najveći prioritet kvalitetu, svi dobavljači i davaoci usluga, bez obzira na teritorijalnu pripadnost, dobiju jednake šanse i tretiraju se ravnopravno.²⁸

Grupa materijala	Domaće tržište u %	Ino tržište u %	% učešća
sirovine	5,67	94,33	53,67
ambalaža	57,91	42,09	14,33
in bulk i GP	24,91	75,09	8,41
investicije	92,64	7,36	8,06
usluge	91,41	8,59	10,5
ostalo	87,2	12,8	5,02
GRAND TOTAL	34,88	65,12	100

Važan aspekt nabavke, na kome Hemofarm insistira, kao što i sam GRI standard nalaže, predstavlja učešće domaćih dobavljača u ukupnoj nabavci. S obzirom da su to dobavljači koji nisu prostorno mnogo udaljeni od Hemofarma, kompanija njihovo uključivanje u nabavku smatra svojevrstnom šansom za podršku razvoju lokalne privrede u Srbiji. Naravno preduslov je da bude ispunjen jednak kriterijum kvaliteta, kao i kod potencijalnih stranih dobavljača. Sa tim u vezi, kompanija je tokom prošle godine značajno povećala vrednosni udeo domaćih dobavljača u ukupnoj nabavci na čitavih 34,9%²⁹ u odnosu na 27% u 2015. Povećanje učešća domaćih dobavljača ogleda se i u povećanju lokalne proizvodnje plastičnih elemenata ambalaže (zatvarači, kašičice za sirupe i sl.), koja će tek zabeležiti trend rasta u narednim godinama primenom na veći spektar STADA proizvoda. Trenutni finansijski efekti, pored razvoja lokalne privrede, ogledaju se i u uštedama od 10 do 30%. Prednosti lokalnog tržišta i dobavljača uopšte

ogledaju se i u nižim troškovima prevoza i osiguranja robe, kraćim rokovima isporuka malih količina (manji troškovi skladištenja i zaliha), bržem rešavanju hitnih porudžbina, nižim troškovima nabavke zbog prostorne blizine poslovnih partnera, većoj pouzdanosti isporuka zbog malih prevoznih rizika, lakšoj komunikaciji, blagovremenim (tzv. just-in time) isporukama. Principi kojima se kompanija rukovodi prilikom izbora dobavljača podrazumevaju da potencijalni dobavljač obezbeđuje kvalitet proizvoda utvrđen i zahtevan od strane Hemofarma, da nudi proizvode po prihvatljivoj ceni, ispunjava rokove, pruža adekvatnu podršku, servis i korisne informacije.

Kategorija	% u 2014.	% u 2015.	% u 2016.
sirovine	50	49	47
staklena ambalaža	5	11	9
papirna ambalaža	23	20	21
drvena ambalaža	14	12	11
metalna ambalaža	2	1	2
plastična ambalaža	6	7	10

Testiranje i uvođenje novih dobavljača u Hemofarm je kompleksan proces koji obuhvata sve neophodne potvrde kojima se utvrđuje adekvatna kvalifikovanost dobavljača. Pravila i procedure nabavke jasnu su definisana i javno dostupna na korporativnoj internet prezentaciji, kao i na intranetu, a čitav ovaj proces je fer i transparentan. Svi Hemofarmovi dobavljači su u obavezi da preuzimaju odgovornost za potencijalne ili realne probleme u procesu nabavke, te da blagovremeno informišu Hemofarm o problemima u vezi sa porudžbinom ili isporukom. Pored toga, dobavljači moraju da poštuju prava svojih zaposlenih, da su društveno odgovorni i da su u stabilnoj finansijskoj poziciji. Zato Hemofarm svake godine upoznaje svoje dobavljače i sa vrednostima vodećeg kodeksa društvene usaglašenosti (BSCI), pozivajući ih da popune adekvatne BSCI upitnike. Tako je tokom 2016. u svom lancu nabavke Hemofarm anketirao dodatnih 14 dobavljača. Svoju višegodišnju dobru praksu i pozitivno iskustvo sa BSCI upitnicima i važne povratne informacije od dobavljača Hemofarm je podigao i na nivo matične STADA Grupe, koja je takođe započela distribuciju ovakvih upitnika u svom lancu dobavljača. Ovaj proces se u Nemačkoj vodi softverski, a sve povratne informacije doprinose ne samo unapređenjima unutar STADA-e, već i razvoju

svesti lokalnih zajednica u kojima ona posluje. Najveće učešće u vrednosti ukupne nabavke imaju sirovine (oko 60%), dok je učešće ambalaže nešto više od 15%, in bulk (proizvod kome preostaje pakovanje u spoljašnju kutijicu) i gotovi proizvodi 9%, dok se ostatak odnosi na investicije, usluge i dr. Kada se posmatra nabavka sirovina koja uključuje aktivne i pomoćne sirovine ukupna količina se kreće oko 5,5 hiljada tona, a staklena ambalaža približno 1,1 hiljada tona, papirna ambalaža oko 2,4 hiljade tona, drvena ambalaža oko 1,3 hiljade tona, metalna ambalaža oko 220 tona, plastična ambalaža oko 1,1 hiljada tona. Od ukupne količine kutija za pakovanje Hemofarmovih proizvoda (primarno i transportno), koja je u protekloj godini iznosila 820 tona, učešće recikliranih kutija je povećano na 75% (+5% u odnosu na proteklu godinu)³⁰ i iznosilo je oko 615 tona. Važno je istaći da su određene lokalne kompanije članice STADA Grupe u 2016. dobile podsticaj od Francuske zbog korišćenja recikliranog kartona za pakovanje proizvoda koji su proizvedeni upravo u Hemofarmu. Ovaj primer ohrabruje i inspiriše na još veću i intenzivniju primenu recikliranih materijala u pakovanju farmaceutskih proizvoda, ali i osmišljavanju i dizajniranju održivih pakovanja. Takođe, ovakav primer može biti podsticajan i lokalnim balkanskim nadležnim državnim institucijama, koje sledeći primer francuskih kolega mogu da utiču sa svojih instanci na svest o recikliranom pakovanju i podsticanju njegove primene. Sektor nabavke Hemofarma u 2016. je pokrenuo deset projekata optimizacije, od kojih su neki na nivou STADA Grupe, kojima se predviđa veća efikasnost i bolja nabavka sirovina, razmatranje alternativnih izvora

sirovina (poput morske vode u Crnoj Gori, umesto uvoza iz skandinavskih zemalja) i dr, a čiji su projektovani finansijski benefiti i uštede između 2,5 i 3 miliona evra. Takođe, kontinuirano razmenjivanje iskustava sa dobavljačima održava sektor Nabavke uvek spremnim da prepozna dobre primere koji mogu biti poučni i za Hemofarm. Tako je, na primer, vredna isticanja ideja slovenačkog potencijalnog dobavljača koji energiju oslobođenu u procesu proizvodnje i prerade plastike vraća u pogon kroz sistem klimatizacije proizvodnih pogona, čime troškove grejanja i hlađenja svodi gotovo na nulu.

UPRAVLJANJE KVALITETOM-NAJVEĆA GARANCIJA ZA DOBRE PROIZVODE

Kvalitet je jedan od ključnih vrednosti i principa Hemofarma koji se iskazuje stalnim usklađivanjem i poboljšanjem sistema menadžmenta kvalitetom u skladu sa smernicama dobre proizvođačke prakse (GMP), zahtevima standarda ISO 9001:2015 i smernicama koje se odnose na proizvodnju i promet lekova i medicinskih sredstava. Hemofarm je postavio tri sopstvena principa kvaliteta, koji su utkani u sve aktivnosti u domenu kontrole i obezbeđenja kvaliteta:³¹

Hemofarmovi principi kvaliteta:

1. Svi mi u Hemofarmu posvećeni smo obezbeđivanju kvaliteta proizvoda, a menadžment na svim nivoima upravljanja odgovoran je za njegovo trajno održanje.
2. Kvalitet proizvoda je od ključnog značaja za naše pacijente i korisnike, doktore i farmaceute, naše porodice i zajednicu u kojoj živimo i radimo.
3. Kvalitet proizvoda postićemo kroz maksimalnu doslednost i konstantnu usaglašenost sa najvišim standardima farmaceutske industrije, kao i fokus na kontinuirani razvoj i preventivno otklanjanje svih potencijalnih rizika.

Prioritet zaposlenih u Hemofarmu jeste rad na unapređivanju zdravlja korisnika proizvoda i poboljšanju kvaliteta života. Neprestano se traga za novim načinima unapređivanja veština i znanja kako bi se kroz razvoj zaposlenih razvijao i sistem kvaliteta. Poštuju se zakonski zahtevi i zahtevi međunarodnih standarda. Aktivno se radi na komunikaciji i uspostavljanju saradnje sa drugim farmaceutskim kompanijama, kako domaćim tako i inostranim. Kompanija se upoznaje sa zahtevima novih tržišta gde postoji interes za plasman proizvoda iz Hemofarma, a zatim se specifičnosti regulative novih zemalja i partnera ugrađuju u procedure i elemente sistema kvaliteta Hemofarma. Pozitivni nalazi inspekcija sa novih tržišta potvrda su spremnosti kompanije da ispuni sve zahteve. Uspešno završene prve inspekcije koje su obavila regulatorna tela iz Južne Koreje i Turske u 2016. godini, omogućile su početak distribucije lekova proizvedenih u Hemofarmu i na ova tržišta. Hemofarmov Sektor kvaliteta, koji objedinjuje funkcije kontrole i obezbeđenja kvaliteta, tokom 2016. zaokružio je svoje restrukturiranje koje je obuhvatilo završetak nove zgrade Kvaliteta i reorganizaciju timova u okviru navedenih funkcija radi dodatnog povećanja efikasnosti i produktivnosti.

Nova zgrada Kvaliteta (ukupno 7.000 m²)³² završena je i uspešno puštena u rad 2016. godine, a u nju su preseljene sa gotovo deset lokacija na jedno mesto sve funkcije.³³ Obezbeđenja kvaliteta (QA) i Kontrole kvaliteta (QC). Radi se o modernom objektu, izgrađenom u skladu sa svim vodećim principima energetske efikasnosti,³⁴ integrisanim na najbolji mogući način u postojeće infrastrukturno i prirodno okruženje. Time su omogućena višestruka unapređenja efikasnosti svih važnih funkcija u okviru upravljanja kvalitetom Hemofarma a nove laboratorije su opremljene najsavremenijom opremom, što osim boljeg obavljanja redovnih poslovnih aktivnosti, predstavlja i jednu od najboljih lokacija za upoznavanje sa dobrom praksom za sve mlade buduće stručnjake, trenutno učenike specijalizovanih škola i studente srodnih fakulteta, kao deo Hemofarmove opredeljenosti za podršku dualnog obrazovanja u Srbiji. Prostor je podeljen u tri etaže: u prizemlju je smeštena fizičko-hemijska laboratorija, laboratorija za pakovni materijal, komore za stabilnost i laboratorija za validacije i kalibracije.

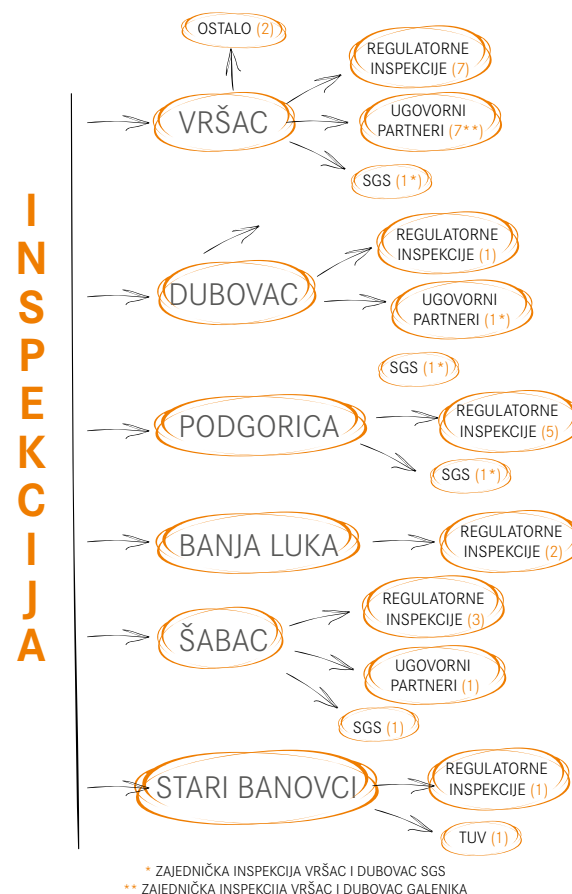

Na prvom spratu nalazi se kancelarijski prostor i arhiva, a na drugom spratu je pored kancelarijskog prostora smeštena i tehnička etaža koja obuhvata poseban sistem za proizvodnju prečišćene vode (PW) i sistem za proizvodnju 100% čistog vazduha - HVAC. Prateći savremene tehnologije i vodeći računa o elektroenergetskoj efikasnosti, u novom objektu instalirana je najsavremenija LED rasveta, koja će značajno smanjiti kako troškove električne energije, tako i troškove održavanja i zamene svetiljki, koja je uobičajena kod klasičnog, neonskog osvetljenja.

Nova organizaciona šema Hemofarm kvaliteta usvojena je u oktobru 2016. kako bi se dodatno doprinelo efektivnosti sistema i procesa upravljanja kvalitetom, uključujući 273 zaposlena (QA i QC). Funkcionalno formiranje timova u skladu sa svakodnevnim zadacima uvedeno je radi boljeg upravljanja procesima, bržeg donošenja odluka i efektivnijeg delegiranja zadataka i smanjenja prekovremenog rada.

Inspekcije u Hemofarmu A.D. u 2016.

U svakodnevnom radu Obezbeđenja kvaliteta Hemofarma primenjuje se proaktivan pristup: kontrolišu se pravila koja regulišu proces proizvodnje u oblasti farmaceutske industrije rizici se evaluiraju i sprovode se odgovarajuće mere kontinuiranih unapređenja kako bi se minimalizovala mogućnost greške u procesu proizvodnje i kontrole leka. Cilj je da se održi najviši nivo kvaliteta i integriteta proizvoda, prepoznatljivost i usaglašenost sa propisima i smernicama dobre proizvođačke prakse u farmaceutskoj industriji. Povećanje broja preventivnih mera za 78,13% i smanjenje broja korektivnih mera za 27,35% u odnosu na prethodnu godinu parametri su koji ukazuju na efikasnije funkcionisanje sistema upravljanja kvalitetom.

Spisak sertifikata koje Hemofarm poseduje dopunjen je u odnosu na 2015. godinu. Hemofarm svoje poslovanje usklađuje sa zahtevima novih tržišta i regulativa što je u 2016. godini potvrđeno uspešno završenim inspekcijama koje su, u 2016. godini prvi put, izvršila ministarstva Južne Koreje, Turske i Rusije. Dodatno su sprovedene reinspekcije od strane nemačkog inspektorata za lekove oblasti Darmstadt je na lokacijama Vršac i Banja Luka, kao i prva inspekcija novog odeljenja u okviru Hemomonta za proizvodnju spreja za nos - SNUP. Nalazi inspekcije pokazuju da Hemofarm uspešno održava visoke standarde u proizvodnji i prometu lekova i medicinskih sredstava, što je i potvrđeno sertifikatima za inspektovane pogone.

U 2016. godini Hemofarm je uspešno završio sertifikaciju po novim zahtevima standarda ISO 9001:2015 i ISO 14001:2015 završena je i resertifikacija po standardu OHSAS 18001 za lokacije Vršac, Šabac i Dubovac. Resertifikacija za ISO 9001 je prvi put do sada

objedinila šest lokacija u okviru Hemofarma A.D. (Vršac, Dubovac, Beograd, Šabac, Banja Luka i Podgorica), a u sklopu projekta za unapređenje i optimizaciju troškova resertifikacije.³⁵ Posedovanjem sertifikata ISO 9001:2015, u kome je dodatni akcenat stavljen na upravljanje rizikom, Hemofarm pokazuje da uspešno prati najnovije trendove iz oblasti upravljanja kvalitetom.

Novi pogon Stari Banovci (Ivančić i sinovi) proširio je spisak sertifikata koje Hemofarm poseduje na HACCP i ISO 9001 sertifikat za proizvodnju i kontrolu dodataka ishrani i biljnih čajeva, kao i GMP sertifikatom Ministarstva zdravlja Republike Srbije za proizvodnju čvrstih farmaceutskih oblika. Time je značajno proširen spektar proizvoda iz oblasti dijetetike, a odmah po preuzimanju pogona započeta su sva neophodna prilagođavanja kako bi se zajednički procesi optimizovali, a korporativni sistem upravljanja kvalitetom obuhvatio i proizvodnju novih dodataka ishrani.

Provera kvaliteta dobavljača – eksterne provere u 2016.

Eksterne kontrole se obavljaju sa ciljem provere usaglašenosti sistema menadžmenta kvalitetom sa zahtevima dobre proizvođačke prakse i dobre distributivne prakse, propisima farmakopeja, ISO standardom i drugim zahtevima. Usaglašenost se potvrđuje nalazima neposrednih provera kompanija sa kojima Hemofarm sarađuje. U 2016. godini realizovano je 49 eksternih provera što je za 9 provera više u odnosu na 2015. godinu. Kroz ove provere intenzivirana je edukacija novih vodećih proverivača u kompaniji, što je rezultiralo ojačanjem tima, koji sada ima veće resurse i kapacitete za samostalno vođenje provera.

Tokom 2016. u okviru Kontrole kvaliteta, uspešno je nastavljen proces kontinuiranog unapređivanja procesa rada i procedura u skladu sa smernicama EU GMP-a, prema važećim propisima farmakopeja i zahtevima ICH regulative. Prateći savremene svetske trendove i primenjujući alate i veštine stečene na različitim stručnim obukama u zemlji i inostranstvu, uspešno je sprovedeno nekoliko projekata koji su značajno unapredili procese i smanjili troškove:

- Automatsko računanje srodnih supstanci u softveru za tečnu i gasnu hromatografiju

(Kaizen projekat) - uvođenjem ovog unapređenja pojednostavljena je procedura obrade i izdavanja rezultata i smanjen je prekovremeni rad.

- Uvođenje elektronskog potpisa u softveru za tečnu i gasnu hromatografiju (Yellow Belt projekat) - nakon implementacije elektronskog potpisa, značajno je ubrzan proces potpisivanja, provere i izdavanja rezultata hromatografskih ispitivanja. Štampanje i korišćenje papirnih izveštaja svedeno je na najmanju moguću meru, čime su ostvarene i značajne uštede i u potrošnom kancelarijskom materijalu.

- Uvođenje elektronskog potpisa u softveru za testiranje bakterijskih endotoksina u mikrobiološkoj laboratoriji (Yellow Belt projekat) - značajno skraćeno vreme, potrebnog za potpisivanje i izdavanje rezultata, znatno manja potrošnja papira i svedeno grešaka na minimum.

Služba za hemijska ispitivanja, uzorkovanje i kontrolu pakovnog materijala, Služba za mikrobiološka ispitivanja, Odeljenje za analitičku podršku i Odeljenje stabilnosti Kontrole kvaliteta predstavljaju ključne činioce Hemofarmove Kontrole kvaliteta. Jedan od prvih izazova sa kojima su se suočile ove službe, nakon nove sistematizacije i završetka zgrade Kvaliteta, bilo je preseljenje i formiranje laboratorija na novoj lokaciji.

Nova Fizičko-hemijska laboratorija, sa preko 170 najsavremenijih instrumenata, prostire na 1.013 m² (u odnosu na 390 m² na staroj lokaciji) i preseljena je i otvorena za samo 4 dana,³⁶ uz sjajnu koordinaciju i saradnju svih nadležnih sektora u kompaniji. Ova laboratorija zadovoljava najstrože zahteve dobre laboratorijske prakse, ali i najviše standarde sa aspekta zdravstvene zaštite i bezbednosti na radu.³⁷

REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RAZVOJA

Koordinisana i usklađena saradnja svih sektora unutar kompanije ima presudan značaj za kreiranje, lansiranje i održavanje dobrog portfolija farmaceutskih proizvoda, što pacijentima omogućava najbolju moguću terapiju (kvalitetne i delotvorne proizvode, po dostupnoj ceni), a Hemofarmu omogućava leadersku poziciju na tržištu u regionu. Upravo tu leži veliki značaj Istraživanja i razvoja³⁸ kroz čije aktivnosti se prate trendovi u terapiji i osvajaju novi proizvodi (istražuju, proveravaju, pripremaju za tržište u skladu sa svim neophodnim regulatornim zahtevima u zemlji i inostranstvu). Poštovanje svih etičkih principa, posebno u okviru kliničkih studija i ispitivanja,³⁹ predstavlja kategoriju bez kompromisa.

Tokom 2016. godine, zahvaljujući aktivnostima koje su sprovedene u okviru Istraživanja i razvoja Hemofarma, lansirano je 69 novih proizvoda na tržišta Jugoistočne Evrope. U 2016. godini Hemofarm je dobio 159 novih registracionih rešenja za lekove i medicinska

Laboratorija za pripremu uzoraka za HPLC

Laboratorija za čestična ispitivanja

Laboratorija za gasnu hromatografiju

Laboratorija za tečnu hromatografiju

Komore za stabilnost

Krajem 2016. godine inicirano je osam projekata koji obuhvataju sve sektorske celine, a koje će značajno unaprediti sve procese, među kojima su najznačajniji, projekti redukcije testiranja polaznih materijala, gotovih proizvoda, pakovnog materijala, projekat implementacije ideja za kontinualno unapređenje u QC i optimizacija vođenja procesa u hemijskoj laboratoriji.

Novi proizvodi iz sopstvenog razvoja

Lansirano u EU		Lansirano u Srbiji		Lansirano u Srbiji	
proizvod	doza (mg)	proizvod	doza (mg)	proizvod	doza (mg)
Linezolid	600mg	Elfonis® infuzioni rastvor	400mg/250mg	Cornelin® film tablete	10mg/20mg
Linezolid 2mg/ml kapsule	2mg/ml	Taita® kapsule	30mg/60mg	Cornelin® film tablete	10mg/20mg
Sildanafil 20mg film tablete	20mg	Peptix® injekcije	30mg/60mg		

sredstva. Registovana su 132 nova proizvoda na 11 tržišta i 27 upisa medicinskih sredstava. Ukupan broj u 2016. je manji u poređenju sa 2015, ali je 104 % realizovano u odnosu na plan za 2016. Ukupan broj registracionih rešenja krajem 2016. bio je približno 1.800, što znači da je udeo novih rešenja o registraciji koji je dobijen u toku 2016. godine oko 8,8% u odnosu na ukupan broj rešenja.

Realizovan je i transfer tehnologije u proizvodne pogone Hemofarma za ukupno 37 proizvoda, od čega 70% novih proizvoda za celu STADA Grupu, a 25% transfera su proizvodi STADA Grupe, koji su transferisani u Hemofarmove proizvodne pogone. Ovakvi rezultati su najbolja potvrda efikasnost i stručnost Hemofarmovog R&D-a.

Aktivnost	Realizacija		
	2015.	2016.	%
Broj novih registracionih rešenja i upisa medicinskih sredstava i dijetetskih proizvoda	195	159	-18
Broj pripremljenih i predatih dosijea za novu registraciju	210	188	-10
Broj pripremljenih i predatih dosijea na obnovu registracije	176	208	+18

BEZBEDNOST PROIZVODA I REKLAMACIJE

Bezbednost u terapijskoj i/ili preventivnoj primeni farmaceutskih proizvoda predstavlja jedan od njihovih najvažnijih aspekata, koji postaje potvrđen tek po registraciji leka. Upravo ta bezbednost za Hemofarm predstavlja poseban prioritet. Farmaceutski proizvođači imaju zakonsku, ali i etičku obavezu da stalno prikupljaju informacije o bezbednosti lekova koji su dostupni na tržištu, te da ih u skladu sa procedurama i adekvatnim procenama prijavljuju regulatornim telima širom sveta, zdravstvenim radnicima i široj javnosti. Farmakovigilansa je jedan od najvažnijih sistema, kako u samim farmaceutskim kompanijama, tako i na nivou države, ali i na globalnom nivou, kroz koji se otkrivaju, sagledavaju, procenjuju i sprečavaju neželjena dejstva i reakcije na lekove.⁴⁰ Neželjena dejstva lekova su poseban izazov za savremenu medicinu i veoma ozbiljan klinički problem, koji se prepoznaje tek po početku korišćenja nekog leka, tj. kroz njegovu primenu u praksi. Adekvatna i pravovremena reakcija na prepoznato neželjeno dejstvo od suštinskog su značaja za zdravlje ljudi i njihove živote, zbog čega se posebno vodi računa o pravovremenoj razmeni informacija i međunarodnoj saradnji nadležnih institucija iz ove oblasti.

Odgovornost za kvalitet, bezbednost i efikasnost Hemofarmovih farmaceutskih proizvoda obaveza je svakog zaposlenog. Takođe, istu odgovornost dele i oni sa kojima je kompanija u ugovornom odnosu. U skladu sa tim, obaveza svakog pojedinca u

Hemofarmu je da bude spreman i prijemčiv za prijem informacija o neželjenim dejstvima od strane trećih lica. U slučaju identifikovanja reklamacije ili neželjenog dejstva leka, Hemofarm postupa u skladu sa standardnim operativnim procedurama za procenjivanje profila bezbednosti registrovanih preparata, a u slučaju prepoznavanja potencijalnog rizika kompanija inicira evaluaciju svih raspoloživih podataka. Svaki zaposleni je prošao obuku iz domena farmakovigilanse i dobio je posebne info kartice, praktičnog formata da budu na dohvata ruke, sa podsetnikom o neophodnim koracima koje treba slediti, kao i kontaktima unutar kompanije u slučaju ako se susretne sa eventualnim neželjenim dejstvom.

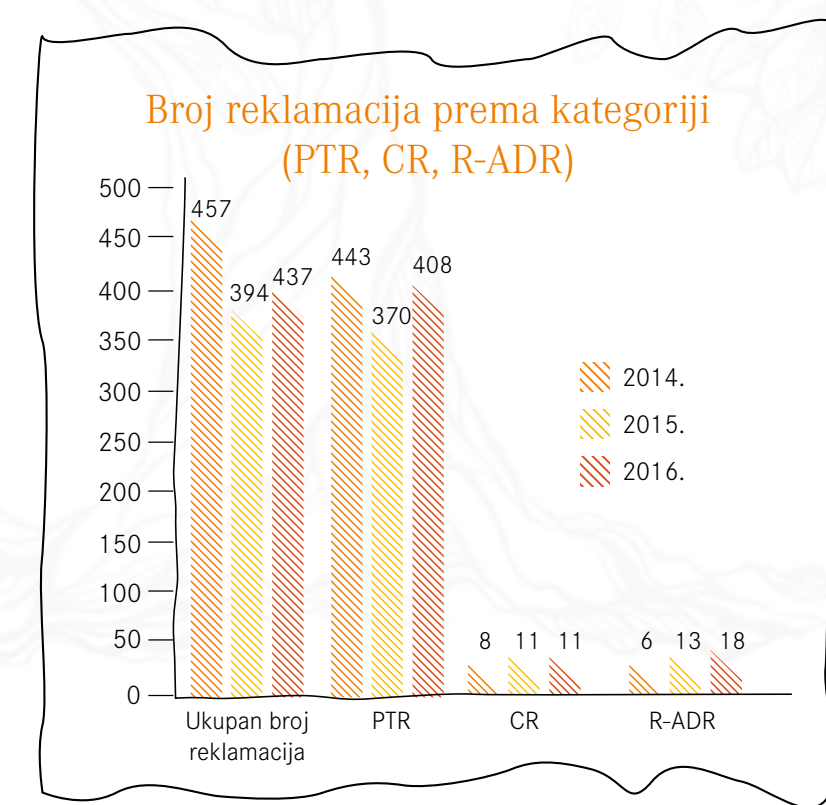
Neželjene reakcije na farmaceutski proizvod ili bilo koja druga vrsta nezadovoljstva korisnika proizvoda registruju se kao reklamacije.⁴¹ Reklamacije mogu pristići direktno od zdravstvenih radnika – doktora i farmaceuta, koji su prva linija komunikacije između pacijenta i farmaceutskog proizvoda. Takođe, reklamacije mogu biti podnete i od strane regulatornih tela, pacijenata, potrošača, stručnih časopisa i medija, kao i samih zaposlenih. Kada su zaposleni Hemofarma u pitanju, posebno važnu ulogu kod farmakovigilanse imaju predstavnici Sektora marketinga i prodaje, koji su uvek na raspolaganju prvenstveno doktorima i farmaceutima za prihvatanje svih vidova reklamacija. Hemofarm je omogućio zainteresovanim stranama da i direktno

podnesu reklamaciju na proizvod i to putem forme za prijavu neželjenih dejstava na zvaničnu korporativnu internet prezentaciju⁴² kao i putem mejlova svakodobro@hemofarm.com i nezelenjena.dejstava@hemofarm.com. Pored toga, u obradi reklamacija sa elementima neželjenih dejstava u Hemofarmu učestvuju Istraživanje i razvoj (R&D) i Obezbeđenje kvaliteta (QA).

Tokom 2016. godine zabeležene su ukupno 443 reklamacije od čega su 437⁴³ za proizvode koji su proizvedeni u svim proizvodnim pogonima Hemofarma, a 6 za proizvode koje proizvodi treća strana. Poređenjem broja primljenih reklamacija i obima proizvodnje tokom 2015. i 2016. godine u toku 2016. godine uočen je porast broja reklamacija za oko 10% (na povećanom obimu proizvodnje od 2,1%). Istragom je utvrđeno da je od ukupnog broja primljenih reklamacija, čak 47% reklamacija neopravdano, ali veoma ohrabruje činjenica da je porastao nivo svesti ljudi o neophodnosti prijave čak i najmanje sumnje da nešto nije u redu sa farmaceutskim proizvodom sa kojim imaju kontakt.

Od ukupnog broja reklamacija, 408 reklamacija⁴⁴ su proizvodno-tehničke prirode (PTR),⁴⁵ 11 reklamacija su komercijalne (CR)⁴⁶ i 18 reklamacija koje u sebi sadrže, pored reklamacije na kvalitet leka, i elemente neželjenog dejstva leka (R-ADR)⁴⁷. Reklamacije se u najvećem procentu odnose na pakovanje i etiketiranje, a ne na sam kvalitet i funkcionalnost proizvoda.

Broj reklamacija prema kategorizaciji na PTR, CR i R-ADR prikazan je u sledećem grafiku:

Tokom god. u svim Hemofarmovim proizvodima proizvedeno je ukupno milijardi jedinica proizvoda, odnosa više u odnosu na prethodnu god.

⁴⁰ Na nivou Srbije, u sistem farmakovigilanse uključeni su zdravstveni radnici, nosioci dozvole za stavljanje u promet lekova i Nacionalni centar za farmakovigilansu, kroz čiju blisku saradnju se omogućava identifikovanje svih potencijalnih signala na neželjeno dejstvo. ⁴¹ U reklamacije sa elementima neželjenih dejstva leka ubraja se i reklamacija na kvalitet leka u smislu izostanka dejstva leka.

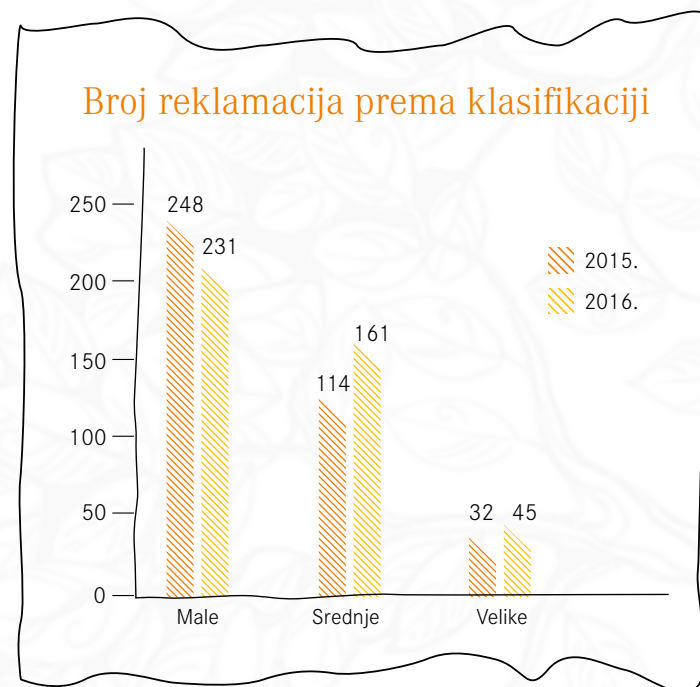
⁴² <http://www.hemofarm.com/proizvodi/prijava-nezeljenih-reakcija-na-lek>. ⁴³ Od 437 reklamacije, 425 se odnose na proizvode Hemofarma, a 12 na Pharmanova proizvode. ⁴⁴ U statistiku uključeni proizvodi koje za Hemofarm ugovorno proizvodi Pharmanova, ali ne i proizvodi trećih strana. ⁴⁵ Reklamacije na pakovanje i etiketiranje, na oštećenja i nepravilnosti na proizvodu i slično. ⁴⁶ Reklamacije na kašnjenja u isporuci korisniku, isporuku neodgovarajuće količine proizvoda, neodgovarajući odnos isporučioća prema kupcu ili ugovornom partneru i slično. ⁴⁷ Reklamacije sa elementima neželjenog dejstva leka ili sumnjom na isto, kao i podatke o interakciji lekova, izloženosti lekovima u trudnoći i dojenju, izostanku terapijskog dejstva leka, sumnji u kvalitet leka, predoziranju, medicinskim greškama, zloupotrebi leka, upotrebi leka kod neodobrene indikacije, neželjenim dejstvima pri izloženosti leku na radnom mestu, te podatke o lažnom leku i sumnji u prenošenje infektivnog agensa putem leka.

Uvidom u broj primljenih reklamacija za period od prethodne tri godine zaključujemo da je proces reklamacije kupaca stabilan, a broj primljenih reklamacija u 2016. godini je u trendu sa ostalim godinama uz manje očekivane varijacije. Poređenjem broja reklamacija po kategorijama uočava se porast broja reklamacija u 2016. kategorizovanih kao R-ADR. Primljeno je 18 reklamacija iz ove grupe i to:

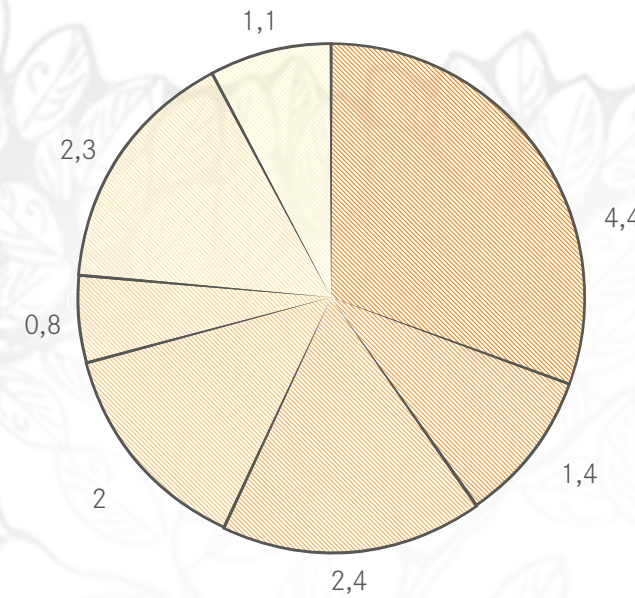
- 10 reklamacija na izostanak dejstva ili odloženo dejstvo leka, pri čemu su rezultati istrage i ispitivanja pokazali da kvalitet proizvoda odgovara propisanom standardu;
- 7 reklamacija na neželjene reakcije koje su opisane u važećim SmPC i uputstvima za upotrebu;
- 1 reklamacija u kojoj se navodi nelagodnost zbog drugačijeg ukusa tableta.

Broj reklamacija prema klasifikaciji na male srednje i velike prikazan je u sledećem grafiku:

Klasifikacija na male srednje i velike reklamacije vrši se na osnovu kriterijuma ozbiljnosti posledica, mehanizama detekcije i učestalosti ponavljanja. Reklamacije koje se odnose na kvalitet proizvoda gde je visoka ocena za kriterijum ozbiljnost posledica, klasifikuju se kao srednje ili velike reklamacije. Reklamacije koje se odnose na nepravilnosti pakovanja se u najvećem broju svrstavaju u male.⁴⁸

Najveći broj reklamacija je zabeležen za Pogon čvrstih formi u centralnom proizvodnom kompleksu u Vršcu (39%) i Pogon čvrstih formi i Pogon polučvrstih i tečnih formi (zajedno 28%) u proizvodnom kompleksu u Šapcu, što je i očekivano s obzirom da proizvodnja u ovim pogonima predstavlja 57% ukupne proizvodnje Hemofarma.

- Hemofarm d.o.o., Podgorica
- Pogon antibiotika
- Hemofarm A.D. Vršac - Pogon čvrstih formi
- Hemofarm A.D. Vršac - Pogon injekcionih proizvoda
- Hemofarm A.D. Vršac - Pogon sterilnih proizvoda
- Hemofarm d.o.o., Šabac
- Hemofarm d.o.o., Banja Luka

Iz grafika se vidi da najviše reklamacija na milion proizvedenih pakovanja ima Hemomont d.o.o. Podgorica. Jedan od razloga jeste prijem 8 reklamacija usled problema sa testom identifikacija u sertifikacionoj laboratoriji u Ukrajini pre distribucije proizvoda na tržište. Ovo analitičko pitanje je uspešno rešeno.

Za svaku primljenu reklamaciju služba Obezbeđenja kvaliteta vrši adekvatne provere i istragu o opravdanosti sumnje na bezbednosni ili kvalitet proizvoda. Svaka reklamacija se zavodi i sadrži neophodne podatke (naziv/serija proizvoda, podnosilac, opis reklamacije i izveštaj o istrazi). Nakon završene istrage, daje se zaključak da li je reklamacija opravdana, neopravdana ili nejasna, te formira zvanični odgovor na reklamaciju. Svi nalazi istraga pažljivo se analiziraju iz ugla procesa proizvodnje, pakovanja, ispitivanja ili rukovanja proizvodima i propisuju mere unapređenja. U toku istraga reklamacija u 2016. godini pokrenute su i realizovane sledeće korektivno-preventivne mere:

- revizije i unapređenja radnih uputstava u proizvodnji i kontroli;
- pojačanja kontrole u toku procesa proizvodnje i/ili pakovanja određenih proizvoda;

- unapređenja funkcionalnosti ambalaže i sl.

U cilju sprečavanja reklamacija propisuju se odgovarajuća poboljšanja, a kontinuirano se radi i na povećanju efikasnosti procesa sprovođenja istrage. U decembru 2016. godine izvršena je optimizacija procesa reklamacije kupaca na sledeći način:

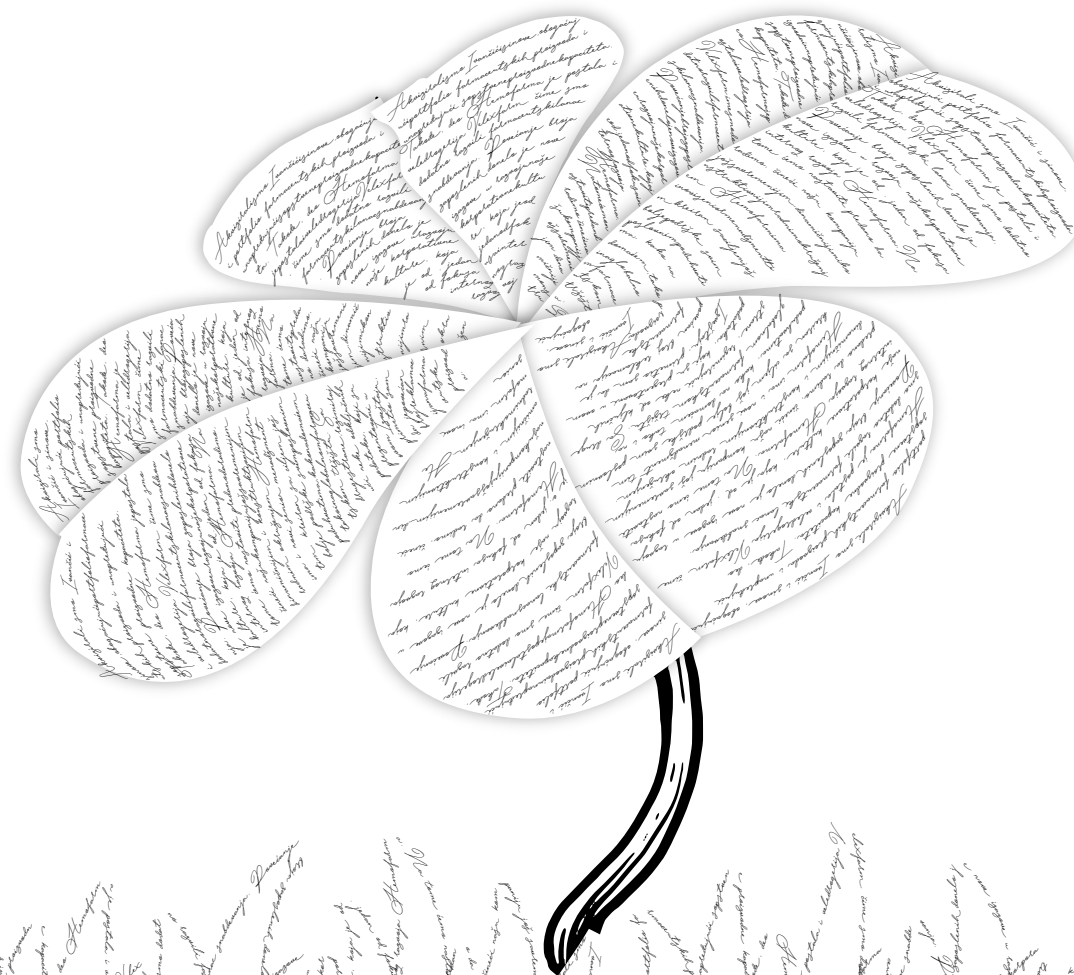
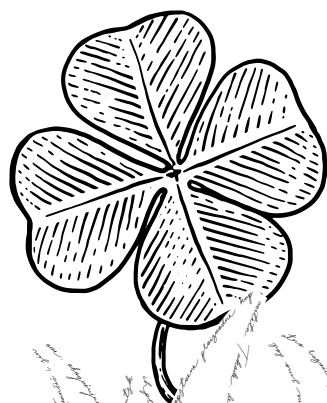
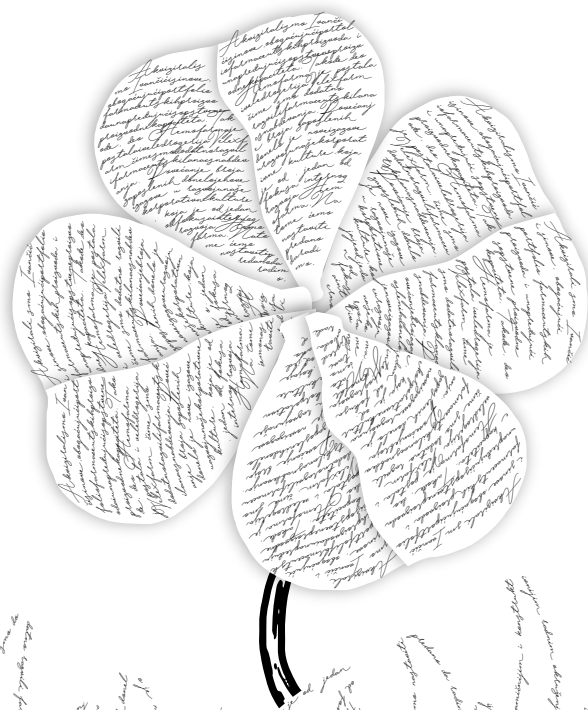
- beleženje reklamacija prilikom prijema je redukovano;
- pojednostavljena je klasifikacija reklamacija;
- optimizovan je obim dokumentovanja istrage kod reklamacija koje su klasifikovane kao male.

Na ovaj način postignuto je povećanje efektivnosti i efikasnosti procesa, skraćanje perioda za obaveštavanje kupca o rezultatima istrage kao i skraćanje roka za dokumentovanje i arhiviranje reklamacija.

*Kada reči postanu dela,
društvo postane bolje
mesto za život.*

Naša podrška društvu

HEMOFARM FONDACIJA

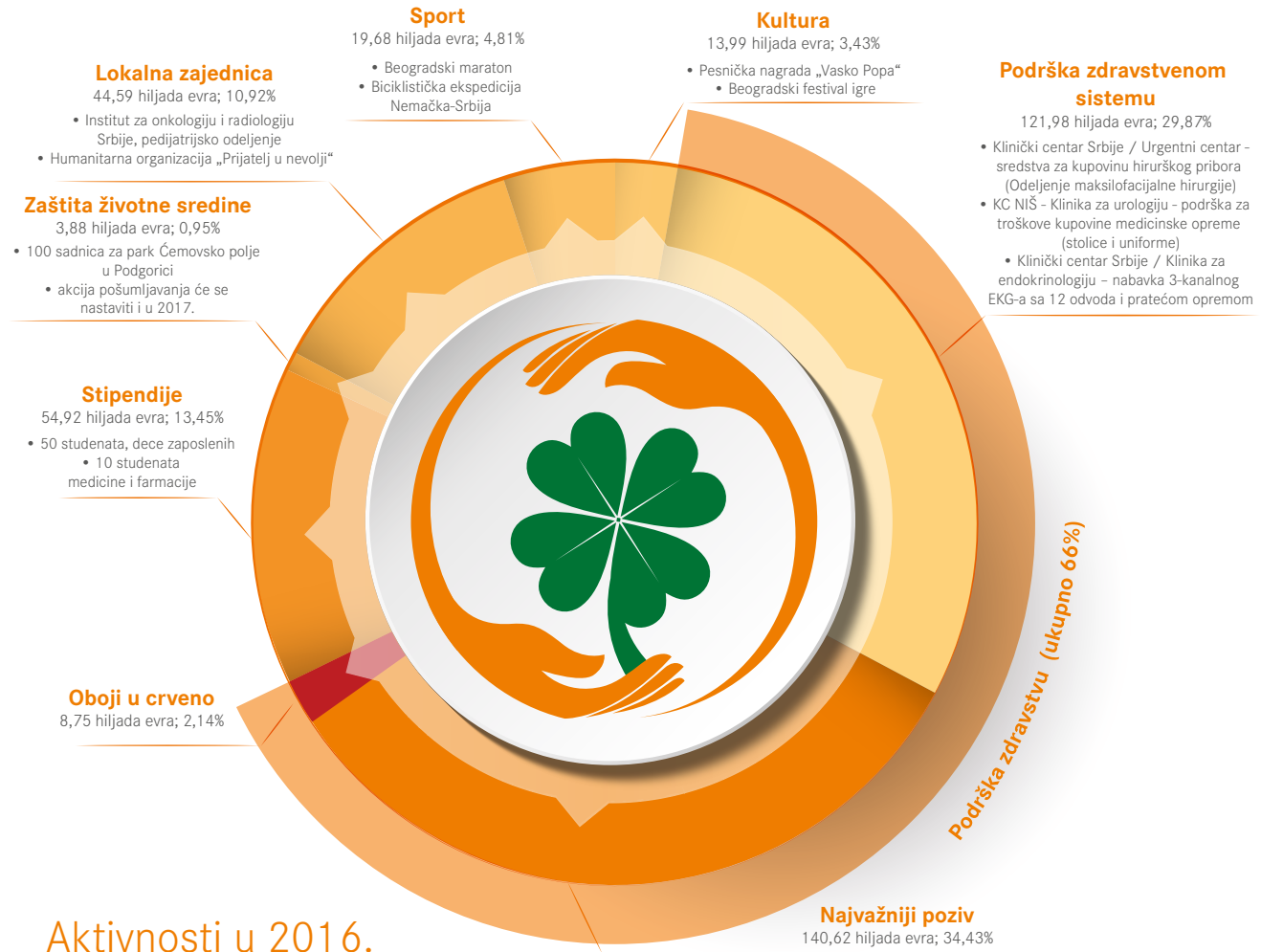
Sopstveni i korporativni razvoj ne bi imali smisla kada kompanija ne bi vodila računa i o podršci, pomoći i razvoju sredina u kojima posluje. Menadžment i zaposleni Hemofarma čvrsto veruju da je podrška okruženju jedan od ključnih faktora stabilnosti društva, koji omogućava dalji rast i razvoj. Zato Hemofarm već 24 godine, kroz rad i projekte Hemofarm Fondacije,⁴⁹ svoja okruženja čini boljim mestom za život. Fokus je na unapređenju zdravlja pojedinaca, kroz prevenciju ali i bolje uslove lečenja, kao i podršku celokupnom zdravstvenom sistemu Srbije kroz

uspostavljanje javnih-privatnih partnerstava sa institucijama, organizacijama civilnog društva, uglednim pojedincima i medijima. Pored promocije zdravih životnih stilova, kao i savremenog i bogatog portfolija proizvoda, kao i nastojanja da farmaceutsko tržište bude adekvatno snabdeveno, Hemofarm nastoji da sagleda sistemske i društvene potrebe i da pruži podršku što većem broju ljudi kroz rad nadležnih institucija. Istovremeno podržavajući kulturu, sport i obrazovanje, Fondacija nastoji da pomogne razvoj mladih i talentovanih pojedinca, koji će biti novi nosioci boljeg

društva i uspješnije Srbije. U 2017. godini, Hemofarm Fondacija pokreće i „Mentorski program“ u cilju pružanja podrške mladima u sticanju daljeg obrazovanja u oblasti medicine i farmacije, kao i podsticaja za dalji lični i profesionalni razvoj i njihovo zapošljavanje.

Hemofarm Fondacija je tokom 2016. realizovala 113 aktivnosti, za koje je izdvojila gotovo 50 miliona dinara (više od 400.000 EUR). Akcenat je ostao na kampanji „Produži život“,⁵⁰ u okviru koje je ključno mesto imao „Najvažniji poziv u životu“, zahvaljujući kome je promocija doniranja organa dobila jedan novi, viši smisao i vidljivost u javnosti. Pored toga, ostale programske aktivnosti Fondacije u protekloj godini bile su usmerene na podršku

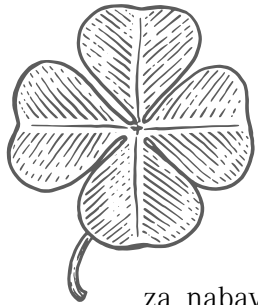
zdravstvenom sistemu Srbije („Svim srcem za zdravlje“, 18 donacija od ukupno 121.978 EUR), program stipendija i nagrada („Svim srcem za znanje“, ukupno izdvojeno 54.920 EUR), te ukupno 32 aktivnosti podrške kulturi („Svim srcem za kulturu“, ukupno 13.989 EUR), podrške sportu („Svim srcem za sport“, ukupno 19.679 EUR), zaštite životne sredine („Svim srcem za prirodu“, ukupno 3.884 EUR) i aktivizma u lokalnoj zajednici (ukupno 26 aktivnosti u okviru „Zdravlja“, „Lokalnih zajednica“, „Jednakosti za sve“, „Kulture, sporta i obrazovanja“, ukupno 44.590 EUR). Pored toga, Hemofarm A.D. je podržao zdravstveni sistem sa više od 18 miliona dinara (oko 146.000 EUR) kroz donacije lekova (18%) i novčane donacije

Aktivnosti u 2016.

⁴⁹ Hemofarm Fondacija je osnovana 1993. godine u Vršcu, a njeno sedište je 2015. prebačeno u Beograd.

⁵⁰ Hemofarm Fondacija se u junu 2015. priključila kampanji „Produži život“ Ministarstva zdravlja Republike Srbije u cilju podrške nacionalnom programu doniranja i transplantacije organa. Tom prilikom pozvani su zaposleni Hemofarma da postanu vlasnici donorskih kartica, a istovremeno je organizovana serija predavanja o zaveštanju organa, kako bi se široj javnosti ukazalo na važnost doniranja i uticalo na povećanje broja donora u Srbiji.

za nabavku medicinske i IT opreme (82%), koje su raspoređene tako da bude pokriven što veći broj korisnika medicinskih ustanova.

Nakon serije predavanja o doniranju i transplantaciji organa zaposlenima u MediGroup-u, Privrednoj komori Srbije, Sindikatu medicinskih sestara i tehničara, odbornicima u Skupštini grada Beograda, zaposlenima u opštini Palilula, Nemačko-srpskoj privrednoj komori, Udruženju farmaceuta Vojvodine, Hemofarm Fondacija ušla je u novu fazu kampanje pod nazivom „Najvažniji poziv u životu“. Cilj je bio podizanje svesti javnosti o značaju zaveštanja organa, ali i ukazivanja na probleme sa kojima se suočavaju osobe koje čekaju transplantaciju, kao i kreiranje nacionalnog konsenzusa o usvajanju novog zakona o transplantaciji. Uz pomoć Ministarstva zdravlja Republike Srbije i Instituta „Milan Jovanović Batut“ 6. jun (2016.) proglašen je za Nacionalni dan donora u Srbiji. Tog dana je zvanično i počela kampanja tako što je više od 10.000 ljudi primilo telefonski poziv sa snimljenim porukama pacijenata koji čekaju na transplantaciju i nadaju se da će primiti taj najvažniji poziv u životu.⁵¹ Na ovaj način kampanja je 5 dana bila udarna vest u svim nacionalnim i lokalnim medijima, ukazujući na značaj i važnost doniranja organa.

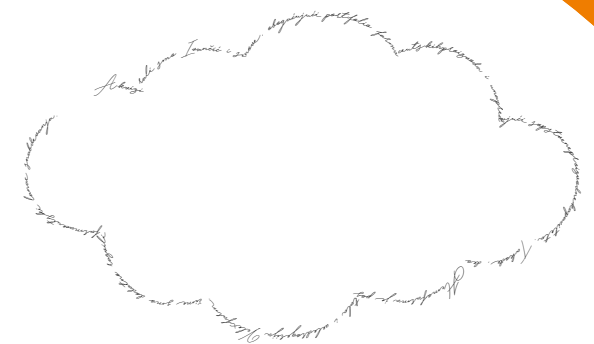
Kampanja je trebalo da skrene pažnju da u Srbiji značajan broj obolelih čeka transplantaciju kao jedini spas, ali većina njih sa liste čekanja ne dočeka svoj najvažniji poziv u životu. Sami pacijenti, koji niz godina čekaju na transplantaciju, bili su glavni akteri kampanje i hrabro su podelili svoje životne priče: Aleksandar Mitrović (4 godine čeka transplantaciju bubrega), Magdalena Blagojević (2 godine čeka transplantaciju

bubrega), Marko Mitrić (godinu dana čeka transplantaciju srca), Nebojša Pospišil (9 godina je čekao transplantaciju srca), Sanja Bojić (7 godina čeka transplantaciju bubrega), Aleksandra Mitrović (2 godine čeka transplantaciju bubrega) i Slavica Obradović (2 godine čeka na transplantaciju jetre). Njihova svedočenja i ključne poruke predstavljeni su javnosti kroz TV i print kampanju, gostovanja u medijima, kao i putem bilborda u 20 gradova u Srbiji. Preporukom Ministarstva zdravlja Republike Srbije i Regulatornog tela za elektronske medije - REM nacionalne i lokalne TV i radio stanice mesec dana su besplatno emitovale spot „Najvažniji poziv“, čime su omogućili Fondaciji Hemofarm da preko 90.000 EUR, koliko je bilo predviđeno za emitovanje, usmeri na druge projekte i aktivnosti od društvenog značaja. U okviru kampanje snimljen je i istoimeni dokumentarni film - „Najvažniji poziv“, autorke Danice Vučenić, u režiji Mateje

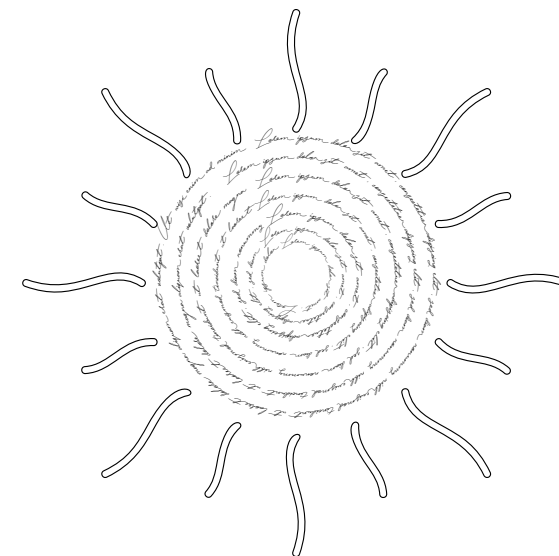
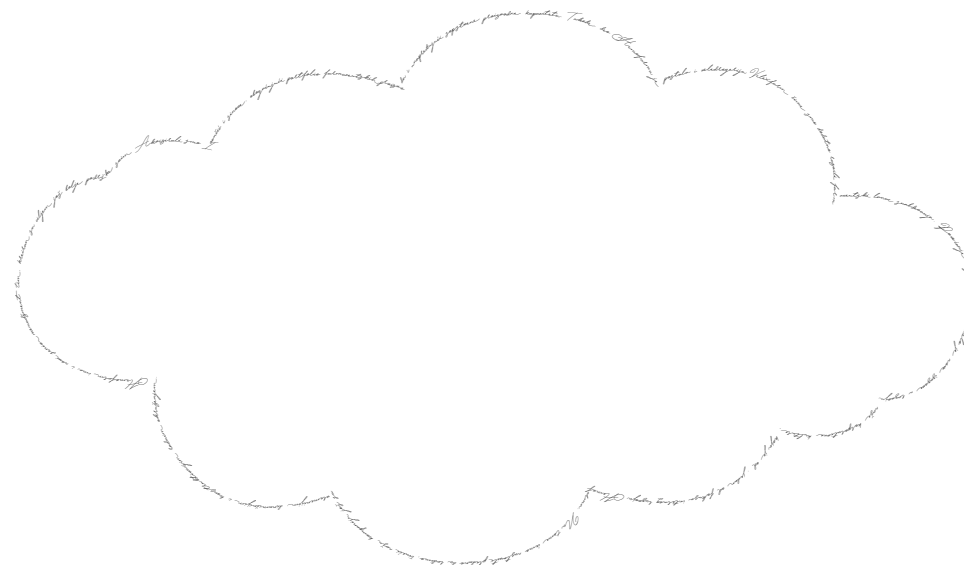
Rackova. Film je premijerno prikazan na festivalu Slobodna zona, 16. novembra 2016. godine u Dvorani kulturnog centra Beograd, a televizijsko prikazivanje se očekuje povodom obeležavanja drugog Nacionalnog dana donora - 6. juna 2017. godine. U nameri da pojednostavi proceduru i omogući lakše dobijanje donorskih kartica, Hemofarm Fondacija je uz podršku Uprave za biomedicinu Ministarstva zdravlja Republike Srbije i Sekretarijata za zdravstvo Skupštine grada Beograda postavila plakate i flajere u 17 domova zdravlja i distribuirala neophodne formulare i donorske kartice za zainteresovane građane. Odbornici Skupštine grada Beograda potpisali su donorske kartice dajući tako podršku „Najvažnijem pozivu“ a pacijente, učesnike kampanje i predstavnike Fondacije primio je i premijer Republike Srbije, Aleksandar Vučić, najavljujući lično zalaganje za ovu važnu temu. „Najvažniji poziv“ su podržali i predstavnici međunarodne zajednice ambasador Nemačke, Aksel Ditman, ambasador SAD, Kajl R. Skot, ministarka državne uprave i lokalne samouprave Ana Brnabić i mnogi drugi. Takođe, kampanju je podržalo i više od 30 javnih ličnosti među kojima su glumci Tanja Bošković, Dragan Bjelogrić, koji se kampanji priključio novim filmom „Čuvari formule“,⁵² Lazar Ristovski, novinarke Minja Miletić, Rada Đurić, Uroš Milovanović, Tanja Jovičević, učesnici Beogradskog festival igre i mnogi drugi. Nije izostala ni podrška nekih od najvažnijih festivalskih, kulturnih i sportskih manifestacija, poput „Mikser“ festivala, „Beogradskog maratona“, „Orange Bike Ride“, novinske agencije Beta, i dr. Beogradski „Fashion Week“ organizovao

je posebnu reviju sa temom zaveštanja organa „Produži život - oboji u crveno“, na kojoj je sa svojim modelima učestvovalo više od 20 beogradskih dizajnera, dok su haljine nosile zvezde domaće javne scene.

Zaposleni u Hemofarmu, koji su se od prvog dana uključili u kampanju, promovisali su donorstvo i van granica Srbije, kroz svojevrsnu „sportsko-humanitarnu avanturu“. Njih šestoro biciklista rekreativaca, vozilo je 1.400 km od Nemačke do Srbije: put je počeo u sedištu STADA Grupe u Bad Vilbelu, a završio u Vršcu, sedištu Hemofarma. Na ovaj način, pored promocije kampanje, uticali su i na svest svih zaposlenih u Hemofarmu, ali i STADA Grupi. Hemofarm Fondacija je, zajedno sa svojim partnerima⁵³ u kampanji „Najvažniji poziv“, pored promocije donorstva i novog zakona o transplantaciji, čije se usvajanje očekuje u 2017. imala za cilj i poboljšanje uslova i pozicije Srbije za ulazak u međunarodnu organizaciju - Eurotransplant. Razvoj svesti javnosti i unapređenje položaja pacijenata koji čekaju transplantaciju jesu najvažniji ciljevi svih aktivnosti realizovanih tokom godine, a značaj i kvalitet kampanje najbolje potvrđuju mnogobrojne domaće i međunarodne nagrade i priznanja.

*Svakog dana najveća
inspiracija su nam porodice
naših zaposlenih!*

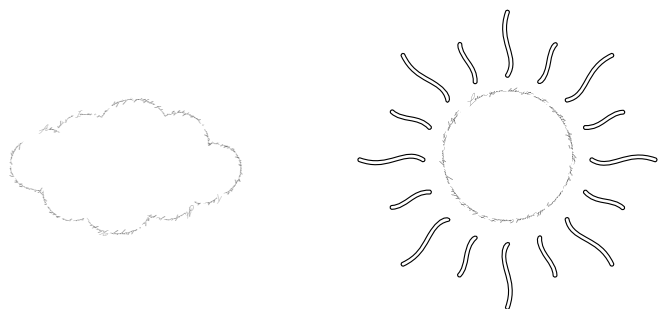

Naš tim

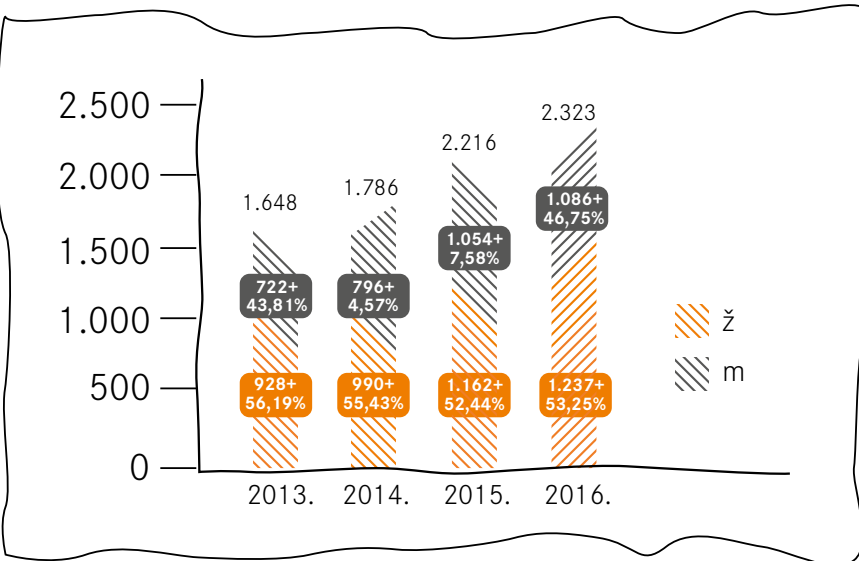
Korporativna kultura i njen kontinuirani razvoj ostaju teme u fokusu kako samog Sektora ljudskih odnosa, tako i citave kompanije. Takođe, korporativna kultura zauzima važna mesta i u dijalogu sa ključnim zainteresovanim stranama, od kojih Hamofarm nastoji da dođe su

NAŠ TIM JE NAŠ USPEH

Uspeh svake kompanije zavisi od njenih resursa, ali i načina kako ih angažuje za svoju delatnost. Za Hemofarm, najvažniji resurs jesu ljudi – zaposleni, bez kojih priča o uspehu domaćeg farmaceutskog lidera ne bi bila moguća. Upravo zato razvoj zaposlenih i unapređivanje njihovih potencijala predstavljaju jedan od imperativa kompanije. Sektor ljudskih resursa, ali i čitav Hemofarm, fokusirani su na unapređenje motivacije zaposlenih, brigu o talentima i aktivan razvoj liderstva i menadžerskih veština, nastojeći da poslovno okruženje učine boljim mestom za rad. Početkom 2015. godine, menadžment kompanije postavio je ključne osnove za dva važna projekta - unapređenje organizacione kulture i obezbeđenje naslednika za ključne pozicije. Tokom 2016. akcenat je stavljen na postizanje definisanih ciljeva za ova dva

bitna projekta, koji će na kratkoročnom i srednjoročnom planu doprineti uspehu celokupne kompanije i ostvarivanju svih poslovnih rezultata, od zadovoljstva klijenata do povećanja produktivnosti i profitabilnosti. Kako bi funkciju HR-a dodatno unapredio u svetlu razvoja ljudskih resursa, tokom protekle godine, top menadžment kompanije predstavio je novu strukturu ovog važnog sektora, koji će u punom sastavu početi sa radom u 2017. U Hemofarmu radi ukupno 2.323 zaposlenih,⁵⁴ a rast od 4,8% direktno je uslovljen akvizicijom novog pravnog lica – farmaceutske kompanije Ivančić i sinovi. Svih 89 zaposlenih iz ove kompanije zadržali su radnopravni status, a potpisivanjem novih ugovora o radu za njih je počeo da važi Hemofarmov kolektivni ugovor, koji im pruža dodatne pogodnosti.

Kretanje boja zaposlenih 2013–2016.

Tokom 2016. godine, u radni odnos na neodređeno vreme u Hemofarmu, primljeno je ukupno 49 zaposlenih.⁵⁵ Od ukupnog broja zaposlenih, njih 273 angažovano je po ugovoru na određeno vreme, a dva zaposlena rade sa skraćenim radnim vremenom. U Hemofarmu još uvek traje realizacija desetogodišnjeg poreskog podsticaja, koji podrazumeva i godišnje očuvanje definisanog broja radnih mesta u skladu sa ovim aranžmanom.

Kompaniju je u 2016. napustilo ukupno 78 radnika, što je oko 3,3% od ukupnog broja zaposlenih. Od pomenutog broja, 6 zaposlenih je otišlo u penziju, dok je 22 radnika kompaniju napustilo sporazumno. Fluktuacija zaposlenih u 2016. godini iznosi 4,1%.

starosno doba	2013.		2014.		2015.		2016.	
	došli	otišli	došli	otišli	došli	otišli	došli	otišli
<20			2		2			
20-29	43	17	14				61	14
30-39	35	43	37	8	45	18	84	27
40-49	4	20	12	6	11	12	25	15
50-59	4	27	1	18	1	28	13	14
60-69	1	10		7		9	1	8
grand total	83	117	194	47	162	76	184	78

godina	Zaposleni sa pravom na odsustvo radi nege deteta		Zaposleni koji su iskoristili pravo na odsustvo		Očekivani broj zaposlenih za povratak sa odsustva		Zaposleni koji su se vratili na posao posle odsustva		Zaposleni koji su se vratili na posao i zaposleni su 12 meseci kasnije	
	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene	muškarci	žene
2013.		65		65		65		63		63
2014.		63		63		61		26		26
2015.		84		84		84		28		28
2016.		96		96		96		54		54

Hemofarm, kao odgovorna kompanija koja teži održivoj budućnost, čvrsto veruje u porodicu kao osnovnu gradivnu jedinicu društva, zbog čega posebnu pažnju posvećuje trudnicama, porođiljama i budućim roditeljima koji rade u Hemofarmu. Zato odsustvo zbog održavanja trudnoće ili porođiljskog bolovanja ne predstavlja zaposlenima prepreku pri povratku na posao. U toku 2016. godine na porođiljskom odsustvu bilo je ukupno 96 zaposlenih radnica. Nakon završenog porođiljskog odsustva, u 2016. godini sve porođilje po planu su se vratile na posao, na istu poslovnu poziciju.

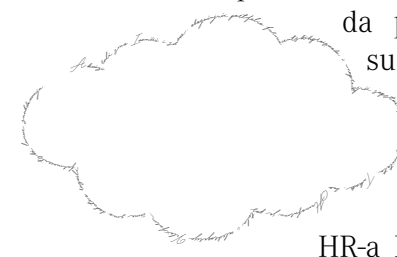

ZAJEDNO RAZVIJAMO KORPORATIVNU KULTURU I MOTIVIŠEMO JEDNI DRUGE

Hemofarm je kompanija koja veruje da su ljudi njeno najveće bogatstvo! Zato njihov razvoj, kako individualni, tako i timski, ima posebnu važnost za kompaniju. Transparentnost je jedan od ključnih aspekata za motivaciju zaposlenih. Zato se svakom zaposlenom, kroz godišnju evaluaciju, daje povratna informacija o njegovom radu, čime se, pored sopstvenog razvoja, podstiče i prevazilaženje eventualnih poteškoća u radu. U 2016. godini nastavljen je proces godišnje evaluacije, sada već treći po redu. Ovaj proces omogućava praćenje napretka zaposlenih a

počiva na otvorenom i konstruktivnom dijalogu zaposlenih i rukovodilaca. Kroz detaljnu i objektivnu analizu i ocenu performansi, te struktuirano praćenje, promovisanje i unapređenje radnog učinka (performansi) Hemofarm se kontinuirano unapređuje, jer svaki zaposleni dobija priliku da ponudi ono najbolje od sebe. Rukovodioci pružaju zaposlenima vredne povratne informacije o tome šta su oni radili na poželjan način u prethodnoj godini, koje su njihove jake strane, kao i šta bi trebalo da promene da bi postigli još bolje rezultate. Po završetku procesa evaluacije

dobija se jasnija predstava o stanju timova, o snagama, slabostima i talentima, kako na grupnom tako i na individualnom nivou. To je važan činilac planiranja budućih pravaca razvoja i ostvarivanja poslovnih ciljeva. Ukoliko se radi na pravilan način, godišnja evaluacija zaposlenih ima pozitivan uticaj na motivisanost, zadovoljstvo i angažovanost zaposlenih, i obrnuto. Ali, kako znati koji je način pravilan i kako voditi dijalog? U želji

da ponudi odgovore na ova suštinska pitanja, kao i da se proces godišnje evaluacije podigne na viši nivo, Služba za edukaciju i razvoj HR-a Hemofarma snimila je 15 edukativnih video klipova. Zvezde i scenaristi bili su zaposleni Hemofarma - kolegice i kolege iz svih organizacionih celina kompanije koji su želeli da se priključe projektu. U isto vreme, svi zaposleni su pozvani da budu „oskarovski“ žiri, pa je organizovano glasanje za najbolju mušku i žensku ulogu, scenario i video snimak, uz proglašenje i nagrađivanje pobjednika. Na ovaj način, osim što su rukovodioci koji vrše godišnju evaluaciju dobili bolje usmerenje i podršku kako da pravilno pristupe ovom procesu, zaposleni su dobili dobru priliku da što bolje prihvate proces evaluacije i da se identifikuju sa realnim situacijama na radnom mestu. Trema nije bila prepreka da se neki od zaposlenih po prvi put oprobaju u ulozi glumaca, a jedan od najboljih rezultata ovog internog projekta, koji je realizovan bez dodatnih sredstava, jeste da je čitav kolektiv naučio kako da se konstruktivno snađe u različitim realnim poslovnim situacijama, prikazanim u video klipovima. Takođe, ovaj projekat je bio sjajna prilika da se unaprede odnosi rukovodilaca i zaposlenih. Ključni indikatori uspešnosti (KPI-evi) procesa godišnje evaluacije pokazuju da je ukupno 91%

zaposlenih evaluirano na vreme. Ovaj procenat je nešto manji u odnosu na prošlu godinu (99%) uglavnom usled integracije akviziranih timova, te operativno-tehničkih aspekata njihovog uključivanja u proces evaluacije. U skladu sa rezultatima evaluacije, kompanija ima 14% top performer-a i 1% low performer-a, za koje će biti kreirani pojedinačni akcioni i lični razvojni planovi. U odnosu na prethodni ciklus izveštavanja (2015.) evidentan je skok top performer-a, ali i duplo manji procenat low performer-a (uprkos porastu broja zaposlenih).

Low performer-i su zaposleni sa izuzetno niskim rezultatima tokom godine koja se ocenjuje, kako po pitanju učinka i ostvarenja ciljeva, tako i po pitanju ponašanja, dok su sa druge strane top performer-i zaposleni koji su u svim sferama svog rada prevazišli očekivanja svojih pretpostavljenih. Za organizaciju je izuzetno važno da prepozna i identifikuje i jedne i druge, kako bi na adekvatan način upravljala daljim radom i ponašanjem low performer-a, a zatim kako bi i adekvatno odgovorila na potrebe top performer-a i tako ih zadržala u kompaniji.

Kao i svake godine na osnovu matrice kompetenci, koja predstavlja jedan od rezultata godišnje evaluacije, biće razvijen i trening plan za 2017. godinu. Nastavljena je i obuka ocenjivača za Upravljanje godišnjim razgovorom. Farmaceutska branša, koja posluje po strogim standardima struke, iziskuje kontinuiranu edukaciju kadrova. Zaposleni su tokom godine prošli ukupno 3.614⁵⁶ eksternih i internih obuka i treninga (5.031 u 2015.). Smanjenje broja obuka je uslovljeno optimizacijom troškova, ali i činjenicom da su određene obuke realizovane u 2015. ostale aktuelne, te ih nije bilo potrebno ponavljati.⁵⁷

Takom god. u svim Hemofarmovim laboratorijama plaćeno je ukupno milijardi jedinica plaćeno, odnosno više u odnosu na prethodnu god.

⁵⁶ Jedinica mere je obuka po jednom zaposlenom; isti zaposleni su pohađali više obuka, u skladu sa zahtevima poslovne pozicije; Prosečno trajanje jedne obuke je 1,5h, a najveći broj edukacija (oko 75%) bio je organizovan u okviru Tehničkih operacija, u skladu sa zahtevima poslovanja.
⁵⁷ Poput obuka koje zahteva standard OHSAS:18001 i koje su u najvećem obimu realizovane tokom 2015.

izdat planirani

Više - izdati planirani... plaćeno odnosno više u a plaćeno i Pagan

Takođe, usled već navedene akvizicije timova iz drugih pravnih subjekata koji su postali deo Hemofarma, potrebno je da se prvo završi njihova integracija u kompaniju, te da se nakon toga pristupi obukama u punom intenzitetu. U skladu sa tim u 2017. se očekuje novi porast ukupnog broja obuka.

Shodno različitim zahtevima radnih mesta, ukupno 512 zaposlenih tokom 2016. imalo je priliku da unapredi svoja stručna znanja, veštine i ekspertizu, dok je 374 zaposlena prošlo soft skills edukacije prema ocenjenim kompetencijama. Dva vodeća seta kompetencija koji su, nakon godišnje evaluacije, pokazali potrebu za unapređenjem bili su: analitičnost i donošenje odluka i efektivno slušanje i senzitivnost. Pored toga, posebna pažnja bila je posvećena i razvoju liderskih kompetencija kod 57 zaposlenih – potencijalnih naslednika, u okviru Succession Planning programa. Kod potencijalnih naslednika u fokusu bili su: Vizija, Planiranje karijere i Svest o liderstvu, a unapređenjem znanja, veština i sposobnosti, prema njihovim individualnim planovima razvoja, postali su spremniji za napredak i preuzimanje ključnih uloga u kompaniji, kada se za to ukaže prilika.

Svi novi zaposleni, ukupno njih 162, prošli su obuku u skladu sa procedurom uvođenja u posao koja traje minimum dva meseca, uz praćenje i procenu njihove adaptacije, uz obaveznu obuku o zaštiti i poštovanju ljudskih prava i sprečavanje korupcije. Nakon akvizicija novih pravnih subjekata, Hemofarm je u 2016. povećao broj obuka u domenu bezbednosti i zdravlja na radu za sve nove zaposlene i one

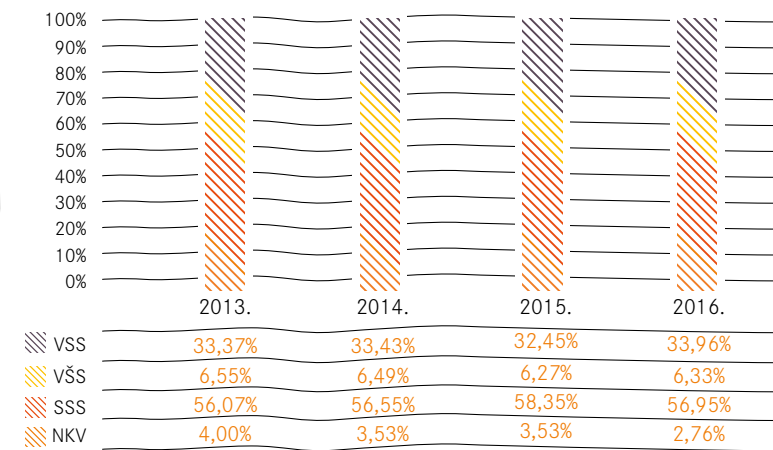
koji su integrisani u sistem za preko 80%.

Tokom 2016. na nivou Hemofarm Grupe u interne i eksterne obuke investirano je 188.816 evra, dok na nivou Hemofarma A.D. ulaganje u edukacije iznosi 157.087 evra. Iako su investicije u edukacije gotovo prepolovljene u odnosu na 2015, broj obuka je smanjen tek za nešto više od 30%. Smanjenje investicija u edukacije rezultat je ostvarivanja ušteda kroz bolje ugovaranje i dodatnu optimizaciju odnosa cene i kvaliteta putem tendera za edukacije, pokrenutog u 2016. Agencije koje nude in house obuke bile su pozvane da pošalju ponude po unapred definisanom katalogu edukacija sa temama i modulima. Nakon analize svih ponuda, usledili su pregovori, a sa agencijama koje su dale najbolje uslove zaključeni su godišnji ugovori. Ukupan broj sati koje su zaposleni Hemofarma proveli na obukama tokom protekle godine iznosi

6.737 h (7.546 h u 2015.) ili 2,9 h po zaposlenom (3,4 h u 2015.) Investirajući u zaposlene Hemofarm nastoji da se diferencira u odnosu na konkurenciju, ali i ostale privredne subjekte u Srbiji i regionu, upravo na osnovu njihovih veština, znanja i motivacije, verujući da razvoj zaposlenih direktno dovodi do poboljšanja performansi i kompanije i samog poslovanja.

Kvalifikaciona struktura 2013-2016.

Korporativna kultura i njen kontinuirani razvoj ostaju teme u fokusu kako samog Sektora ljudskih odnosa, tako i čitave kompanije. Takođe, korporativna kultura zauzima važno mesto i u dijalogu sa ključnim zainteresovanim stranama, od kojih Hemofarm nastoji da dobije sve korisne sugestije i smernice za dalji razvoj. Zajednička misija svih zaposlenih u Hemofarmu je da i samo poslovanje, kao i međuljudski odnosi, budu odraz iskrene dobre volje svakog pojedinca i, samim tim, iznad nivoa koji zahteva zakonodavni sistem. Prijatno, pozitivno i stimulativno radno okruženje, uz puno poštovanje kulture različitosti i uvažavanje principa ravnopravnosti, već su postali najbolji sinonim za opis svakodnevne atmosfere u kompaniji.

Projekat promene korporativne kulture koji je započet krajem 2015. godine, a koji za cilj ima kreiranje konstruktivnog radnog okruženja koje će biti motivišuće za svakog zaposlenog pojedinačno, uspešno je nastavljan u 2016. godini. Tokom protekle godine, prezentovani su rezultati analize trenutne korporativne kulture i predstavljeni planovi za njen dalji

razvoj i unapređenja. Takođe, važan segment u ovoj oblasti predstavlja i realizacija pojedinačnih assessmenta, na osnovu kojih su kreirani lični razvojni planovi svih članova višeg menadžmenta, koji će zapravo biti i ključni nosioci nove korporativne kulture. Njihov zadatak je da udahnu novu energiju u već dobro postavljen i razvijen sistem. Ovaj projekat ostaje u fokusu kao jedan od najvažnijih u kompaniji i u 2017. godini.

Vršac je multietnička sredina u pograničnoj oblasti Srbije, što je od samog osnivanja kompanije uticalo na visok nivo svesti o skladnom suživotu i poslovnoj saradnji pripadnika više naroda. Ta kultura negovanja različitosti utirala je put i razvijala visoko tolerantno društvo koje je otvoreno za različitosti. Zato ne iznenađuje činjenica da u Hemofarmu važi politika nulte tolerancije za svaki oblik polne, nacionalne, verske ili bilo koje druge diskriminacije. Takođe, u kompaniji se ne pravi razlika u pravima i obavezama zaposlenih, bez obzira da li su angažovani na određeno ili na neodređeno vreme. O ravnopravnosti najbolje svedoči činjenica da od ukupnog broja zaposlenih 53,25% čine žene, a njihov udeo u rukovodećim pozicijama je 59,6%. U kompaniji su za ista radna mesta određene jedinstvene zarade, bez obzira na pol, a minimalna bruto zarada u Hemofarmu je iznad minimalne zarade u Srbiji.

Minimalna bruto zarada

(u RSD, decembar 2016.)

Hemofarm A.D.⁵⁸

Republika Srbija

41.522,36

30.129,00

Zaposleni koji tokom evaluacija pokažu izuzetne rezultate imaju pravo na jednokratno uvećanje ličnog dohotka u iznosu od 10 % od njihove osnovne mesečne zarade.⁵⁹ Na taj način Hemofarm nastoji da zadrži najtalentovanije i najvrednije kadrove, razvijajući

kulturu nagrađivanja onih koji direktno doprinose profesionalnom razvoju kompanije. U skladu sa Kolektivnim ugovorom, svim zaposlenima obezbeđen je regres za godišnji odmor, koleginicama je obezbeđen poklon za 8. mart, a za decu zaposlenih se za novogodišnje praznike organizuje proslava sa podelom paketića. Takođe, zaposlenima se kao vid nagrade za neprekidni rad u Hemofarmu dodeljuju i jubilarne nagrade, koje nisu samo zahvalnica za njihovu lojalnost i trud, već i podsticaj za postizanje još boljih poslovnih rezultata.

Prema Zakonu o radu, u slučaju potrebe za promenom radnog mesta, zaposleni dobija ponudu uz mogućnost da se izjasni o prihvatanju aneksa ugovora o radu u roku od osam radnih dana. Prilikom odlaska u penziju, za utvrđivanje i isplatu otpremnine kolegama, uzimaju se u

Godine rada u kompaniji	Iznos jubilarne nagrade (RSD)	Godine rada u kompaniji	Iznos jubilarne nagrade (RSD)
10	39.400,00	30	105.000,00
15	52.500,00	35	131.200,00
20	78.700,00	40	144.400,00
25	91.900,00		

obzir tri prosečne zarade u Republici Srbiji prema poslednjem objavljenom podatku republičkog organa nadležnog za statistiku, što je povoljnije u odnosu na zakonski propis. Na zadovoljstvo zaposlenih utiče i Hemofarmova podrška porodicama sa decom, a pored jednokratne naknade za svaku rođenu bebu, deci samohranih roditelja kompanija obezbeđuje finansijsku pomoć i školski pribor.

Puna pravna podrška i zaštita je obaveza Hemofarma prema svojim zaposlenima. Tokom 2016. prijavljen je jedan slučaj mobinga, koji je u internoj proceduri odbačen kao neosnovan. Tokom godine pokrenute su radionice za prevenciju mobinga i rešavanje svih nedoumica u vezi sa njim, uz podsticanje zaposlenih da ne oklevaju da prijave i najmanju sumnju na povredu svojih prava. Visoku svest zaposlenih o uvažavanju prava među kolegama najbolje potvrđuje i činjenica

da su u istoriji kompanije zabeležena samo tri slučaja pokretanja postupka po osnovu povrede Zakona o sprečavanju zlostavljanja na radu. Jedan od njih je sudski odbijen kao neosnovan, dok su druga dva presuđena u korist kompanije (jedan pravosnažno, a drugi prvostepeno).

Hemofarm promoviše pravo svojih zaposlenih na sindikalno udruživanje i uvažava delovanje dve sindikalne organizacije. O zainteresovanosti zaposlenih da uzmu aktivno učešće u zaštiti svojih prava i da rade na njihovom poboljšanju govori i podatak da se članstvo većinskog Samostalnog sindikata uvećalo sa 1.785 na 1.841 člana, čime trend povećanja broja zaposlenih prati i trend povećanja sindikalnog članstva, koje još uvek iznosi oko 80% od ukupnog broja zaposlenih.

Svake godine, povodom rođendana kompanije, organizuje se prijem za Hemofarmove

penzionere. Tako se zaposlenima pruža prilika da u međusobnom druženju saznaju više o tome kakav je Hemofarm bio nekad, a kakav je sad. Kompanija podržava i rad Udruženja penzionera kroz mesečne donacije, uvažavajući znanje, iskustvo i posvećenost koje su nekadašnji zaposleni pružili Hemofarmu. Mesečna donacija za penzionere iznosi 40.000 RSD. Takođe, obeležavanje rođendana kompanije prati već tradicionalno i „Dan otvorenih vrata“, kada svi sugrađani i članovi porodica zaposlenih mogu da posete centralni fabrički kompleks u Vršcu i upoznaju se sa radom Hemofarma.

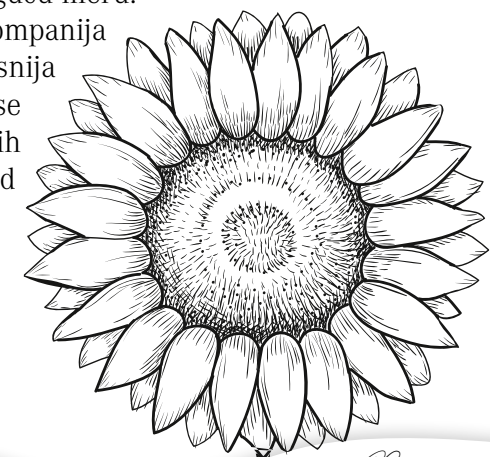
NAŠ TIM JE ZDRAV I BEZBEDAN

Bezbednost i zdravlje na radu za Hemofarm nisu samo poslovne teme koje danas sve više dobijaju na značaju. To su postulati na kojima se gradi odgovoran odnos kako prema zaposlenima, tako i prema poslovnim partnerima i svim posetiocima Hemofarmovih postrojenja ili poslovnih prostorija. Na kraju, to je odraz korporativne odgovornosti prema sredinama koje okružuju Hemofarm!

U Hemofarmu se bezbednost i zdravlje na radu, kao i bezbedan boravak uopšte, postižu kroz niz sinhronizovanih i povezanih aktivnosti koje su prvenstveno usmerene na prevenciju i edukaciju. Ovaj sistem se kontinuirano unapređuje primenom najsavremenijih tehnologija. Bezbednost zaposlenih, resursa i okruženja, kompanija ostvaruje putem sistema video nadzora i javljača požara.⁶⁰ Tu je i sopstvena služba fizičko-tehničkog obezbeđenja, čiji su iskusni i profesionalni kadrovi prošli sve neophodne obuke, gde je

poseban akcenat stavljen na poštovanje i zaštita ljudskih prava. Hemofarm poseduje i sopstvenu profesionalnu vatrogasnu jedinicu. Ona je na raspolaganju kako kompaniji, tako i sugrađanima, za zaštitu od požara, hemijskih udesa, elementarnih nepogoda i sl. Svim svojim aktivnostima u domenu očuvanja bezbednosti i zaštite zdravlja na radu, Hemofarm rizične situacije ili povrede na radu prevenira i svodi na najmanju moguću meru.

Na taj način Kompanija postaje efikasnija i minimizira se broj izgubljenih radnih dana usled bolovanja.

Nacionalna zakonska regulativa i smernice koje propisuje tek su polazna osnova za Hemofarm u ostvarivanju najvišeg stepena bezbednosti i zaštite zdravlja na radu. Ova složena i važna oblast u kompaniji je regulisana i procedurama integrisanog sistema upravljanja zaštitom životne sredine (ISO 14001) i sistema upravljanja bezbednošću i zdravljem na radu (OHSAS 18001) za koje je Hemofarm sertifikovan u svojim pogonima u Vršcu, Šapcu i Dubovcu. Na sve tri lokacije već postoje info table na kojima je prikazan broj povreda na radu na samoj lokaciji u tekućoj godini, broj dana bez povreda i datum poslednje povrede. Nakon akvizicije kompanije Ivančić i sinovi, ovakva info tabla postavljena je i u Pogonu Stari Banovci. Ovaj vid obaveštavanja zaposlenih i gostiju višestruko je uticao na povećanje nivoa njihove svesti o značaju preventivnih mera u bezbednosti i zaštiti zdravlja na radu. U okviru centralnog fabričkog kompleksa u Vršcu postavljen je i brzinaomer za kontrolu brzine motornih vozila koja saobraćaju unutar fabričkog kruga.

Važnu ulogu u definisanju i sprovođenju niza

aktivnosti koje se sprovode svake godine za bezbedno i sigurno svako radno mesto ima i Hemofarmov Odbor za bezbednost.⁶¹ On aktivno učestvuje u istragama potencijalnih incidenata, davanju predloga i sugestija za unapređenje sistema, kao najbolja veza između menadžmenta i zaposlenih. Tokom 2016. godine u sklopu preventivnih mera izvršeni su pregledi i ispitivanja opreme za rad i ličnu zaštitu, električnih instalacija, uslova radne sredine i merenja emisije zagađujućih materija iz kotlovskog postrojenja, emisije organskih rastvarača i ispitivanje kvaliteta tehnološke i atmosferske otpadne vode. Bezbedno upravljanje hemikalijama je regulisano u okviru procedura integrisanog Sistema i zakonske regulative. Na korporativnom Intranetu postoji baza hemikalija sa uputstvima za bezbedno rukovanje i ponašanje u eventualnim opasnim situacijama, te je tako dostupna svim korisnicima hemikalija.

Povodom obeležavanja 28. aprila – Svetskog dana bezbednosti i zdravlja na radu i Dana bezbednosti i zdravlja na radu u Republici Srbiji, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja i Uprava za bezbednost i zdravlje na radu tri puta su nagradili Hemofarm za predanost vrednostima bezbednosti i zdravlja na radu i širenje kulture prevencije (2012, 2014. i 2015.). Edukacija svih zaposlenih predstavlja jednu od najvažnijih preventivnih mera u Hemofarmu, jerosposobljavazaprepoznavanje potencijalnih opasnosti i primenu mera za zaštitu od njih. Tokom 2016. izvršeno je 4.601 obuka (2.538 u 2015.) iz bezbednosti i zdravlja na radu, zaštite životne sredine, zaštite od požara i prevencije udesa, a svi zaposleni su prošli i testiranje poznavanje opšteg dela bezbednosti i zdravlja

na radu, tehničke zaštite, pružanja prve pomoći⁶², prevencije udesa i zaštite od požara. Oni su takođe učestvovali i u vežbama evakuacije u slučaju vanrednih situacija u fabričkim postrojenjima u Vršcu, Šapcu i Dubovcu, u skladu sa internim procedurama kompanije.

Vežbe evakuacije u Vršcu

Vežbe evakuacije u Dubovcu

Vežbe evakuacije u Šapcu

Pored internih obuka, u toku 2016. godine uz pomoć eksternih stručnjaka izvršeno je 46 specijalnih obuka sa proverom znanja za pružanje prve pomoći i 15 obuka rukovanje sredstvima unutrašnjeg transporta. Prilikom odabira potencijalnih izvođača radova ili dobavljača, kompanija ne pravi razlike u bezbednosti i zaštiti zdravlja na radu kako svojih zaposlenih, tako i svojih poslovnih partnera. Posebno se vodi računa da li je poslovni partner solventan, ispunjava zakonske uslove i vodi računa o merama bezbednosti i zdravlja na radu, čime Hemofarm prava svih zaposlenih stavlja na prvo mesto. Zato je potrebno da pre otpočinjanja saradnje priloži potvrde o plaćenom porezu, izjave o poštovanju ljudskih prava i prava zaposlenih, zatim dokaze da su radnici prijavljeni i da popuni Kvalifikacioni upitnik i BSCI upitnik⁶³. Tek kada se izvođač kvalifikuje, potpisuje se obavezujući Aneks o bezbednosti i zdravlju na radu, zaštiti životne sredine i zaštiti od požara. Ovakva provera i prethodna kvalifikacija poslovnih partnera je od suštinske važnosti jer je tokom 2016. u fabričkim lokacijama Hemofarma svakodnevno bio prisutan veliki

broj izvođača radova, o čijoj bezbednosti i zaštiti zdravlja na radu je trebalo brinuti na najvišem nivou. U centralnom fabričkom kompleksu u Vršcu, usled aktuelnih građevinskih radova, mesečno je bilo prisutno između 25 i 30 firmi sa oko 150 zaposlenih, dok je u šabačkom kompleksu taj broj iznosio oko 10 firmi sa 50 zaposlenih. Najveću nagradu za sav uloženi trud u domenu bezbednosti i zaštite zdravlja na radu, kao i potvrdu da su složene procedure neophodne, predstavlja činjenica da nije bio povreda na radu ni jednog od radnika izvođača radova!

Svaki zaposleni je ostvario 2.016 sati rada, a ukupno je ostvareno 4.715.424 sati rada (za svih 2.323 zaposlenih). Ukupno je izgubljeno 567 radnih dana (4.536 radnih sati) usled povreda. Broj izgubljenih časova usled akcidenta na milion časova rada je povećan u odnosu na 2015. godinu za 4,7%. U odnosu na 2015. godinu zabeleženo je povećanje ukupnog broja povreda za 5%, ali u odnosu na ukupan broj zaposlenih procenat povređenih radnika je isti kao i prethodne godine (0,9%).

Indikator performansi procesa	2013.		2014.		2015.	2016.
	Vršac	Šabac	Vršac	Šabac	Hemofarm A.D.	Hemofarm A.D.
Broj zaposlenih	1.648	346	1.786	346	2.216	2.323
	1.994		2.132			
Broj povreda na radu	24	6	23	6	20	21
	30		29			
Broj obuka / kurseva Službe za BiZ	433	1.658	2.746	163	2.538	4.601
	2.091		2.909			
% procenat broja povreda u odnosu na ukupan broj zaposlenih	1,50		1,36		0,9	0,9
Prosečan broj dana odsustvovanja sa posla	22		22,6		46,1 ⁴⁴	26,6
Broj izgubljenih časova usled akcidenta na milion časova rada	1.227,5		1.117,7		923,3	966,9
Broj registrovanih nebezbednih događaja	0		0		11	20

Nebezbedni događaji („near miss”) su događaji ili situacije koje nisu dovele do povrede/štete, ali su mogle da ih izazovu. Zaposleni su ohrabreni da prijave svaki nebezbedan događaj ili situaciju i tako spreče povrede ili oštećenja. Broj registrovanih nebezbednih događaja je povećan za 80%, što nije posledica manje bezbednosti u Hemofarmu, već upravo većeg nivoa razvoja svesti zaposlenih o ovoj važnoj temi, koja je presudan aspekt za dalju prevenciju.

Hemofarm je kompanija koja nastoji da uvek deluje proaktivno, a da zakonske osnove budu tek polazna osnova. Pored direktnih ulaganja⁶⁵, o kojima je već bilo reči u ovom poglavlju, kompanija kontinuirano brine i o unapređenju zdravlja svojih zaposlenih, kroz:

- osiguranje od posledica nesrećnog slučaja: 24h, i na radu i van rada, uključujući nastanak invaliditeta ili gubitak života;
- dobrovoljni penzioni fond: zarad dobrih uslova života i po odlasku u penziju, kompanija uplaćuje 2.000 dinara mesečno zaposlenima⁶⁶ koji iz svojih sredstava uplaćuju najmanje 1.000 dinara;
- dobrovoljno zdravstveno osiguranje: namenjeno svim zaposlenima, a pokriva troškove lekova, specijalističkih pregleda, lečenja, operacija i sl.;
- Fond solidarnosti: finansiranje rada sportskih sekcija i rekreacije zaposlenih; pomoć zbog bolesti i bolovanja dužeg od 6 meseci; pomoć zaposlenom za rođenje i usvojenje deteta, pomoć samohranim roditeljima, pomoć zaposlenom prilikom smrti člana uže porodice...

U Hemofarmu, u okviru Fonda solidarnosti, već tradicionalno godinama funkcioniše Sekcija dobrovoljnih davalaca krvi u Vršcu, Šapcu, Dubovcu, Starim Banovcima kao i u Poslovnim centrima. U svakom trenutku je aktivno između 400 i 500 davalaca, koji se pored samoinicijativnog davanja krvi uvek odazivaju i na apele lokalnih službi za transfuziju, kao pomoć najugroženijim pacijentima. Pored toga i Samostalni sindikat raspolaže sredstvima za organizovanje rekreacija, sportskih sekcija i sportskih susreta zaposlenih, pružanje pomoći u kriznim situacijama, kao i za kontinuirano održavanje i unapređenje prava radnika uopšte.⁶⁷

Briga o zaposlenima i njihovim porodicama odražava korporativne vrednosti. Zato su zaposlenima garantovane pogodnosti, koje prevazilaze odredbe radnih i srodnih propisa na nacionalnom nivou. U okviru Hemofarma dostupni su i stručni saradnici za pružanje psihosocijalne podrške zaposlenima i njihovim porodicama, kako bi na najkvalitetniji način izbalansirali svoju karijeru sa porodičnim životom i tako se potpunije ostvarili na oba polja.

SAMO JEDNAKE ŠANSE DAJU ONO NAJBOLJE OD NAS

Hemofarm veliki značaj pridaje stvaranju jednakih uslova za razvoj ličnih i timskih potencijala u različitim oblastima rada, verujući da samo jednake šanse mogu da daju ono najbolje od svakog pojedinca. Žene čine većinu zaposlenih na svim organizacionim nivoima, kao i na rukovodećim pozicijama, što je potvrda opredeljenja kompanije da su lična kompetentnost i sopstveni integritet glavni aduti jednakosti svih zaposlenih. Prilikom izbora i imenovanja članova menadžmenta i rukovodstva kompanije, u Hemofarmu se uvažava praksa pružanja jednakih šansi kako internim stručnjacima, tako i eksternim kandidatima, sa jedne, odnosno lokalnim ekspertima, podjednako kao i međunarodnim profesionalcima, sa druge strane.

Shodno tome, u sastavu srednjeg i najvišeg menadžmenta, eksperti iz krugova lokalnog stanovništva učestvuju u jednakom procentu kao i ostali stručnjaci. Na taj način ne samo da kompanija dobija dobru šansu da se razvija kao miks različitih kultura i stručnih ekspertiza, već omogućava i lokalnim zajednicama profesionalni razvoj, koji je važan za čitavo stanovništvo. Internim pravnim aktima uređeno je i sprečavanje sukoba interesa, kako čelnih ljudi, tako i na nivou svih poslovnih pozicija.

Hemofarm je već godinama jedan od najpoželjnijih poslodavaca u Srbiji, ali i regionu. Tome doprinosi, pored dobrih uslova rada, upravo činjenica da je stručnost kriterijum na prvom mestu. Tokom 2016. godine u Hemofarmu je bilo 46 otvorenih poslovnih pozicija. Zalažući se za transparentnost i pružanje jednakih šansi svima, u skladu sa korporativnim procedurama, kroz proces selekcije i regrutacije prošlo je 1.042 kandidata od ukupnog broja prijavljenih, čime

je nastavljen trend visokog procenta testiranih. Na taj način, kompanija je odabrala stvarno najbolje kadrove, ali i ukazala tržištu rada na širi nivo potencijalno dobrih kandidata, koji će dobiti svoju novu šansu na nekom od narednih konkursa bilo u Hemofarmu, ili u nekoj drugoj vodećoj kompaniji u Srbiji. Važno je napomenuti da je u kompaniji jednako zabranjena diskriminacija i zaposlenih i kandidata za posao. Takođe, zabranjeno je i zapošljavanje dece, mlađe od 18 godina. Pravni sektor kompanije vrši monitoring svih poslovnih operacija i po pitanju zaštite i uticaja na ljudska prava zaposlenih ili kandidata za posao.

Još jedna dimenzija jednakosti koju Hemofarm pruža ljudima jeste davanje šanse kako internim kadrovima, tako i eksternim kandidatima, kada se ukaže potreba za nekom novom poslovnom pozicijom. Jasno su utvrđena pravila internog i/ili eksternog oglašavanja, period trajanja selekcije i regrutacije, kao i povezivanje procesa zapošljavanja sa praćenjem adaptacije novih zaposlenih. Podržavajući promenu poslovnih pozicija unutar kompanije, uz omogućeno i vertikalno i horizontalno napredovanje, Hemofarm podstiče zaposlene da se razvijaju.

U skladu sa tim trendom, koji je jako važan za individualni razvoj karijere i sticanje bogatijeg poslovnog iskustva, omogućava se fleksibilnost i postizanje postavljenih ciljeva. U želji da promoviše jednakost i transparentnost, kao i svoje korporativne ključne vrednosti, Hemofarm uvek kada se ukaže prilika učestvuje na sajmovima zapošljavanja, a već tradicionalno je i dobar partner vodećih domaćih portala za zapošljavanje.

⁶⁴ Navedeni broj dana je veliki usled toga što je jedna zaposlena imala višemesečno bolovanje zbog oporavka nakon pada u krugu firme prilikom dolaska na Posao. ⁶⁵ Uključuju sredstva za periodične lekarske preglede za određene poslovne pozicije; redovne sanitarne i oftalmološke preglede; saradnju sa medicinskom radom; osposobljavanje za pružanje prve pomoći; ispitivanje uslova radne sredine, opreme za rad i sredstava i opreme lične zaštite; nabavku radne odeće i opreme za ličnu zaštitu i postavljanje oznaka za bezbedan i zdrav rad; izradu horizontalne i vertikalne saobraćajne signalizacije... ⁶⁶ Koji su u neprekidnom radnom odnosu duže od tri godine, ili se zapošljavaju na neodređeno vreme od prvog radnog dana u kompaniji. ⁶⁷ U Hemofarmu su aktivne i Sportske sekcije Samostalnog sindikata, čime se podstiče rekreativno i takmičarsko bavljenje različitim sportovima (mali fudbal, odbojka, košarka, streljaštvo i dr.). Oni najbolji predstavljaju Kompaniju na godišnjim sportskim igrama ili pojedinačnim događajima na kojima se podstiče timski i takmičarski duh.

Naša planeta i okruženje

Planetu smo
zamo pozajmili od naših
predaka i dugujemo
je potomstvu

Kalpataruva kultura i njen kontinuirani razvoj ostaju teme u fokusu kako samog Sektora ljudskih odnosa, tako i citave kompanije. Takođe, kalpataruva kultura zauzima važna mesta i u dijalogu sa ključnim zainteresovanim stakama, od kojih Hamofom nastoji da dobije su

PLANETU SMO SAMO POZAJMILI OD NAŠIH PREDAKA I DUGUJEMO JE POTOMSTVU

Ekstremni događaji poput velikih požara, poplava, erozija zemljišta, oluja i talasa tropskih vrućina sve više privlače pažnju opšte javnosti, ali i medija. To ne iznenađuje s obzirom da se neki od navedenih klimatskih ekstremnih fenomena svakodnevno javljaju u svetu, negativno utičući na stanovništvo, okruženje i infrastrukturu. Statističke analize pokazuju da je nastanak ovih pojava povećan zbog klimatskih promena i postaje sve jasnije da je neophodno gotovo hitno delovanje i zaštita od posledica klimatskih promena, kao i formulisanje strategije za prevenciju i očuvanje Planete.

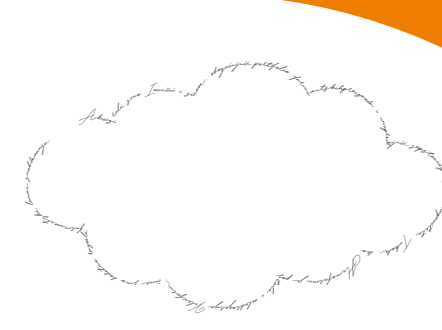
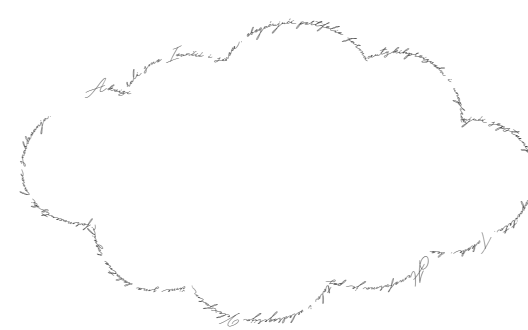
Klima na Zemlji se oduvek menjala, ali te promene nisu uvek imale isti uzrok. Tako se do početka industrijske revolucije klima menjala kao rezultat promena prirodnih okolnosti. Danas termin klimatske promene ukazuje na promene koje se događaju od početka dvadesetog veka, nastale kao rezultat čovekovih aktivnosti.

Dokazano je da se globalno zagrevanje ne događa samo od sebe i da je posledica antropogenog uticaja. U ovom trenutku prosečna temperatura na Zemlji je za 0,8 stepeni viša nego pre industrijske revolucije, odnosno pre nego što su ljudi masovno počeli da troše fosilna goriva i gomilaju ugljen-dioksid u atmosferi. Prema Agenciji za zaštitu životne sredine Srbije, temperature rastu i u Srbiji, a posebno u poslednjih 15 godina.

Ugljen-dioksid (CO₂), gas koji se oslobađa sagorevanjem uglja, nafte, naftinih derivata i gasa, najznačajnije utiče na globalno zagrevanje. Oko 25 milijardi tona ugljen-dioksida ispusti se u atmosferu svakoga dana,

800 tona svake sekunde! Ovakav trend emisije ugljen-dioksida mogao bi da poveća prosečnu Zemljinu temperaturu za 1,4 - 6,4°C do kraja ovog veka. Veruje se da bi povećanje temperature već iznad 2°C dovelo do opasne promene klime i razornog uticaja na biljne i životinjske zajednice.

Koliko god da je globalno čovečanstvo odgovorno za trenutnu situaciju u koju je dovelo planetu Zemlju, isto tako je i svaki pojedinac odgovoran za njenu budućnost! Zato zaposleni u Hemofarmu, svesni značaja klimatskih promena, nastoje da maksimalno smanje uticaj na okruženje, ali i da svojim svakodnevnim aktivnostima doprinesu razvoju svesti u Srbiji o značaju ove važne teme. Upravo zato se i posebna pažnja posvećuje efikasnom i domaćinskom upravljanju trenutno raspoloživim resursima, kako bi se oni sačuvali za generacije koje dolaze. Samo deo tih aktivnosti fokusiran je na odgovorno upravljanje emisijom gasova, potrošnjom vode i energije, kao i na zbrinjavanje otpada, jer Hemofarm nastoji da svaki aspekt svog poslovanja uskladi sa principima održivog razvoja. Tome treba dodati i kontinuirane napore u kompaniji da se poveća upotreba recikliranih sirovina, poput kartona za ambalažu, kao i da se optimizuju proizvodni procesi. Reciklaža otpadnih materija je takođe važan izazov za Hemofarm. Velika pažnja posvećena je i stalnoj optimizaciji skladištenja i transporta, posebno kroz maksimiranje iskoristljivosti transportnih pakovanja kroz njihovu veličinu, popunjenost i slaganje na paletama, jer se na taj način posredno smanjuje štetan uticaj na životnu sredinu.

Hemofarmova briga za racionalno korišćenje dostupnih resursa i očuvanje životne sredine, najbolje se pokazuje kada reči postanu dela. Sa tim u vezi, tokom protekle godine finalizovano je ili je ušlo u fazu potpune primene nekoliko važnih projekata, o kojima je već bilo reči u prethodnom Izveštaju o održivom razvoju kompanije. Jedan od najvećih projekata je puštanje u rad nove zgrade Kvaliteta, koja objedinjuje funkcije kontrole i obezbeđenja kvaliteta, a koja je rađena po svim aktuelnim principima energetske efikasnosti (LED rasveta, savremena izolacija i koncept prostornog pozicioniranja, itd.) i poseduje adekvatan energetski pasoš. Uz ovu važnu zgradu izgrađena je i nova kotlarnica sa najsavremenijom opremom, koja pruža energetska stabilnost na centralnoj proizvodnoj lokaciji, uz druge benefite vezane za energetska efikasnost.

Voda za Hemofarm nije samo jedan od ključnih resursa, već i jedan od najznačajnijih segmenata brige za očuvanje životne sredine. Pored toga što nastoji da ovaj resurs kontrolisano crpi iz sopstvenih arteških bunara, važan aspekt upravljanja vodom predstavlja i puštanje u rad primarnih prečišćaća otpadnih voda u Hemofarmovim postrojenjima u Vršcu i Šapcu.^{68,69} Aktivnosti koje su prethodile izgradnji prečišćaća uključivale su i izradu studije o proceni uticaja za primarni prečišćać u Vršcu kao i izradu studije za procenu uticaja na životnu sredinu za prečišćać u Šapcu, pri čemu je za

oba objekta pokazano da se na samoj lokaciji i u neposrednom okruženju ne nalaze zaštićena prirodna dobra i arheološki lokaliteti, biljne i divlje životinjske vrste i njihova staništa, i da se ne ugrožava životna sredina. Tokom 2016. godine primarni prečišćać otpadnih voda u Šapcu radio je sa prosečnim kapacitetom od 57%, prerađeno je 22.680m³ tehničke otpadne vode,⁷⁰ sa prosečnom cenom prerade od oko 1,1 evro/m³., što je za oko 18% manja cena od projektno predviđene. Ukupni troškovi prerade otpadne vode u Šapcu u protekloj godini iznosili su oko 25.000 evra, a ukupno ulaganje Hemofarma u zaštitu životne sredine u 2016. je oko 620.000 evra.

Takom god. u svim Hemofarmovim fabrikama proizvedeno je ukupno milijardi jedinica proizvoda, odnosno više u odnosu na prethodnu god.

⁶⁸ Po podacima Centralno-evropskog foruma za razvoj (CEDEF) iz maja 2015. preko http://www.cedeforum.org/sesti_medjunarodni_energetski_forum.html ⁶⁹ primarnog prečišćaća u Vršcu, koji najpre fizičkim procesom, filtracijom na roto situ, a zatim i hemijskim procesima tretira sanitarno-tehnološku otpadnu vodu, pre njenog ispuštanja u gradsku kanalizaciju. U Šapcu, zbog specifičnosti proizvodnog procesa, proces (tretman vode) na prečišćaću je složeniji i obuhvata procese sakupljanja i egalizacije, koagulacije i flokulacije, flotacije i biološke razgradnje. Ostaci iz procesa prerade otpadnih voda iz oba postrojenja se odlažu na propisan način, na deponije koje imaju dozvolu za prihvatanje ovih kategorija otpada. Upotrebu dozvolu za oba postrojenja Hemofarm je dobio u septembru 2015. godine ⁷⁰ Od ukupno 252.420m³ otpadne vode u celom Hemofarmu, koja je nakon tretiranja ispuštena u kanalizacionu mrežu.

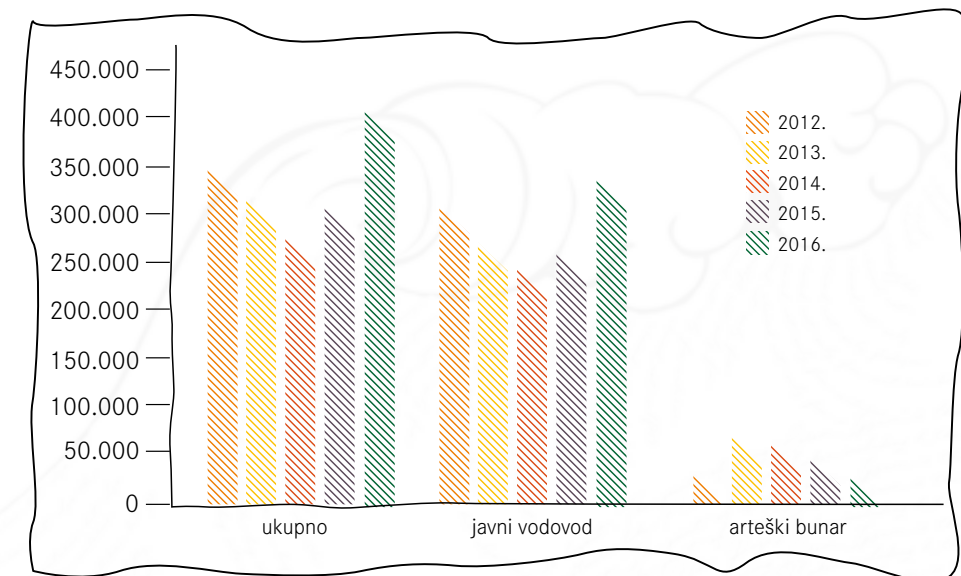
U farmaceutskoj industriji voda predstavlja važan proizvodni resurs, koji Hemofarm za svoje potrebe koristi iz javnog vodovoda i sopstvenih arteških bunara. Gradska voda troši se u tehnološkim postupcima i za proizvodnju prečišćene vode (PW), vode za injekcije (WFI) i čiste pare (PS). Takođe, voda se koristi i za proizvodnju tehničke pare i tople vode, kao i za funkcionisanje sistema za hlađenje (rashladna voda) i sanitarne potrebe. Pored toga što Hemofarm vodi računa o racionalnom i odgovornom zahvatanju vode za svoju proizvodnju, sa još većom pažnjom brine o otpadnim vodama, njihovom kvalitetu i uticaju na životnu sredinu. Sa tim u vezi,

primarni prečistači otpadnih voda u okviru fabričkih postrojenja u Šapcu i Vršcu, tokom protekle godine, imali su punu primenu, čineći lokalno okruženje čistijim i boljim mestom za biljni i životinjski svet, bez negativnih uticaja na čoveka.

Tokom protekle godine, ukupna zahvaćena količina vode iz javnog vodovoda povećana je sa 334.972 m³ (2015.) na 350.349 m³ (2016.). Povećanje od oko 4,6% uslovljeno je značajnim rastom obima proizvodnje farmaceutskih formi ampula (27% više proizvedenih ampula) kod kojih se voda za injekcije ugrađuje u sam proizvod kao i povećanjem broja procesnih

Arteški bunari u krugu centralnog fabričkog kompleksa u Vršcu su autonomni, a izvorište gradske vode koje se nalazi u Pavlišu⁷¹ zadovoljava sve potrebe meštana Vršca i okolnih naselja. Iako ne ugrožava sistem javnog vodovoda niti bilo koji drugi resurs vodozahvata, Hemofarm nastoji da kontinuirano povećava iskorišćenost sopstvenih arteških bunara. Tako je u protekloj godini ukupna količina zahvaćene vode iz arteškog bunara povećana za 40,3% odnosno sa 51.267m³ (2015.) na 71.916m³ (2016.).

Pregled količina ukupno zahvaćene vode (u m³), po izvoru:

Analiza ukupne potrošnje vode iz oba izvora pokazuje porast od 9,3% u odnosu na 2015. Porast potrošnje vode direktno je uslovljen rastom obima i kompleksnosti proizvodnje i puštanjem u rad nove zgrade Kvaliteta. Apsolutna vrednost porasta potrošnje vode je manja od apsolutne vrednosti porasta proizvodnje, zbog čega rast potrošnje vode ni u protekloj godini nije bio negativan parametar.

Hemofarm posebnu pažnju polaže na razvoj svesti zaposlenih o značaju očuvanja resursa. Jedan od najboljih primera je inicijativa zaposlenih da se voda tokom noći zaleđuje, kada je jeftinija struja, pa da se preko dana postepeno otapa i koristi za rashladne sisteme u proizvodnji. Pored ovog inspirativnog primera, koji se uspešno primenjuje od 2012. kompanija kontinuirano vodi računa

o rekuperaciji vode i svim ostalim mogućim vidovima ušteda ovog važnog resursa. Primer koji treba istaći je i tehnička para. Ona nigde nema kontakt sa proizvodom, te se sav kondenzat vraća u kotlarnicu na ponovnu upotrebu. Time se, praktično, vrši kontinualna rekuperacija vode koja se u Hemofarmu koristi u procesu proizvodnje. Pored toga, toplotna energija otpadne vode parnih kotlova, koja bi se u regularnom radu odbacivala kao rezultat procesa desalinizacije i uklanjanja taloga iz parnih kotlova, u Hemofarmu se koristi kao izvor toplote za pripremu sanitarne tople vode u Pogonu sterilnih proizvoda. Time se kontinuirano štedi približno 120 tona tehničke pare godišnje, a u odnosu na svu zahvaćenu vodu tokom 2016. količina vode koja se ponovo koristi u proizvodnji i distribuciji tehničke pare iznosi 10,3%.⁷²

POTROŠNJA ENERGIJE

Ključni izvori energije u Hemofarmu su električna energija i prirodni gas. Električna energija se koristi u proizvodnim procesima, za rad vazдушnih kompresora i čilera, kao i za sistem grejanje-ventilacija-klimatizacija (HVAC). Vazdušni kompresori i čilери su najveći potrošači, a proizvodnja komprimovanog vazduha i vode za hlađenje obuhvata trećinu ukupne potrošnje električne energije za centralni proizvodni kompleks u Vršcu. Prirodni gas se najviše troši u odeljenjima za hemijsku pripremu vode – približno 36% proizvedene tehničke pare bilo je potrebno u 2016. za proizvodnju prečišćene vode, vode za injekcije i čiste pare u Vršcu. Ostali veći segmenti potrošnje prirodnog gasa su grejanje prostora i drugi tehnološki procesi.

Godine	Električna energija, KWh	Električna energija, GJ
2015.	44.364.493*	159.712,17
2016.	45.371.748	163.338,9

*U prikazu uračunat i pogon u Šapcu, koji je od 01.01.2016. u sastavu Hemofarma A.D. Pre zbirnog prikaza potrošnja je iznosila 35.631.588 KWh tj. 128.273,72 GJ

Potrošnja električne energije u 2016. porasla je za 2,3% u odnosu na prethodnu godinu. Ovo povećanje je direktna posledica rasta obima (1,3% više proizvedenih jedinica, odnosno 2% više broja pakovanja u odnosu na 2015.) i kompleksnosti proizvodnje (15% više SKU

Godine	Gas, m³	Gas, GJ
2015.	5.510.710*	183.782
2016.	6.135.542	204.620

*U prikazu uračunat i pogon u Šapcu, koji je od 01.01.2016. u sastavu Hemofarma A.D. Pre zbirnog prikaza potrošnja je iznosila 4.628.510 m³ tj. 155.000 GJ

u odnosu na 2015.) kao i puštanja u rad nove zgrade Kvaliteta. Samim tim, shodno povećanju proizvodnje, ovaj rast potrošnje nije negativan parametar.

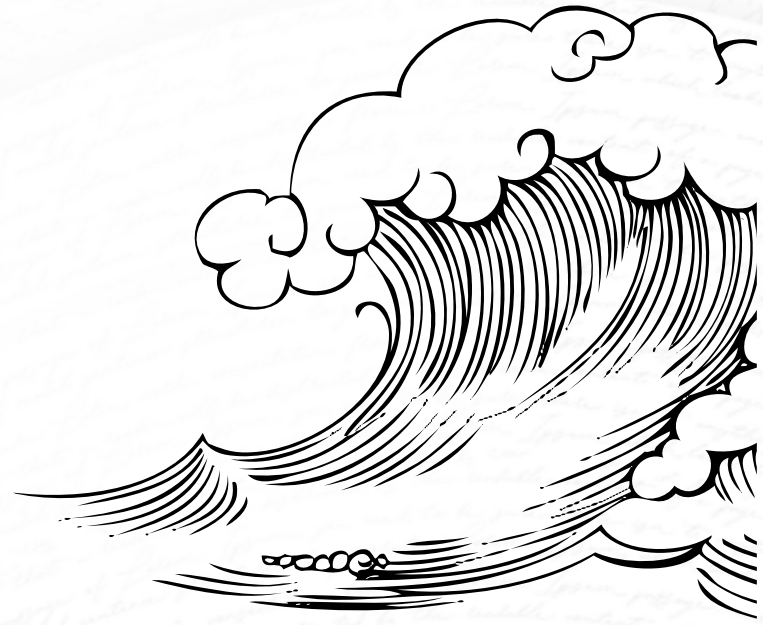
Povećanje potrošnje gasa u 2016. godini za 11,3%, posledica je neuobičajeno hladnih meseci krajem godine (novembar i decembar), uz činjenicu da je zima prethodne 2015. bila znatno toplija sa temperaturama iznad prosečnih. Dodatni faktor veće potrošnje gasa je i puštanje u rad nove zgrade Kvaliteta, što je uslovalo i uvećanje svih vezanih troškova (električna energija, prirodni gas, voda). Takođe, u pogonu u Šapcu je tokom 2016. znatno porasla uposlenost novog uređaja za filmovanje SEJONG koji za procese grejanja i odvlaživanja procesnog vazduha koristi tehničku paru. Pored toga, krajem godine je pušten u rad HVAC sistem za Skladište sa kontrolisanim uslovima relativne vlage koji koristi tehničku paru.

Hemofarm je pozvao sve zaposlene na kontinuirani dijalog, usmeren ka sagledavanju svih inicijativa koje mogu biti implementirane u svakodnevnom radu, čime bi kompanija bila još bolja. To je značajan doprinos strateškim inicijativama, poput unapređenja upravljanja energijom i energetske efikasnosti, itd. Kompanija nastoji da se, pored kratkoročnih aktivnosti, fokusira na srednjoročne i dugoročne investicione projekte za još veću stabilnost i održivost poslovanja. Jedan od pozitivnih primera je projekat montaže „izolacionih jakni“⁷³ na sistemima za distribuciju tehničke pare i kondezata u saradnji sa IFC-om (International Finance Corporation), ogrankom Svetske banke (World Bank), a čime je već ostvarena ušteda od 34.395 evra na godišnjem nivou. Još neki od primera su:

- zamena fluo cevi LED osvetljenjem, kao kontinuirani projekat generalnog povećanja energetske efikasnosti u Hemofarmu; jedan od najvećih objekata u kome je instalirana LED rasveta umesto klasičnih fluo-cevi je nova zgrada Kvaliteta.⁷⁴ U proizvodnom kompleksu u Šapcu vrši se etapna zamena rasvete u skladu sa planiranim unapređenjima pojedinačnih proizvodnih odeljenja.
- u fabrici u Šapcu, krajem 2016. instaliran je novi čiler 1MW sa mogućnošću „slobodnog hlađenja“ (free-cooling) u zimskom periodu. U tom režimu ne radi rashladni kompresor što dovodi do smanjenja potrošnje električne energije u odnosu na klasični sistem (procena je oko 38.800,00 kWh godišnje, a u narednom periodu kada budu instalirani novi planirani tehnološki potrošači u Pogonu čvrstih formi ušteda će biti još veća) i izbegava se pojava čestog uključenja/isključenja čime se produžava radni vek rashladnog kompresora i smanjuju troškovi održavanja.
- tokom 2017. planirane su aktivnosti na instalaciji dva nova vazдушna kompresora u pogonu Šabac, od kojih je jedan sa frekventnim regulatorom, što će zajedno sa novom inteligentnom upravljačkom jedinicom za vođenje svih kompresora Atlas Copco doprineti energetske uštedi i stabilnijem radu sistema. Procena uštede je oko 6.000 – 7.000 evra godišnje, a pripremni radovi su već otpočeli tokom 2016.
- u proizvodnom kompleksu Vršac je za 2017. planirana je implementacija projekta kupovine i montaže novog čilera, sa mogućnošću korišćenja otpadne toplote – Total Heat Recovery. Otpadna toplota sa čilera

bi se koristila kao izvor toplotne energije za grejanje Pogona čvrstih formi. Očekivane godišnje uštede su procenjene na 57.600 evra godišnje.

Izgradnja nove zgrade Kvaliteta jedan je od najboljih primera težnje ka maksimalnoj energetske efikasnosti u Hemofarmu. Studija opravdanosti ugradnje LED rasvete prethodila je koncipiranju ovog projekta, a objekat je dobio i adekvatan energetski pasoš. U neposrednoj blizini ove zgrade i svih važnijih potrošača, finalizovan je i projekat izgradnje nove kotlarnice kao jedan od važnijih projekata u 2016. koji je obezbedio stabilnost snabdevanja toplotnom energijom u dužem vremenskom periodu, uz dodatno podizanje nivoa energetske efikasnosti.⁷⁵ Takođe, nastavljeno je sa izgradnjom Centralnog pakovnog postrojenja, koje će čitav proces nastanka farmaceutskih proizvoda kao i samu kompaniju, učiniti znatno efikasnijim.

Takom god. u svim Hemofarmovim fabrikama proizvedeno je ukupna milijardi jedinica proizvoda, od toga više u odnosu na prethodnu god. i čak više od budžetom planiranih

Više – čiste forme. Pogon proizvodnje i Pogon antibiotika

EMISIJE GASOVA

Hemofarm kao društveno odgovorna kompanija, koja pristupa poslovanju uvažavajući principe održivog razvoja, sve više usmerava pažnju na kontrolu emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG).⁷⁶ To je ujedno i jedan od najznačajnijih aspekata zaštite životne sredine uopšte. Prateći emisije gasova i konstantno težeći da se smanje, moguće je bar delimično kontrolisati direktan, ali i posredan uticaj ljudi i industrije na očuvanje ozonskog omotača i smanjenje svih štetnih uticaja. Iako je za farmaceutsku industriju karakteristično da nije veliki emiter GHG gasova, važno je da se te emisije stalno prate i svode na minimum. Zato Hemofarm prati sva tri direktna⁷⁷ izvora emisije gasova sa efektom staklene bašte u okviru svoje proizvodnje:

1. sagorevanje prirodnog gasa u kotlarnici,
2. upotreba rashladnih fluida za potrebe tehnoloških procesa i
3. potrošnja goriva za potrebe službenih automobila kompanije.

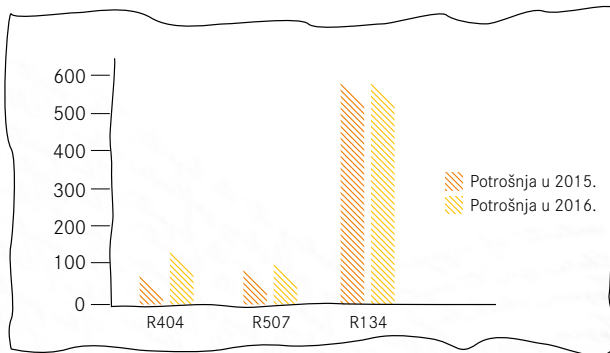
Gasovi čije se emisije prate su CO₂, CH₄, NO_x i HFCs i u Hemofarmu nema emisija drugih gasova.⁷⁸ Prirodni gas je jedan od osnovnih proizvodnih energenata u Hemofarmu. Njegova potrošnja na godišnjem nivou je porasla (+11,3%) i u 2016. iznosila je 6.135.542m³.

Rast potrošnje uslovljavaju puštanje u rad nove zgrade Kvaliteta i znatno nepovoljniji klimatski uslovi u odnosu na 2015. U skladu sa tim njegov udeo u GHG emisiji ostaje najveći.

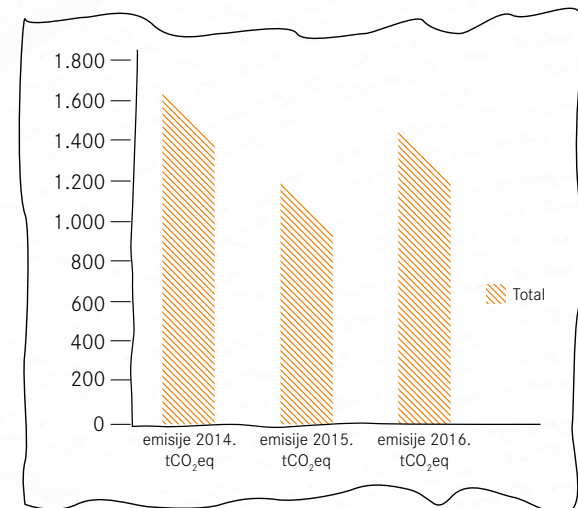
Hemofarm svoju proizvodnju bazira na nabavci gasova za rashladne uređaje (freona) koji imaju oznake „CFC Free“ freoni (bez hlorofluorokarbonata). U toku 2016. godine, za upotrebu u rashladnoj tehnici, Hemofarmu je isporučeno ukupno 727,6 kg „ozone-

friendly“ freona, što je za oko 10,7% više nego u prethodnoj godini. Instaliranje, testiranje sistema i puštanje u pogon novog čilera, pored integracije novih pravnih subjekata u Hemofarm A.D, uslovili su ovaj porast, za koji se očekuje da tokom 2017. u slučaju održavanja nivoa ili manjeg porasta obima proizvodnje ostane isti ili pokaže blagi pad.

Količina isporučenih „ozone-friendly“ freona za upotrebu u rashladnoj tehnici u 2016. godini prikazana je na sledećem grafiku:

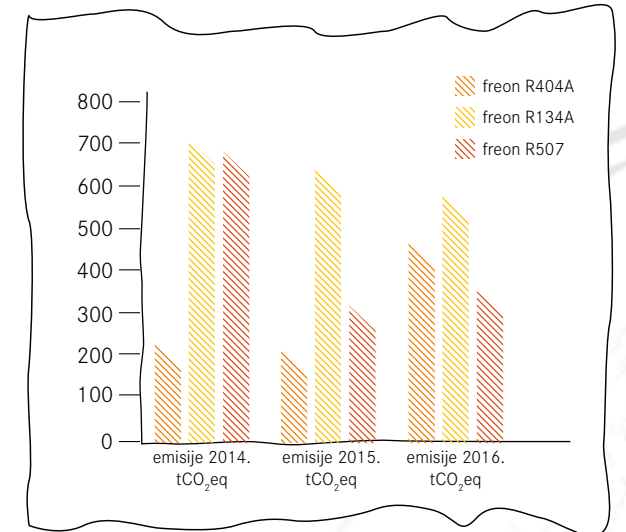

Zbog povećane potrošnje rashladnih fluida R404 i R507, emisije gasova sa efektom staklene bašte koji potiču od upotrebe rashladnih fluida povećane su za 23% u odnosu na 2015. godinu.

	Emisije 2014. tCO ₂ eq	Emisije 2015. tCO ₂ eq	Emisije 2016. tCO ₂ eq
freon R404A	214,8826	209,36	442,38
freon R404A	724,88	628,50	682,50
freon R507	720,488	315,21	360,24
total	1.660,25	1.207,08	1.485,13

Za prevoz od kuće do radnog mesta, zaposleni u Hemofarmu koriste privatna putnička vozila i autobuse javnog gradskog prevoza, a u letnjem periodu učestaliji je dolazak biciklima i skuterima. GHG emisije iz prevoza zaposlenih obuhvataju sredstva javnog prevoza u lokalu i na međugradskim linijama, kao i iz prevoza zaposlenih na relaciji Beograd - Vršac. Emisije iz prevoza zaposlenih privatnim putničkim vozilima za radnike sa prebivalištem na teritoriji grada Vršca, Beograda i Pančeva, kao i naselja u okruženju ovih gradova, prikazane su zbirno u okviru sledeće tabele:

Uticaji na životnu sredinu od dolaska/ odlaska zaposlenih na posao	tCO ₂ eq	%
1. BG - VŠ - BG		
Ukupne emisije iz prevoza zaposlenih, BG-VŠ-BG, 2016.	35,59	6%
2. Lokal - javni prevoz		
Ukupne emisije iz prevoza zaposlenih, javni prevoz, lokal	67,69	12%
3. Privatni prevoz - Vršac i okolina		
Ukupne emisije iz prevoza zaposlenih, javni prevoz, lokal	471,11	82%
Ukupne emisije, dolaska/ odlaska zaposlenih, SCOPE 3, tCO ₂ eq	574,4 kt	

Od izračunatih emisija, oko 6% potiče iz potrošnje goriva u putničkim automobilima i autobusima za prevoz zaposlenih na relaciji Beograd - Vršac - Beograd, dok 12% potiče iz lokalnog i prigradskog javnog saobraćaja, a čak 82% iz privatnog prevoza zaposlenih, korišćenjem sopstvenih motornih vozila. Ukupne emisije iz ovih navedenih izvora iznose 574,4 kt u 2016. godini.

Od oktobra 2015. godine, za zaposlene koji svakodnevno putuju na liniji Beograd-Vršac-Beograd, organizovan je autobuski prevoz čime je Hemofarm pokazao brigu za sigurnost i bezbednost u saobraćaju svojih zaposlenih. Ovom inicijativom je smanjen broj pojedinačnih dolazaka putničkim vozilima, jer je tokom 2016. godine, broj zaposlenih koji iz Beograda putuju organizovanim prevozom umesto privatnim vozilom porastao sa 23 na 51. Ovim je postignuto smanjenje GHG emisija od 70% u odnosu na osnovni scenario.⁷⁹ Organizovan prevoz zaposlenih koji iz glavnog grada rade u Vršcu daje posebne mogućnosti i povećava mobilnost stručnjaka koji su spremni da prihvate izazov rada van matičnog grada stanovanja, a da ne moraju da se sele, što je još jedan od mnogih benefita koje kompanija omogućava pri zapošljavanju.

UPRAVLJANJE OTPADOM

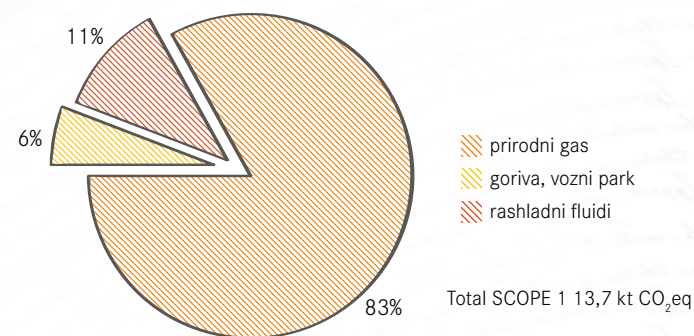
Emisije nastale korišćenjem službenih vozila Hemofarma u 2016. iznose 785,83t CO₂eq, od čega 48% potiče od upotrebe benzina, a 52% dizel goriva. Emisije iz upotrebe fosilnih goriva pokazuju rast od 19% u odnosu na 2015. Rast je u najvećoj meri uslovljen akvizicijama i uključivanjem novih pravnih subjekata u Hemofarm A.D. (pogon u Šapcu i Ivančić i sinovi).⁸⁰

U skladu sa prikazanim podacima, te izračunavanjima prema međunarodnim standardima i formulama, urađen je inventar gasova sa efektom staklene bašte (GHG), koji je pokazao da ukupne direktne emisije ovih gasova iz Hemofarma u 2016. godini iznose 13,7kt CO₂eq. Podela prema izvoru nastanka emisija prikazana je u sledećoj tabeli:

Ukupna emisija gasova sa efektom staklene bašte u Hemofarmu (Direktne GHG emisije – Scope 1) ⁸¹			
1. prirodni gas	CO ₂	CH ₄	NOX
emisija, t_CO ₂ eq	11.475,070	5,727	5,420
emisija, t_CO ₂ eq			11.486,218
2. freoni	R404A	R134	R507
emisija, t_CO ₂ eq	442,38	682,50	360,24
emisija, t_CO ₂ eq			1.485,13
3. Goriva, mobilno sagorevanje	CO ₂	CH ₄	NOX
emisija, t_CO ₂ eq	771,04	1,16	13,64
emisija, t_CO ₂ eq			785,83
total scope 1, t_CO ₂ eq			13.757,18

Povećanje ukupne direktne emisije za oko 12% u odnosu na 2015. (12,2kt CO₂eq) posledica je nekoliko faktora. Pre svega, pogon u Šapcu postao je deo Hemofarma A.D, čiji su kapaciteti prošireni i akvizicijom Ivančića i sinova, što je, pored proširivanja proizvodnih kapaciteta, uslovalo i uvećanje broja službenih vozila. Takođe, u Vršcu je puštena u rad nova zgrada Kvaliteta, koja je uz pogone u Šapcu i Starim Banovcima (Ivančić i sinovi), uticala na veću potrošnju prirodnog gasa, kao i freona, što se odražava na direktne emisije GHG. Kada se izvuče paralela apsolutnih vrednosti, poređeno sa kapacitetima i realizacijom proizvodnje, brojem zaposlenih (korisnika poslovnih prostorija i službenih vozila), te

veličinom pogona i drugih poslovnih prostorija za 2015. i 2016. godinu, vrednosti direktnih emisija nisu porasle kao negativan parametar, već prate trend rasta kompanije.

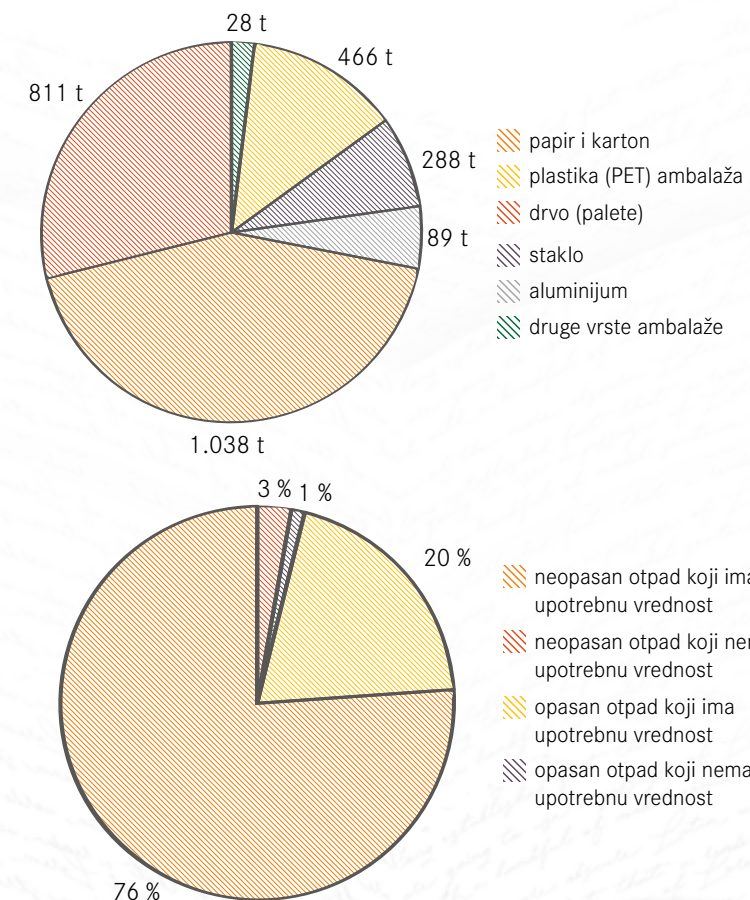
Hemofarm kao farmaceutska industrija spada u tzv. bele industrijske proizvođače, koje nisu veliki zagađivači niti obimni generatori otpada. Ipak, sama vrsta proizvoda, kao i ono što je generisano u procesu proizvodnje, i nakon završetka životnog ciklusa farmaceutskog proizvoda, predstavljaju važan aspekt odgovornosti za Hemofarm. Tako otpad koji generiše može da se klasifikuje na:

- otpad nastao izvan proizvodnih lokacija kompanije i
- industrijski otpad, koji je nastao u okviru proizvodno-poslovnih kompleksa kompanije

U skladu sa zakonskom regulativom, Hemofarm

nije u direktnom kontaktu sa krajnjim korisnicima proizvoda. Zbog toga nije u mogućnosti da prikuplja otpadnu ambalažu od svojih proizvoda čiji je životni ciklus završen, te svoje posredne obaveze ispunjava prema nacionalnom Planu smanjenja ambalažnog otpada. Njime su utvrđeni opšti ciljevi u pogledu ponovnog iskorišćenja i reciklaže ambalažnog otpada, kao i specifični ciljevi za reciklažu papira/kartona, plastike, stakla, metala, drveta iz ambalažnog otpada. Hemofarm, prema tom Planu, sarađuje sa ovlašćenim operaterom, koji preuzima na sebe obavezu da se pomenuta ambalaža zbrine na pravilan način.⁸²

Pregled kretanja industrijskog otpada, po vrsti (opasan/neopasan) kao i po upotrebnoj vrednosti (ima/nema upotrebnu vrednost) u tonama za 2016. godinu prikazan je u tabeli i grafiku ispod.

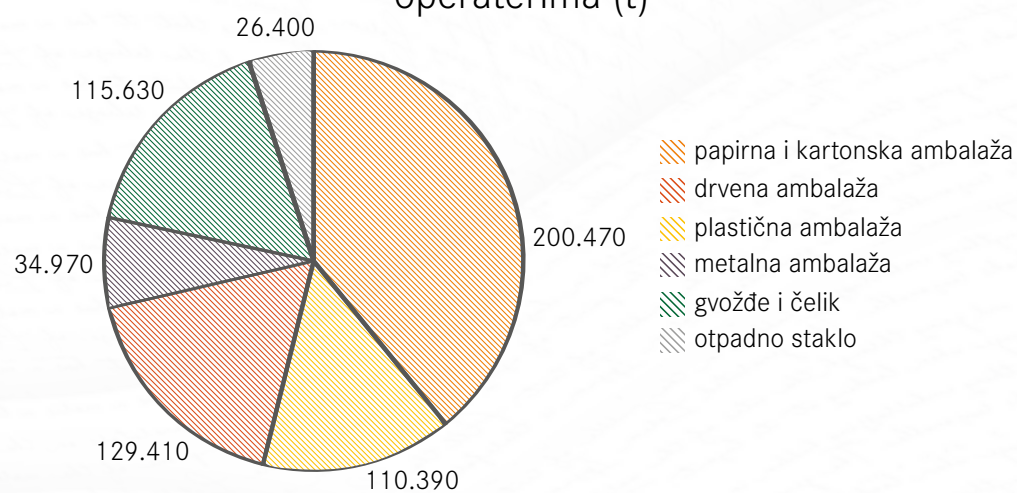
Količina ambalaže za koju je obaveza upravljanja prenet na operatera

Pregled tipova industrijskog otpada

	vrsta otpada	stanje 01.01.2016.	generisano otpada u 2016. godini	stanje 31.12.2016.	postupanje
neopasan (ima upotrebnu vrednost- papir, karton, drvo, plastika, metal)	0	(489,61) 617,27	(489,61) 617,27	0	Predaje se ovlašćenim operaterima na dalje postupanje koje zavisi od tipa otpada
neopasan (nema upotrebnu vrednost) - Industrijski neopasan - Komunalni otpad	0,37 +0m³	23,48 +5.397m³	21,25 +5.397m³	2,6 +0m³	Predaje se ovlašćenim operaterima na dalje postupanje koje zavisi od tipa otpada Predaje se JKP koje ga odlaže na lokalnoj deponiji
opasan (ima upotrebnu vrednost- električni i elektronski otpad, fluorescentne cevi)	0	(2,48) 5,13	(2,48) 5,13	0	Predaje se ovlašćenim operaterima na dalje postupanje koje zavisi od tipa otpada
neopasan (nema upotrebnu vrednost) - Samostalno izvezen - Predat operaterima	77,69 +5,58	(154,63) 154,989 +7,14	(118,04) 155,8 +11,28	76.879 +1,44	Samostalno izvezen na spaljivanje Predato drugim operaterima na dalje postupanje koje zavisi od tipa otpada
UKUPNO	80.640 +0m³	(646,73t) 808.009 +5.397m³	(610,13t) 810.730 +5.397m³	80.919 +0m³	

Hemofarm je u 2016. generisao ukupno 808 tona industrijskog otpada, od čega 167t opasnog otpada uništeno postupkom insineracije u Nemačkoj i Austriji. Od ukupne količine ovog otpada predate na zbrinjavanje u 2016. Hemofarm je samostalno izvezao 155,8t (93%), nakon što je po treći put dobio dozvolu za samostalni izvoz od nadležnog ministarstva.⁸³ Neopasan otpad koji ima upotrebnu vrednost i koji se može reciklirati (617,27t) predat je operaterima na dalju obradu. Porast količine generisanog otpada u odnosu na 2015. godinu u najvećoj meri je posledica rušenja postojećeg objekta na lokaciji za izgradnju Centra za pakovanje u okviru centralnog fabričkog kompleksa u Vršcu.

Količine reciklabilnog otpada predate operaterima (t)

Takođe, lokalna komunalna preduzeća zbrinjavaju komunalni otpad koji se u Hemofarmu svakodnevno generiše⁸⁴ i čija količina u 2016. iznosi 5.397m³.

KOMPARATIVNA ANALIZA RESURSA I ODRŽIVI RAZVOJ U 2016.

	2015.	2016.	razlika
Potrošnja el. energije (kWh)	44.364.493	45.371.748	+2,3%
Potrošnja gasa (m³)	5.510.710	6.135.542	+11,3%
Zahvaćena količina vode (m³)			
• iz javnog vodovoda	334.972	350.349	+4,6%
• iz arteških bunara	51.267	71.916	+40,3%

Tokom 2016. godine u Hemofarmu je došlo do povećanja upotrebe vode i energenata. Pre svega, došlo je do povećanja obima i kompleksnosti proizvodnje, koja ponovo obara rekorde – u protekloj godini proizveden je 221 milion pakovanja proizvoda, što je rast od oko 2% (u odnosu na takođe rekordnu 2015.). Pored toga, povećanje upotrebe resursa je uslovalo i povećanje ukupne kvadrature proizvodnih i poslovnih prostora (nova zgrada Kvaliteta i akvizicija kompanije Ivančić i sinovi), ali i veoma nepovoljni klimatski uslovi sa dugim i hladnim zimskim periodima. Povećanje potrošnje električne energije i gasa je u izvesnoj meri uslovljeno i aktuelnim gradilištem za Centralni pogon za pakovanje, koji je u fazi grubih radova u okviru vršačkog fabričkog kompleksa. Najveću promenu u upravljanju resursima čini veliko povećanje zahvatanja vode iz sopstvenih arteških bunara, koje je poraslo za čitavih 40,3%. Hemofarm neprekidno razmatra mogućnosti još većeg korišćenja sopstvenih arteških bunara, te se očekuje dodatni porast u narednim godinama.

Uprkos navedenim povećanjima, važno je napomenuti da je, zahvaljujući mnogobrojnim projektima optimizacije i energetske efikasnosti, potrošnja resursa po jedinici gotovog proizvoda opala za oko 0,6%! Procenti smanjenja nemaju veliki finansijski uticaj, ali su itekako važni kao pozitivan rezultat nastojanja čitavog kolektiva Hemofarma da unapredi svoje performanse i bude odgovoran sa aspekta održivog razvoja i brige za planetu i dostupne resurse.

	2013.	2014.	2015.	2016.
Proizvodnja				
U milionima pakovanja	200	202	216	221
Prodaja				
U milionima dinara	22.730	25.260	27.490	26.979

(u m ³)	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.
Javni vodovod	331.312	286.654	262.481	288.061 *	350.349
Arteški bunar	9.106	43.185	33.218	27.493 *	71.916
Ukupno	340.418	329.839	295.699	315.554 *	422.265

*Radi komparativnosti podataka, uključujući i pogon u Šapcu: javni vodovod 334.972 m³, arteški bunar 51.267 m³, odnosno ukupno 386.239 m³

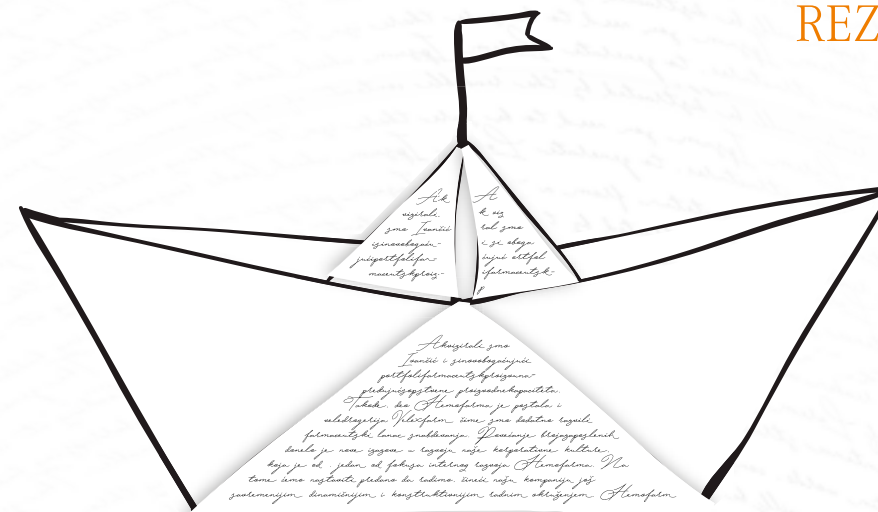
(tCO ₂ eq)	2013.	2014.	2015.	2016.
FREON R404A	343,81	214,88	209,36	442,38
FREON R134A	1.096,16	724,88	682,50	682,50
FREON R507	495,33	720,49	315,21	360,24
EMISIJA PO PAKOVANJU GOTOVOG PROIZVODA			0,0000067	0,0000056

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
ŽENE	937	926	990	1.162	1.237
MUŠKARCI	744	722	796	1.054	1.086
UKUPNO	1.681	1.648	1.786	2.216	2.323

	2012. generisano/ zbrinuto	2013. generisano/ zbrinuto	2014. generisano/ zbrinuto	2015. generisano/ zbrinuto	2016. generisano/ zbrinuto
OPASAN	148/156	105/110	125/122	129,9/78	167,26/ 172,21*
BEZOPASAN	260/260	310/310	354/354	330,8/ 330,8	640,75/ 638,15

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.
Ukupno	30	30	29	16	21
U odnosu na broj zaposlenih	1,78	1,50	1,36	0,86	0,90

	2013.	2014.	2015.	2016.
ELEKTRIČNA ENERGIJA (kWh/pak)	0,176	0,174	0,165	0,164
PRIRODNI GAS (m ³ /pak)	0,028	0,025	0,025	0,023

REZULTATI UPOTREBE RECIKLIRANOG KARTONA ZA PAKOVANJE PROIZVODA

	1t	2015. (1.100t)	2016. (615,25t)
Ušteda el. energije	4.200kw	4.620 MW ili oko 47 dana potrošnje električne energije u Hemofarmu	2.584 MW ili oko 26 dana potrošnje električne energije u Hemofarmu
Ušteda vode	32.000m ³	35.200.000m ³ ili oko 40 dana potrošnje vode u Hemofarmu ⁸⁵	19.688.000 m ³ ili oko 22 dana potrošnje vode u Hemofarmu
Sačuvana stabla (kom)	17	18.700	10.459

Za 74% se manje zagađuje vazduh
Novčana ušteda je do 10%

Takom god. u zim. Hronofatmanovim fabrikama proizvedena je ukupna milijardi jedinica proizvedenih, odnosno više u odnosu na prethodnu god. i čak više od budžetom planiranih

Vijenc - izvorna farma. Pagan Sterilnih proizvoda i Pagan antibiotik

NAŠA ODGOVORNOST

Odgovoran marketing

Odgovornost, transparentnost i tačnost informacija moraju biti osnove farmaceutskog marketinga, jer nepravilna ili nekontrolisana upotreba lekova može dovesti u opasnost ljudski život. Uspesna terapija počinje, pre svega, adekvatnim informisanjem i edukacijom doktora i farmaceuta o prednostima i rizicima primene određenog farmaceutskog proizvoda. Sa druge strane, pacijenti i korisnici proizvoda treba da budu adekvatno obavešteni o izboru dostupnih preparata za prevenciju i terapiju, pre svega kroz dijalog sa doktorom ili farmaceutom. Zato je odgovoran i adekvatan farmaceutski marketing suštinski važan za sagledavanje performansi, primene i dejstva lekova. Za Hemofarm to je siguran način izgradnje poverenja u okviru domaćeg zdravstvenog sistema, a za korisnike proizvoda potvrda kvaliteta, kao i ispravne i sigurne primene.

Sve marketinške aktivnosti vezane za svoje proizvode Hemofarm usklađuje sa domaćom i međunarodnom zakonskom regulativnom i pravnim propisima koji regulišu farmaceutsku branšu. Takođe, kompanija se strogo pridržava i internih korporativnih pravila STADA Grupe. Sve marketinške poruke i tvrdnje se zasnivaju na naučnim dokazima, pozivajući se na relevantne reference poput kliničkih studija i sl. Od ideje do implementacije, Hemofarm svoj marketing bazira na etičkom i visokomoralnom pristupu, vođen idejom da ljudsko zdravlje i život nemaju cenu.

Hemofarm insistira na kvalitetnom, transparentnom i tačnom informisanju potencijalnih korisnika o određenom farmaceutskom proizvodu, bez eventualnih

skrivenih, neproverenih ili poruka sa lažnom nadom za izlečenje.⁸⁶ Pored toga, farmaceutski marketing je veliki izazov za Hemofarm upravo zbog komunikoloških ograničenja u skladu sa vrstom delatnosti. Uvažavajući princip neutralnosti i nezavisnosti svih učesnika na farmaceutskom tržištu, predstavnika stručne javnosti ili pacijenata,⁸⁷ Hemofarm je dodatno intenzivirao elektronsku promociju svojih proizvoda za stručnu javnost. To se realizuje putem Apple iPad platforme i aplikacija, što omogućava stalno prezentovanje novosti, interaktivnu komunikaciju i bržu razmenu najnovijih farmaceutskih i medicinskih dostignuća. Osim velikih ušteda u vremenu i resursima (papir i sl.) ovo je dobar primer početka digitalizacije poslovanja, u skladu sa savremenim trendovima. Pored toga, kontinuirana medicinska i farmaceutska edukacija su i dalje važan segment stalne edukacije stručne javnosti, čime se postiže usaglašavanje sa novim terapijskim trendovima i naučnim saznanjima. Hemofarm, u skladu sa zakonskim aktima i internim procedurama, objavljuje informacije o svim sponzorisanim stručnim skupovima i iznosu utrošenih sredstava, čineći svoje poslovanje fer i transparentnim. Kvartalni podaci su dostupni na korporativnom internet sajtu.⁸⁸

Etičnost kao pristup poslovanju

Etičnost za Hemofarm predstavlja neizostavan činilac u pristupu poslovanju zato što omogućava istinitost i pravednost, fer konkurenciju, odgovornost u osnovi marketinga i odnosa sa javnošću, otvorenost za očekivanja društva i društvenu odgovornost, kao i mnoge druge aspekte sveobuhvatnog ponašanja kompanije u zemlji i inostranstvu, sa fokusom na pružanje jednakih šansi svima.

Hemofarm na sistematičan i transparentan način primenjuje set međunarodnih standarda i poslovno-društvenih kodeksa kao što je BSCI, koji su često iznad važeće legislative, te interne procedure i operativne postupke, koji su dostupni svim zaposlenima. Na taj način nastoji da pruži, inicira i inspiriše ono najbolje u svom kolektivu, ali i u lokalnim zajednicama i svom okruženju.

Antikorupcija i sprečavanje sukoba interesa

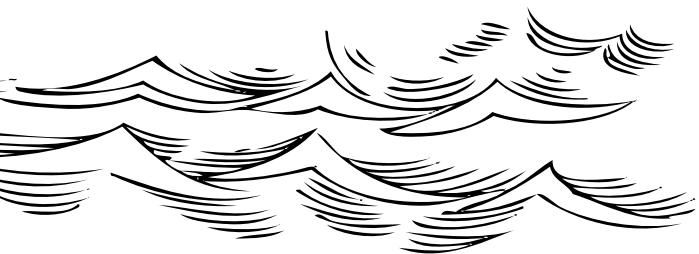
Formiranje i održavanje ličnog i kolektivnog integriteta očekivanja su koja Hemofarm ima od svakog zaposlenog, bez izuzetka. U cilju maksimalne transparentnosti, te jasnih i nedvosmislenih očekivanja, najviši menadžment je izdao set od 15 korporativnih principa ponašanja, dostupnih na korporativnom veb sajtu.⁸⁹ Jedan od najvažnijih korporativnih principa ponašanja je antikorupcija. Zbog mnogih rizika poslovanja, kao i potencijalnog rizičnog ponašanja u okviru farmaceutske branše, proaktivno i neprestano se radi na unapređivanju već obučenog menadžmenta i zaposlenih da prepoznaju i adekvatno reaguju na svaku potencijalnu rizičnu aktivnost. Uloga Pravnog sektora je da neprestano vrši monitoring svih poslovnih operacija. Prevencija ima ključnu ulogu u antikoruptivnom delovanju u skladu sa precizno definisanim korporativnim procedurama i operativnim postupcima. Izjava o sprečavanju ostvarivanja saradnje zaposlenih sa licima sa kojima su u rodbinskom ili bilo kakvom ličnom odnosu, a koja su potencijalni ili postojeći dobavljači Hemofarma, takođe predstavlja preventivnu meru.

Odgovorno upravljanje dobavljačima

Uprkos svim specifičnostima nabavke farmaceutskih sirovina, koja je po svojoj prirodi često limitirana na mali broj specijalizovanih ponuđača na globalnom tržištu, u toku postupka nabavke, svi dobavljači i davaoci usluga bez obzira na teritorijalnu pripadnost imaju jednake šanse i tretiraju se ravnopravno. Takođe, kada god je u mogućnosti, kompanija nastoji da razmotri dostupnost i raspoloživost određenih polaznih proizvoda, sirovina i usluga u okviru domaćih dobavljača, potvrđujući tako svoju opredeljenost ka društvenoj odgovornosti, što potvrđuje i značajnim povećanjem udela domaćih dobavljača u ukupnoj nabavci u 2016. Uprkos brojnim prednostima lokalnog tržišta, za Hemofarm je kvalitet i dalje opredeljujuća kategorija bez kompromisa. Pri izboru, vodi se računa da su dobavljači u stabilnoj finansijskoj poziciji, da poštuju prava svojih zaposlenih i da su društveno odgovorni. Hemofarm je uskladio svoje poslovanje sa vodećim kodeksom društvene odgovornosti - BSCI kodeksom, sa kojim je upoznao sve svoje dobavljače. Od njih se očekuje da i sami poštuju ovaj kodeks, čime se, pre svega, garantuje fer odnos prema zaposlenima, uvažavaju se njihova radna, socijalna i ljudska prava, sprečava zloupotreba maloletnih osoba ili dece u vezi sa radom, garantuje društvena odgovornost itd. Hemofarm svake godine anketira svoje dobavljače kako bi dobio informaciju o tome koliko su upoznati sa BSCI kodeksom i da li ga primenjuju. Tokom 2016. bili su anketirani svi oni dobavljači sa kojima kompanija po prvi put ostvaruje saradnju a BSCI pitanja su obuhvatila

⁸⁶ Sve marketinške aktivnosti, usmerene na promociju proizvoda, bazirane su na primeni Pravilnika o načinu oglašavanja leka, odnosno medicinskog sredstva, kojim je propisano oglašavanje, smernice za izradu i distribuciju marketinškog materijala i deljenje uzoraka, kao i saradnja sa zdravstvenim radnicima i stručnim udruženjima. Pravni sektor Hemofarma ima konsultativnu ulogu u obezbeđivanju što kvalitetnijih farmaceutskih informacija, a koje pre promocije mora da prođe odobrenje Agencije za lekove i medicinska sredstva (ALIMS). ⁸⁷ U skladu sa Principima ponašanja za zaposlene Hemofarma A.D. Vršac i njegovih zavisnih društava, dostupnih na <http://www.hemofarm.com/poslovanje/korporativni-kodeks>. ⁸⁸ Podaci za prethodni kvartal objavljuju se najkasnije do 20. u prvom mesecu narednog kvartala; više informacija na <http://www.hemofarm.com/poslovanje/korporativni-kodeks>

⁸⁹ <http://www.zdravlje.gov.rs/downloads/Zakoni/Pravilnici/PravilnikONacinuOglasavanjalekaOdnosnoMedicinskogSredstva.pdf>

informacije o statusu zaposlenih (radno vreme, redovnost nadoknade, poštovanje prava, angažovanje maloletnika, sloboda kolektivnog udruživanja i sl.), sertifikatima i standardima poslovanja, bezbednosti i zdravlju na radu, zaštiti životne sredine itd. Cilj ankete je da utiče na revidiranje dobavljača, ukoliko oni nisu društveno odgovorni, što predstavlja jednu od kontinuiranih aktivnosti Sektora nabavke Hemofarma. Tokom 2016. svi anketirani dobavljači su pokazali visok nivo svesti o važnosti poštovanja BSCI principa u svakodnevnom poslovanju. Nije utvrđen ni jedan slučaj neusaglašenosti sa ovim principima, a svako eventualno odstupanje bi eliminisalo dobavljača iz buduće saradnje sa hemofarmom.

Održivo pakovanje proizvoda

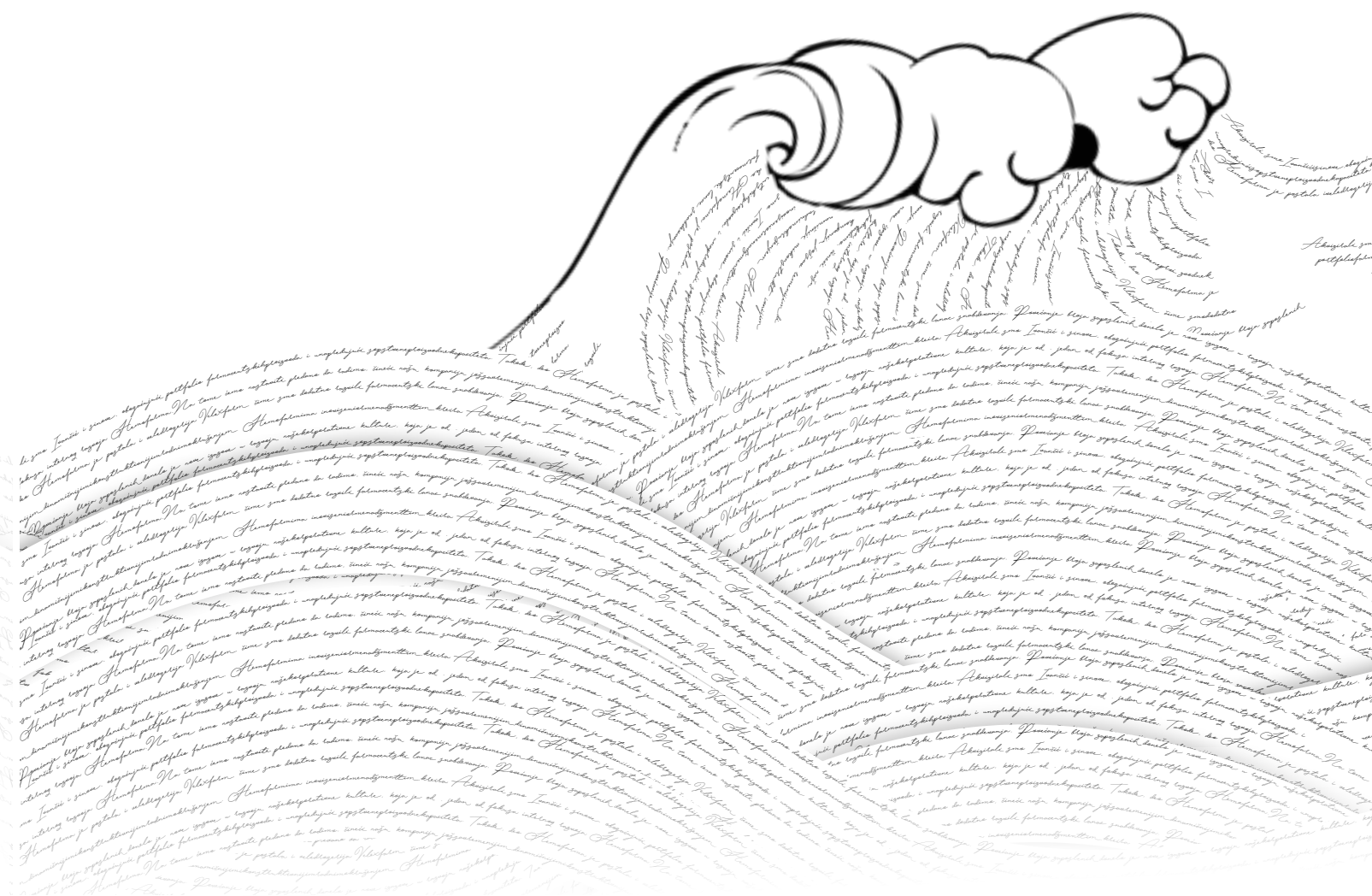
Optimizacije i uštede nisu jedini izazov sa kojima se suočavaju farmaceutske kompanije danas. Tu su i određeni trendovi koji su postali nerazdvojan deo pristupa poslovanju – možda najvažniji za farmaceutsku branšu su: kreiranje održivih proizvoda, u skladu sa sve većim zahtevima korisnika proizvoda, kao i podizanje nivoa održivosti pakovanja proizvoda, kako kroz unapređeni dizajn, tako i kroz bolji odabir savremenih materijala za izradu ambalaže.

Hemofarm je uveo reciklirani karton u

proizvodnju ambalažnog (kutijice lekova) i transportnog pakovanja. Još od 2013. kompanija stalno teži da poveća zastupljenost recikliranog kartona i prešla je put skoro potpune zamene nerecikliranog za reciklirani karton. Tokom protekle godine procenat recikliranog kartona je dodatno uvećan, a bio bi još veći da određene regulatorne prepreke za OTC segment, na pojedinim tržištima ne sprečavaju njegovu primenu. Pozitivno je i iskustvo jedne od kćerki kompanija STADA Grupe iz Francuske, koja je tokom 2016. dobila državni podsticaj za korišćenje recikliranog kartona za pakovanje proizvoda koji su napravljeni upravo u Hemofarmu.

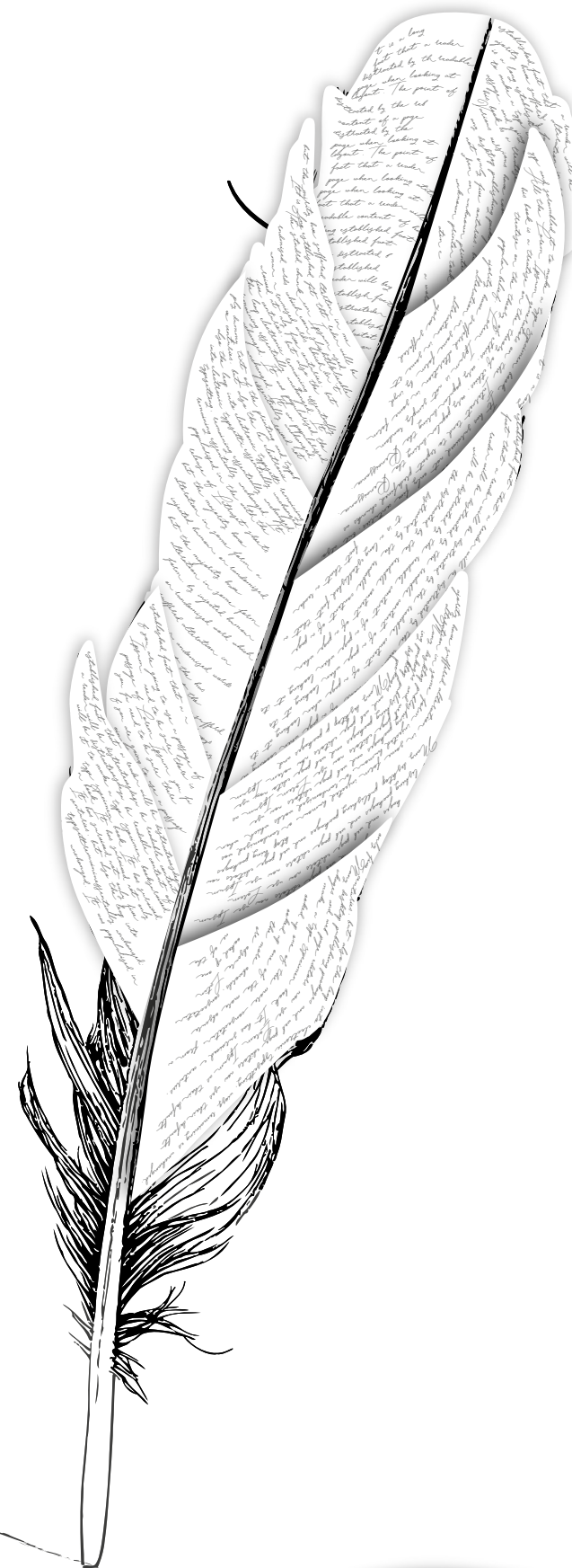
Pored toga, Hemofarm je finalizovao punu primenu projekta smanjivanja utroška polipropilena u CRC zatvaračima (Child Resistant Closures – zatvarači koje deca ne mogu da otvore), uz godišnju uštedu od oko 5 tona ove sirovine.

Nastojeći da uvek izađe u susret potrebama svojih korisnika, što spada van zakonskih minimuma, pored adekvatnog osnovnog obeležavanja proizvoda i uputstva o primeni, indikacijama, neželjenim dejstvima, Hemofarm svoje proizvode obeležava i Brajevom azbukom. Na taj način omogućava slepim i slabovidim osobama, bez razlike i izuzetka, komfornu primenu, uz punu dostupnost neophodnih informacija.

Matrica materijalnosti
je osnova našeg izveštaja.

O izveštaju i principima izveštavanja

Takom god. u svim Hemofarmovim fabrikama proizvedeno je ukupno milijardi jedinica proizvoda, odnosa više u odnosu na prethodnu god. i čak više od budžetom planiranih količina. Proizvodni pogoni: Višac - čvrste forme, Pagan Sterilnih proizvoda i Pagan antibiotika

PRINCIPI IZVEŠTAVANJA

Godišnji Izveštaj o održivom razvoju Hemofarma A.D. pruža svim zainteresovanim stranama informacije o napretku koji kompanija kontinuirano ostvaruje prateći svetske trendove, nastojeći da ostane pouzdan partner u svim odnosima i stabilan oslonac domaćeg zdravstvenog sistema.

U pripremi i izradi ovog godišnjeg izveštaja o održivom razvoju kompanije Hemofarm A.D., koji obuhvata period od 1. januara do 31. decembra 2016. godine, kao osnova, korišćena su metodološka pravila i G4 principi Global GRI (Global Reporting Initiative) standarda. Prethodno publikovani Izveštaj odnosi se na 2015. godinu i izdat je 14. oktobra 2016. Ovaj izveštaj ne obuhvata Hemomont, Hemofarm d.o.o. Banja Luka, STADA Hemofarm S.R.L., Ivančić i sinovi, Velefarm, kao ni druga zavisna društva u zemlji i inostranstvu.

Global Reporting Initiative neprofitna je organizacija koja se zalaže za uspostavljanje održive globalne ekonomije, postavljajući smernice za sastavljanje Izveštaja o održivom razvoju. Navedene smernice priznate su širom sveta i prihvatile su ih sve vodeće kompanije. Polazna osnova za pripremu ovog Izveštaja je prva Hemofarmova Matrica materijalnosti (prezentovana na početku Izveštaja), koja predstavlja uporedni pregled najvažnijih tema za poslovanje iz ugla kompanije, s jedne, i ključnih zainteresovanih strana, s druge strane.

Teme su rangirane prema značaju iz ugla kompanije (horizontalna osa) i pozicionirane

prema ocenama dobijenim od zainteresovanih strana (na vertikalnoj osi). Analizom GRI indikatora povezani su indikatori i teme, čime Matrica materijalnosti daje osnov za buduće izveštavanje, ali i unapređenje poslovanja. Pored toga, kompanija je obradila i teme koje nisu bile najviše rangirane, a smatraju se bitnim za ukupni razvoj lokalnih zajednica u kojima Hemofarm posluje, što prevazilazi zahteve osnovnog nivoa izveštavanja po GRI G4 standardu.

S obzirom da Izveštaj o održivom razvoju obuhvata teme koje su od značaja za kompaniju i zainteresovane strane, Izveštaj može predstavljati osnov za procenu i odluke organa upravljanja i zainteresovanih strana. Primena GRI smernica omogućava kompaniji da transparentno izvesti o učinku u četiri ključne oblasti održivog poslovanja ekonomskoj, ekološkoj, socijalnoj i upravljačkoj. Pored profila kompanije, kao i broja indikatora, temelj izveštaja zasniva se na principima koji slede.

Matrica materijalnosti

Polazna osnova za pripremu ovog Izveštaja je prva Hemofarmova Matrica materijalnosti (prezentovana na početku Izveštaja), koja predstavlja uporedni pregled najvažnijih tema za poslovanje iz ugla kompanije, s jedne, i ključnih zainteresovanih strana, s druge strane.

Teme su rangirane prema značaju iz ugla kompanije (horizontalna osa) i pozicionirane prema ocenama dobijenim od zainteresovanih strana (na vertikalnoj osi). Analizom GRI indikatora povezani su indikatori i teme, čime Matrica materijalnosti daje osnov za buduće izveštavanje, ali i unapređenje poslovanja. Pored toga, kompanija je obradila i teme koje nisu bile najviše rangirane, a smatraju se bitnim za ukupni razvoj lokalnih zajednica u kojima Hemofarm posluje, što prevazilazi

zahteve osnovnog nivoa izveštavanja po GRI G4 standardu.

S obzirom da Izveštaj o održivom razvoju obuhvata teme koje su od značaja za kompaniju i zainteresovane strane, Izveštaj može predstavljati osnov za procenu i odluke organa upravljanja i zainteresovanih strana. Primena GRI smernica omogućava kompaniji da transparentno izvesti o učinku u četiri ključne oblasti održivog poslovanja ekonomskoj, ekološkoj, socijalnoj i upravljačkoj. Pored profila kompanije, kao i broja indikatora, temelj izveštaja zasniva se na principima koji slede.

Materijalnost

Izveštaj obuhvata sve one teme koje su važne zainteresovanim stranama. U Izveštaj su uključene sve teme koje se odnose na ekonomiju, ekologiju, na socijalne i upravljačke aktivnosti, ali i na aktivnosti koje su imale uticaja na kompaniju, odnosno na aktivnosti koje bi potencijalno uticale na mišljenje zainteresovanih strana. Proces određivanja prioriteta tema u Izveštaju za 2016. godinu podrazumevao je aktivan dijalog za ključnim zainteresovanim stranama putem radionica, intervju a jedan na jedan i onlajn anketa, kreirajući Matricu materijalnosti, u skladu sa GRI smernicama, potrebama i interesima svih zainteresovanih strana, kao i strateškim prioritetima kompanije.

Inkluzivnost

Jedan od ciljeva Hemofarma i izveštavanja o održivom razvoju jeste da se, stvaranjem uslova za efikasan dijalog sa svim zainteresovanim stranama, unaprede međusobni odnosi i podigne opšti nivo zadovoljstva poslovanjem kompanije. Izveštaj, pored dijaloga sa ključnim zainteresovanim stranama, obuhvata i interna istraživanja stavova zaposlenih, potom

godišnja istraživanja stručne javnosti – lekara i farmaceuta, veletrgovlja i privatnih apoteka i istraživanja tržišta, što sve zajedno pokazuje na koji način poslovanje kompanije utiče na okolinu (opisano u poglavlju „Dijalog kao pristup održivom poslovanju“). U kompaniji se rado očekuju sve povratne informacije koje će čitateljke i čitaoci ovog izveštaja imati na njegov kvalitet i sadržaj, jer u Hemofarmu postoji spremnost da se razmotre sve povratne informacije, kako bi budući izveštaji bili kvalitetniji. E-mail za sugestije, utiske i sve povratne informacije je svakodobro@hemofarm.com.

Održivost

Princip održivosti poslovanja predstavlja način na koji kompanija posmatra svoj dugoročni uticaj na okruženje i prezentuje svoje aktivnosti na nacionalnom, regionalnom i globalnom nivou.

Potpunost

U Izveštaju su izložene informacije i podaci zaključno sa 31. decembrom 2016. godine. Prikazani su i uporedni podaci, gde god je to bilo moguće, za prethodne godine. Finansijski i ekonomski pokazatelji preuzeti su iz finansijskog izveštaja za Hemofarm A.D. za 2016. godinu, a odnose se na aktivnosti kompanije u Srbiji, izuzimajući povezana pravna lica u Crnoj Gori, Bosni i Hercegovini i Rumuniji.

Uvnoteženost

Uvnoteženost zahteva predstavljanje kako pozitivnih, tako i negativnih aspekata i uticaja kompanije na održivost, čime se pruža nepristrasna i objektivna slika njenog učinka. Objektivna slika učinka kompanije tokom

GRI indeks

Celokupno poslovanje Hemofarma A.D. u 2016. bilo je u potpunosti usaglašeno sa važećom zakonskom regulativom. Sa tim u vezi, nije zabeležen ni jedan slučaj pritužbe ili kazne vezano za proizvode kompanije.

Hemofarm A.D. nema nikakva ograničenja na izveštavanje niti unutar organizacije niti izvan nje. Takođe, u odnosu na podatke prezentovane u prethodnom ciklusu izveštavanja (za 2015.) nije bilo nikakvih naknadnih korekcija prethodno iznetih cifara.

Celokupno poslovanje Hemofarma A.D. u 2016. bilo je u potpunosti usaglašeno sa važećom zakonskom regulativom. Sa tim u vezi, nije zabeležen ni jedan slučaj pritužbe ili kazne vezano za proizvode kompanije.

Tokom 2016. godine, kao ni u prethodna četiri ciklusa izveštavanja, Hemofarm A.D. nije pružio bilo koju vrstu materijalnih ili finansijskih donacija političkim partijama, politički aktivnim licima ili političkim ustanovama.

Tokom 2016. godine nije bilo žalbi niti je pokrenut nijedan postupak protiv kompanije po osnovu polne, nacionalne, verske ili nekog drugog vida diskriminacije ili povrede ljudskih prava. Kompanija do sada nije imala slučajeve radnog angažovanja maloletnih radnika, niti slučajeve povrede radnih prava svojih zaposlenih, po bilo kom osnovu.

Hemofarm A.D. u 2016. nije imao nijedan zabeležen incident usled korupcije niti monopolskog ponašanja. Takođe, kompanija nije imala ni jedan slučaj neusaglašenosti niti protivrečnosti sa zakonskim propisima.

Tokom dosadašnje poluvekovne istorije kompanije nije zabeležen ni jedan slučaj rizične ili krizne situacije koji je naneo štetu kompaniji ili okruženju, niti imao posredno negativan uticaj na lokalne zajednice.

Tokom 2016. godine, kao ni u prethodna četiri ciklusa izveštavanja, Hemofarm A.D. nije imao nikakve zvanične primedbe, kazne ili restrikcije po pitanju pakovanja i/ili obeležavanja svojih proizvoda, prometa zabranjenih proizvoda,

marketinških komunikacija, kao ni povrede privatnosti i gubitka podataka potrošača.

Poslovanje Hemofarma A.D. nema negativan uticaj na životnu sredinu niti biodiverzitet u okruženju proizvodnih pogona niti poslovnih prostorija kompanije, u kojima se obavlja primarna delatnost. Sa tim u vezi, na lokalitetima na kojima posluje Hemofarm A.D. nema zaštićenih staništa niti ugroženih biljnih i životinjskih vrsta, koje su pod posebnom zaštitom.

Tokom 2016. kao i u periodu od 2012. kada je kompanija započela izveštavanje o održivom razvoju, nije zabeležen ni jedan slučaj izlivanja otpadnih voda iz postrojenja u Hemofarmu A.D. Iako Hemofarm A.D. nema negativan uticaj na životnu sredinu, kompanija kontinuirano nastoji da unapređuje svoje poslovanje. Jedan od takvih primera jeste inicijativa za smanjenje organskih rastvarača u procesu proizvodnje.

Tokom 2016. godine, kao ni u prethodna četiri ciklusa izveštavanja, Hemofarm A.D. nije imao nikakve žalbe i pritužbe, kao ni kazne za negativan uticaj na životnu sredinu i lokalnu zajednicu. Hemofarm A.D. nema negativan uticaj na starosedelačko stanovništvo u sredinama u kojima obavlja svoju delatnost.

Tokom 2016. godine nije zabeležena ni jedna neusaglašenost proizvoda Hemofarma A.D. sa aspektima bezbednosti i zaštite zdravlja u skladu sa zakonom.

Profesionalnih oboljenja i bolesti u vezi sa radom u Hemofarmu nije bilo ni u 2016. godini. Sveobuhvatan pristup upravljanju rizicima i preventivnom delovanju, Hemofarm potvrđuje i kroz aktivnu brigu o svom okruženju. U period od 2009. do danas, kompanija je uradila više od 10 referentnih procena i studija uticaja na životnu sredinu, poput studija uticaja na životnu sredinu u slučaju akcidentnih i drugih neželjenih situacija, studija uticaja na životnu sredinu za primarne prečištače otpadnih voda, i dr. Sve one potvrđuje da Hemofarm A.D. ni iz jednog svog proizvodnog ili poslovnog objekta, ni na koji način, nema štetan uticaj na okruženje.

2016. godine, kada je reč o ekonomskoj, ekološkoj i društvenoj dimenziji, zasniva se na odgovorima na 87 indikatora GRI metodologije, koji prezentuju sve informacije od značaja, bez obzira na njihove karakteristike.

Uporedivost

Uporedivost znači prikazivanje podataka na dosledan i kontinuiran način, kako bi se pružila mogućnost poređenja sa GRI standardima i drugim kompanijama. Budući da je reč o četvrtom Izveštaju o održivom razvoju koji publikuje Hemofarm A.D. moguće je poređenje sa prethodna četiri izveštaja.

Tačnost

Tačnost podrazumeva pružanje adekvatnih kvalitativnih i kvantitativnih informacija, kao i stalno unapređivanje sistema za prikupljanje i analizu podataka. Gde nije bilo moguće prikupiti izvorne podatke, vršene su kalkulacije uz objašnjenje metodologije obračuna.

Blagovremenost

Blagovremenost označava doslednost u učestalosti izveštavanja i dužini perioda izveštavanja, čime se osigurava redovna dostupnost informacijama i mogućnost donošenja adekvatnih i pravovremenih odluka u vezi sa kompanijom i njenim poslovanjem.

Jasnoća

Jasnoća u stvari predstavlja prezentovanje informacija na pregledan, jednostavan i jasan način, čime se osigurava pristupačnost informacijama. Dostupnost i razumljivost svim zainteresovanim stranama bili su glavni orijentiri kojima se težilo prilikom izrade "Izveštaja za 2016. godinu".

Pouzdanost

Pouzdanost podrazumeva prikupljanje, beleženje, sastavljanje, analiziranje i objavljivanje informacija na način koji se može podvrgnuti proveru i koji potkrepljuje kvalitet i materijalnost informacije. Oslanjajući se na standarde i zahteve GRI metodologije, priznate u svetu, verifikaciju ovog izveštaja sprovela je revizorska kuća KPMG d.o.o. Beograd.

Hemofarm A.D. nema nikakva ograničenja na izveštavanje niti unutar organizacije niti izvan nje. Takođe, u odnosu na podatke prezentovane u prethodnom ciklusu izveštavanja (za 2015.) nije bilo nikakvih naknadnih korekcija prethodno iznetih cifara.

Profil	Opis	Strana
Strategija i analiza		
G4-1	Uvodna reč generalnog direktora	4-5
G4-2	Ključni uticaji, rizici i mogućnosti	12-15
Profil kompanije		
G4-3	Naziv kompanije	12
G4-4	Osnovni brendovi, proizvodi i usluge	34-36
G4-5	Lokacija sedišta kompanije	3
G4-6	Zemlje u kojima kompanija posluje	3
G4-7	Priroda vlasništva i pravna forma	13
G4-8	Tržišta na kojima kompanija posluje	3
G4-9	Veličina kompanije	3
G4-10	Ukupan broj zaposlenih po tipu	71
G4-11	Kolektivni ugovori	70
G4-12	Opis lanca snabdevanja	101
G4-13	Organizacijske promene tokom perioda izveštavanja	12
G4-14	Princip predostrožnosti	14-15
G4-15	Eksterno izrađene povelje, principi ili ostale inicijative	14
G4-16	Članstvo u udruženjima	14
Identifikovani materijalni aspekti i ograničenja		
G4-17	Subjekti uključeni u finansijske izveštaje	19
G4-18	Proces definisanja sadržaja i ograničenja izveštaja	8-9
G4-19	Materijalni aspekti uključeni u izveštaj	8-9
G4-20	Opis ograničenja materijalnih aspekata unutar kompanije	8-9
G4-21	Opis ograničenja materijalnih aspekata van kompanije	8-9
G4-22	Korigovanje informacija	/
G4-23	Promene u odnosu na prethodne izveštaje u smislu obima i/ili ograničenja	/
Uključivanje zainteresovanih strana		
G4-24	Grupe zainteresovanih strana	8
G4-25	Osnova za identifikaciju zainteresovanih strana	8-9
G4-26	Odnos prema angažovanju zainteresovanih strana	8-9
G4-27	Teme koje su pokrenute tokom angažovanja zainteresovanih strana	9
Profil izveštaja		
G4-28	Period izveštavanja	108
G4-29	Datum prethodnog izveštaja	108
G4-30	Ciklus izveštavanja	108
G4-31	Sadržaj izveštaja	1
G4-32	Opcija „u skladu sa“, GRI indeks i verifikacija izveštaja	108
G4-33	Politika u pogledu verifikacije izveštaja	110
Upravljanje		
G4-34	Upravljačka struktura kompanije	13
G4-35	Proces delegiranja ovlašćenja za teme održivog razvoja članovima odbora, starijim rukovodiocima i ostalim zaposlenima	6-7

Profil	Opis	Strana
Upravljanje		
G4-35	Proces delegiranja ovlašćenja za teme održivog razvoja članovima odbora, starijim rukovodiocima i ostalim zaposlenima	/
G4-36	Odgovornost na visokom nivou za teme održivog razvoja	14-15
G4-37	Mehanizmi komunikacije zainteresovanih strana i upravnog odbora o temama održivog razvoja	8-9
G4-38	Sastav upravnog odbora i njegovih tela	13
G4-39	Da li predsednik najvišeg upravljačkog tela ujedno ima i izvršnu funkciju	13
G4-40	Procedure za imenovanje i odabir članova upravnog odbora i njegovih tela	/
G4-41	Sukobi interesa upravnog odbora	/
G4-42	Uloga članova upravnog odbora i izvršnih rukovodioca u definisanju misije organizacije, strategija, politika i ciljeva u pogledu uticaja održivog razvoja	/
G4-43	Upućenost članova upravnog odbora u teme održivog razvoja	/
G4-44	Performansa upravnog odbora u pogledu upravljanja temama održivog razvoja	/
G4-45	Uloga upravnog odbora u identifikaciji i upravljanju uticajima, rizicima i mogućnostima održivog razvoja	/
G4-46	Uloga upravnog odbora u preispitivanju procesa upravljanja rizicima u pogledu tema održivog razvoja	/
G4-47	Učestalost preispitivanja uticaja, rizika i mogućnosti održivog razvoja od strane upravnog odbora	/
G4-48	Najviše upravno telo ili pozicija koja formalno preispituje i odobrava izveštaj o održivom razvoju kompanije	/
G4-49	Mehanizam za komunikaciju kritičnih problema upravnom odboru	/
G4-50	Priroda i ukupan broj kritičnih problema koji su predloženi upravnom odboru	/
G4-51	Politike određivanja nadoknada za članove upravnog odbora i više rukovodstvo	/
G4-52	Proces određivanja nadoknada	/
G4-53	Stavovi zainteresovanih strana o nadoknadi	/
G4-54	Odnos ukupne godišnje naknade za najplaćenije pojedince i srednje ukupne godišnje naknade za sve zaposlene u organizaciji	/
G4-55	Odnos procentualnog povećanja ukupne godišnje naknade za najplaćenije pojedince i srednjeg procentualnog povećanja ukupne godišnje naknade za sve zaposlene u organizaciji	/
Etika i integritet		
G4-56	Pravila ponašanja	13-15
G4-57	Telefonski brojevi za pomoć ili savetovanje zaposlenih	15
G4-58	Mehanizmi za prijavljivanje zabrinutosti zbog neetičnog ili nezakonitog ponašanja	/

Profil	Opis	Strana
Ekonomske performanse		
G4-EC1	Ekonomska vrednost	19
G4-EC2	Rizik klimatskih promena	86
G4-EC3	Pokrivenost plana beneficija	81-82
Prisutnost na tržištu		
G4-EC4	Finansijska pomoć vlade	19
G4-EC5	Odnos početne zarade sa lokalnom minimalnom zaradom	73
G4-EC6	Udeo višeg rukovodstva koje je angažovano iz lokalne zajednice	13
Indirektni ekonomski uticaji		
G4-EC7	Ulaganja u infrastrukturu	21
G4-EC8	Indirektni ekonomski uticaji	60-64
Prakse nabavke		
G4-EC9	Lokalni dobavljači	66
Sirovine		
G4-EN1	Materijali po težini ili obimu	39-40
G4-EN2	Reciklirani ulazni materijali	59
Energija		
G4-EN3	Potrošnja energije (Opseg 1 + 2)	97
G4-EN4	Potrošnja energije izvan kompanije	91
G4-EN5	Snaga energije	98
G4-EN6	Redukcije energije	99
Voda		
G4-EN8	Povlačenja vode prema izvoru	95
G4-EN9	Izvori vode koji su pod uticajem povlačenja	95
G4-EN10	Reciklirana i ponovni upotrebljena voda	96
Biološka raznolikost		
G4-EN11	Objekti u područjima visoke biološke raznolikosti	111
G4-EN12	Uticaj na biološku raznolikost	111
G4-EN13	Zaštićena ili obnovljena staništa	111
G4-EN14	Ugrožene vrste na crvenoj listi IUCN	111
Emisije		
G4-EN15	Emisije gasova staklene bašte (Opseg 1)	93
G4-EN18	Intenzitet emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG)	97
G4-EN19	Redukcija emisije gasova staklene bašte	93
G4-EN20	Supstance koje oštećuju ozonski omotač (ODS)	94
G4-EN21	NO _x , SO _x i ostale emisije	94
Otpadne vode i otpad		
G4-EN22	Ispuštanje vode	96
G4-EN23	Otpad po vrsti i načinu uklanjanja	90
G4-EN24	Značajna izlivanja	111
G4-EN25	Opasan otpad	90
G4-EN26	Biološka raznolikost pod uticajem izlivanja	111

Profil	Opis	Strana
Proizvodi i usluge		
G4-EN27	Ublažavanje uticaja proizvoda i usluga na životnu sredinu	87-89
G4-EN28	Vraćeni materijali i ambalaža	49-52
Usaglašenost		
G4-EN29	Environmentalne kazne i sankcije	111
Transport		
G4-EN30	Uticaji na životnu sredinu usled distribucije proizvoda i putovanja zaposlenih	92-93
Ulaganja u zaštitu životne sredine		
G4-EN31	Ulaganja u životnu sredinu	88
Dobavljači i životna sredina		
G4-EN32	Skrining novih dobavljača upotrebom kriterijuma zaštite životne sredine	66
G4-EN33	Uticaji lanca snabdevanja na životnu sredinu	66
Žalbeni mehanizmi u pogledu životne sredine		
G4-EN34	Žalbe u pogledu životne sredine	111
Zaposlenje		
G4-LA1	Broj i stopa novozaposlenih i radnika koji su napustili kompaniju	71
G4-LA2	Beneficije za zaposlene na neodređeno vreme	74
G4-LA3	Povratak na posao i stope zadržavanja nakon porodijskog odsustva	71
Radni / upravljački odnosi		
G4-LA4	Minimalni otkazni rok(ovi) u vezi sa značajnim poslovnim promenama, uključujući i podatak da li je on definisan Kolektivnim ugovorom.	74
Zdravlje i bezbednost na radu		
G4-LA5	Radna snaga zastupljena u odborima za zdravlje i bezbednost	78
G4-LA6	Stope povreda, profesionalnih bolesti, izgubljenih dana, odsustvovanja, i smrtnih slučajeva na radu	80
G4-LA7	Radnici sa visokim rizikom obolevanja	/
G4-LA8	Teme o zdravlju i bezbednosti koje su pokrivene ugovorima sa sindikatima	82
Obuka i obrazovanje		
G4-LA9	Prosečni sati obuke za zaposlene	74
G4-LA11	Zaposleni koji imaju ocenu učinka i karijernog razvoja	72
Raznovrsnost		
G4-LA12	Sastav upravljačkih tela i zaposlenih	71
Ista zarada za žene i muškarce		
G4-LA13	Odnos osnovne zarade i naknade žena i muškaraca	73
Procena dobavljača za radne prakse		
G4-LA14	Skrining novih dobavljača upotrebom kriterijuma radne prakse	80
G4-LA15	Negativni uticaji za radne prakse u lancu snabdevanja	80
Žalbeni mehanizmi u pogledu radnih praksi		
G4-LA16	Žalbe u pogledu radnih praksi	110
Ulaganja u ljudska prava		
G4-HR1	Ugovori i sporazumi o ulaganju koji sadrže klauzulu o ljudskim pravima ili su podvrgnuti pregledu	80

Profil	Opis	Strana
Ulaganja u ljudska prava		
G4-HR2	Obuka zaposlenih o ljudskim pravima	74
Nediskriminacija		
G4-HR3	Slučajevi diskriminacije	110
Sloboda udruživanja		
G4-HR4	Značajan rizik slobode udruživanja u poslovanju i sa dobavljačima	80
Dečiji rad		
G4-HR5	Značajan rizik dečijeg rada u poslovanju i kod dobavljača	80
Prinudni ili obavezni rad		
G4-HR6	Značajan rizik od prisilnog ili prinudnog rada u poslovanju i kod dobavljača	80
Sigurnosne prakse		
G4-HR7	Osoblje obezbeđenja koje je obučeno u pogledu politika ljudskih prava u organizaciji	74
Autohtona prava		
G4-HR8	Slučajevi kršenja prava autohtonih naroda	/
Procene ljudskih prava		
G4-HR9	Poslovanje koje je bilo predmet procene kršenja ljudskih prava	66
Procene ljudskih prava dobavljača		
G4-HR10	Skrining novih dobavljača u pogledu ljudskih prava	80
G4-HR11	Uticaj ljudskih prava u lancu snabdevanja	66
Žalbeni mehanizmi u pogledu ljudskih prava		
G4-HR12	Žalbe u pogledu kršenja ljudskih prava	110
Lokalne zajednice		
G4-S01	Angažovanje lokalne zajednice, procena uticaja i razvojni programi	63-65
G4-S02	Negativni uticaji na lokalne zajednice	110
Antikorupcija		
G4-S03	Rizici u pogledu korupcije	67
G4-S04	Komunikacija i obuka o borbi protiv korupcije	67
G4-S05	Potvrđeni slučajevi korupcije	110
Javna politika		
G4-S06	Politički doprinosi	110
Anti-konkurentsko ponašanje		
G4-S07	Anti-konkurentsko ponašanje	110
Usaglašenost		
G4-S08	Kazne za nepoštovanje zakona	110
Procena dobavljača u pogledu uticaja na društvo		
G4-S09	Skrining novih dobavljača u pogledu uticaja na društvo	66
G4-S010	Negativni uticaji na društvo u lancu snabdevanja	80
Žalbeni mehanizmi u pogledu uticaja na društvo		
G4-S011	Žalbe u pogledu uticaja na društvo	110

Profil	Opis	Strana
Zdravlje i bezbednost kupaca		
G4-PR1	Procena uticaja proizvoda i usluga na zdravlje i bezbednost	45-47
G4-PR2	Neusaglašenost koja se odnosi na uticaj proizvoda i usluga na zdravlje i bezbednost	110
Etiketiranje proizvoda i usluga		
G4-PR3	Informacije o proizvodima i uslugama koje su potrebne za etiketiranje	58
G4-PR4	Neusaglašenost sa propisima koja se odnosi na etiketiranje proizvoda i usluga	111
G4-PR5	Istraživanja koja mere zadovoljstvo kupaca	16-17
Marketing i komunikacije		
G4-PR6	Prodaja zabranjenih i spornih proizvoda	111
G4-PR7	Neusaglašenost sa propisima koja se odnosi na marketing komunikacije	111
Privatnost kupaca		
G4-PR8	Žalbe u vezi kršenja privatnosti korisnika i gubitka podataka o korisnicima	111
Usaglašenost proizvoda		
G4-PR9	Kazne za nepoštovanje zakona i propisa koji se odnose na proizvode i usluge	111

KPMG d.o.o. Beograd
Kraljice Natalije 11
11000 Belgrade
Serbia

Tel.: +381 (0)11 20 50 500
Fax: +381 (0)11 20 50 550
www.kpmg.com/rs

Poštovali smo zahteve nezavisnosti i ostale etičke zahteve iz Etičkog kodeksa za profesionalne računovođe izdatog od strane Odbora za međunarodne etičke standarde za računovođe (IESBA), koji se zasniva na osnovnim principima integriteta, objektivnosti, profesionalne kompetencije i dužne pažnje, kao i poverljivosti i profesionalnog ponašanja.

Obavljeni postupci

Angažovanje sa ograničenim uveravanjem u vezi sa Izveštajem o održivom razvoju se sastoji od ispitivanja, prevashodno lica koja su zadužena za pripremu informacija prikazanih u Izveštaju, i primene analitičkih i drugih procedura za prikupljanje dokaza, u zavisnosti od potrebe. Te procedure obuhvataju:

- Ispitivanje rukovodstva radi razumevanja procesa Društva u cilju utvrđivanja materijalnih pitanja od značaja za ključne grupe zainteresovanih strana Društva.
- Razgovori sa višim rukovodstvom i relevantnim službenicima na nivou grupe kao i na nivou određenih poslovnih jedinica u vezi sa strategijom održivog razvoja i politikama za materijalna pitanja, i njihovom sprovođenju u okviru celokupnog poslovanja.
- Razgovori sa relevantnim službenicima na korporativnom nivou kao i na nivou poslovnih jedinica koji su odgovorni za pružanje informacija u vezi sa Izveštajem.
- Posete lokacijama poslovanja u Beogradu, odabranim na osnovu analize rizika, uključujući i razmatranje kako kvalitativnih tako i kvantitativnih kriterijuma.
- Upoređivanje podataka predstavljenih u Izveštaju sa odgovarajućim informacijama iz relevantnih osnovnih izvora kako bi se utvrdilo da li su sve relevantne informacije sadržane u tim osnovnim izvorima uključene u Izveštaj.
- Čitanje informacija predstavljenih u Izveštaju kako bi se utvrdilo da li je on u skladu sa našim celokupnim saznanjima i iskustvima u pogledu održivog poslovanja Društva.

Procedure koje se sprovode u angažmanu sa izražavanjem ograničenog uveravanja razlikuju se po svojoj prirodi i vremenu, i manjeg su obima nego one za angažmane sa izražavanjem razumnog uveravanja, a samim tim i nivo uveravanja dobijen iz angažmana sa ograničenim uveravanjem je znatno niži od uveravanja koja bi se dobila u slučaju sprovedenog angažmana sa razumnim uveravanjem.

Zaključak

Naš zaključak je zasnovan i zavisi od pitanja koja su izneta u ovom izveštaju.

Smatramo da su dokazi koje smo dobili dovoljni i odgovarajući da obezbede osnovu za naše zaključke.

Na osnovu obavljenih procedura i dobijenih dokaza, u skladu sa navedenim, nismo došli do saznanja koja bi ukazivala da Izveštaj o održivom razvoju za godinu koja se završava 31. decembra 2016. godine za Hemofarm a.d., Vršac nije predstavljen, po svim materijalno značajnim pitanjima, u skladu sa G4 Smernicama Globalne inicijative, kao što je navedeno u odeljku „Primena principa izveštavanja“.

Izveštaj nezavisnog revizora o ograničenom uveravanju

AKCIONARIMA

HEMOFARM A.D., VRŠAC

Akcionari Hemofarm a.d., Vršac („Društvo“) angažovali su nas da izrazimo ograničeno uveravanje o Izveštaju o održivom razvoju („Izveštaj“) za godinu koja se završava 31. decembra 2016. godine za Hemofarm a.d., Vršac („Izveštaj“).

Odgovornost rukovodstva

Rukovodstvo je odgovorno za pripremu i predstavljanje Izveštaja u skladu sa smernicama G4 Inicijative o Globalnom Izveštavanju (GRI - „Global Reporting Initiative“), kao što je navedeno u odeljku Izveštaja „Primena principa izveštavanja“ i podacima i tvrdnjama koja su u njemu navedena. Rukovodstvo je takođe odgovorno za definisanje ciljeva Društva u pogledu rezultata i izveštavanja o održivom razvoju, uključujući identifikovanje zainteresovanih strana i materijalne značajnih pitanja, kao i za kreiranje i održavanje odgovarajućeg upravljanja učinkom i sistema interne kontrole iz kojih se generišu informacije o učinku o kojima se izveštava.

Rukovodstvo je odgovorno za sprečavanje nastanka pronevere i da utvrdi i osigura da Društvo poštuje zakone i propise koji su važeći za njegovo poslovanje. Rukovodstvo je takođe odgovorno da osigura da su zaposleni koji su uključeni u pripremu i predstavljanje opisa i Izveštaja adekvatno obasposobljeni, informacioni sistemi adekvatno ažurirani i da bilo kakva izmena u izveštavanju obuhvata sve značajne poslovne jedinice.

Naša odgovornost

Naša odgovornost je da izvršimo angažovanje sa izražavanjem ograničenog uveravanja i da izrazimo zaključak na osnovu našeg obavljenog posla. Obavili smo naše postupke u skladu sa Međunarodnim standardom za angažmane uveravanja (ISAE) 3000, Angažmani uveravanja koja nisu revizija ili pregled istorijskih finansijskih informacija koje izdaje Međunarodni komitet za revizerske i računovodstvene standarde. Standard zahteva da planiramo i obavimo angažman u cilju sticanja ograničenog uveravanja da izveštaj ne sadrži materijalne značajne greške.

Firma primenjuje Međunarodni standard kontrole kvaliteta 1 i shodno tome održava sveobuhvatni sistem kontrole kvaliteta, uključujući dokumentovane politike i procedure u vezi sa etičkim zahtevima, profesionalnim standardima i važećim zakonskim i regulatornim zahtevima.

KPMG d.o.o. Beograd is a Serbian member firm and a member
firm of the U.S.A. network of independent member firms affiliated with
KPMG, a global network of member firms affiliated with the Swiss entity.

Member firm of the U.S.A.
network of independent member
firms affiliated with the Swiss
entity.

U skladu sa uslovima našeg angažovanja, ovaj nezavisni izveštaj o ograničenom uveravanju o izveštaju pripremljen je za Hemofarm a.d., Vršac u vezi sa izveštavanjem Hemofarm a.d., Vršac i nije za korišćenje u druge svrhe ili u bilo kom drugom kontekstu.

Beograd, 20. septembar 2017.

KPMG d.o.o. Beograd

James Thornley
Senior Partner

Hemofarm je za korice ovog Izveštaja o održivom razvoju odabrao papir Shiro Alga Carta renomiranog proizvođača Favini. Ovaj papir poseban je zbog toga što je nastao upotrebom štetnih cvetnih algi iz Venecijanskog zaliva. Projekat sakupljanja i prerade algi inicirala je i podržala EU. Alge koje su praktično „korov”, uklonjene su iz zaliva i upotrebljene za izradu papira. Na ovaj način zajedno sa svojim stejkholderima koji su učestvovali u izradi ovog Izveštaja, Hemofarm želi da inspiriše druge kompanije i pojedince da čuvaju životnu sredinu i budu inovativni u upotrebi dostupnih resursa.

HEMOFARM A.D.

Beogradski put bb, 26300 Vršac
tel.: +381 13 803 100

Poslovni centar Hemofarm A.D.
Prote Mateje 70, 11000 Beograd
tel.: +381 11 381 1200

svakodobre@hemofarm.com

www.hemofarm.com

 svako dobro - HEMOFARM

Ovaj izveštaj štampan je na papiru
proizvedenom u skladu sa odgovornim
upravljanjem šumama.

Prilikom izrade ovog Izveštaja o održivom razvoju
nije proizveden nikakav opasan otpad.*

* Štamparija Vizartis d.o.o. u procesu proizvodnje,
umesto hemijskih razvijaa, koristi naprednije sertifikovane materijale,
usled čega ne generišu opasan otpad.